

Műhelytanulmányok - No.19

Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat (EVF) módszertana

Balás Gábor, Csité András, Mike Károly,
Remete Zsuzsa és Törőcsik Ágnes

Hétfa Kutatóintézet

Készült az Országgyűlés Hivatala megbízásából

Budapest, 2013 június

Tartalom

1	Vezetői összefoglaló	4
1.1	A kutatási feladat	4
1.2	Az előzetes fenntarthatósági vizsgálat koncepciója	5
1.3	Az EFV módszertan.....	6
1.4	Javaslatok az EFV továbbfejlesztésére vonatkozóan	8
1.5	Az EFV alkalmazásának előmozdítását szolgáló javaslatok	9
2	Rövidítések jegyzéke	11
3	A kutatási kontextus bemutatása és a feladatok értelmezése	12
4	Tanulmány: A fenntarthatósági hatásvizsgálat módszertani megközelítése	14
4.1	A fenntartható fejlődés fogalma és a fenntarthatósági hatásvizsgálat mint szempon- t-érvényesítő módszer.....	14
4.2	Fenntartható fejlődési stratégiák és fenntarthatósági tényezők	17
4.2.1	Millenniumi fejlesztési célok	17
4.2.2	OECD fenntarthatósági prioritások.....	18
4.2.3	Fenntarthatósági tényezők.....	18
4.3	Fenntarthatósági hatásvizsgálat intézményi környezete.....	21
4.4	Jogszabályi és fenntarthatósági hatásvizsgálat a döntés-előkészítésben	22
4.5	Fenntarthatósági hatásvizsgálattal szembeni hatékonysági elvárások érvényesítése 24	
4.6	Fenntarthatósági hatásvizsgálat fontosabb lépései a jó gyakorlatok alapján.....	25
4.7	Fenntarthatósági hatásvizsgálati módszerek.....	26
4.8	A fenntarthatósági hatásvizsgálat során felmerülő <i>trade-off</i> -ok kezelése	32
4.9	Összefoglalás	32
5	Az Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat (EFV) módszertani kézikönyve.....	37
5.1	Háttér	37
5.2	A fenntarthatóság definíciója.....	38
5.2.1	A fenntartható fejlődés erőforrásai.....	38
5.2.2	A fenntartható fejlődést biztosító célok.....	40
5.2.3	A fenntartható fejlődés útja: az egyéni és közösségi felelősség egyensúlya	40
5.2.4	A fenntartható fejlődést biztosító intézmények	41
5.2.5	Az Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat (EFV)	42

5.3	Az egyszerű Előzetes Fenntarthatóság Vizsgálat	43
5.3.1	Az egyszerű EFV koncepciója	43
5.3.2	Az egyszerű EFV ismertetése.....	46
5.3.3	Kitöltési útmutató.....	53
5.4	Az EFV kapcsolódása más hatásvizsgálati rendszerekhez.....	55
5.5	A részletes Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat.....	56
5.5.1	A részletes EFV koncepciója.....	57
5.5.2	A részletes EFV megvalósítása	59
5.5.3	Részletes EFV vitaanyag.....	65
5.5.4	A részletes EFV végleges változata.....	76
5.6	Kézikönyv melléklet.....	77
5.6.1	Az egyszerű EFV munkafüzete	77
5.6.2	Részletes előzetes fenntarthatósági vizsgálat útmutató.....	83
5.7	Irodalom	85
5.7.1	Hazai irodalom.....	85
5.7.2	Nemzetközi irodalom	85
5.7.3	Hazai és uniós jogszabályok	87
6	Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (OFTK) Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálata	88
6.1	Bevezetés	88
6.2	Az OFTK egyszerű előzetes fenntarthatósági vizsgálata	89
6.3	Az OFTK-ra vonatkozó részletes EFV feladat-meghatározásának elkészítése.....	97
6.3.1	Mi a vizsgálat tárgya?	98
6.3.2	Mi a vizsgálandó fenntarthatósági problémák köre?.....	98
6.3.3	Milyen fenntarthatósági kérdésköröket vizsgáljunk részletesen?	99
6.3.4	Milyen módszereket és szakértői tudást alkalmazzon a részletes EFV?.....	104
6.3.5	A részletes EFV feladat-meghatározása	104
6.4	Az EFV elkészítésének tapasztalatai, javaslatok a módszertanra vonatkozóan ...	107
7	Irodalom	111
7.1	Hazai irodalom	111
7.2	Nemzetközi irodalom	112
7.3	Hazai és uniós jogszabályok.....	115

1 Vezetői összefoglaló

1.1 A kutatási feladat

A Parlament a 18/2013 (III. 28.) Országgyűlési határozatával elfogadta a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiát (a továbbiakban: NFFS). A Keretstratégia:

- 1) megadja a fenntartható fejlődés általános definícióját,
- 2) részletesen bemutatja, melyek azok az erőforrások, amelyek fenntartására és gyarapítására egy társadalomnak – minden társadalomnak – törekednie kell,
- 3) áttekinti, hogy a mai magyar társadalom mely erőforrásai a legsérülékenyebbek, és milyen folyamatok akadályozzák, veszélyeztetik a fenntarthatóságukat.

A Keretstratégia javaslatot tesz a „fenntarthatósági hatásvizsgálat” intézményének kialakítására, amelytől azt várja, hogy a jogszabályok előkészítésének folyamatában a fenntarthatósági célok a korábbinál nagyobb mértékben jelennek meg, s az előkészítés során számba vett szempontok között a korábbinál fokozottabb figyelem irányul arra, hogy az adott jogszabály várhatóan miként hat a négy releváns erőforrástípus (humán, gazdasági, társadalmi, természeti) hazai állományára.

Az NFFS kidolgozói a „fenntarthatósági hatásvizsgálat” intézményének kialakításával tehát a jogszabályokról szóló döntések előkészítésének folyamatába kívánnak egy új elemet bevezetni, amelynek szakszerű alkalmazása biztosíthatja, hogy a döntés során figyelembe vett információk köre fenntarthatósági szempontból relevánsakkal bővül ki, s ezeket az információkat a döntés-előkészítők/döntéshozók figyelembe is veszik a döntés meghozatala során. Ennélfogva **a „fenntarthatósági vizsgálat” intézménye a jó kormányzást lehetővé tevő partnerségi intézmény, amely a fenntarthatósági szempontból jelentős kockázatok időben történő észlelésével segíti a jogszabályalkotót.**

A Hétfá Kutatóintézet által a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács megbízásából elvégzett **jelen kutatási feladat célja az volt, hogy**

áttekintse a fenntarthatósági hatásvizsgálat módszerének kialakítására szóba jöhető változatokat és ezeket elméleti úton értékelje, továbbá

tegyen javaslatot a hazai fenntarthatósági hatásvizsgálatok módszertanára, felhívva a figyelmet a még megoldandó szakmai kérdésekre, akadályokra is és

egy kiválasztott szakpolitikai koncepción, stratégián vagy más közpolitikai terven – mint példán – demonstrálja az ajánlott hatásvizsgálati módszertan működését, annak előnyeit és korlátait is.

A kutatási feladatnak megfelelően a következő, hármas tagolású dokumentum készült el:

- I) Tanulmány: A fenntarthatósági hatásvizsgálat módszertani megközelítése,
- II) Az Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat (EFV) módszertani kézikönyve és
- III) Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (OFTK) Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálata.

1.2 Az előzetes fenntarthatósági vizsgálat koncepciója

A Tanulmányban áttekintettük a fenntarthatóság fogalmát részletező, operacionalizáló fontosabb fenntarthatósági stratégiákat, és megvizsgáltuk, hogy az egyes országok és nemzetközi szervezetek milyen szerepet szánnak a fenntarthatósági hatásvizsgálatnak a stratégiákban foglaltak érvényesítésében. Kiemelt figyelmet fordítottunk a hatásvizsgálatok intézményrendszerére, azon belül is a jogszabályi és a fenntarthatósági hatásvizsgálat viszonyára. Összefoglaltuk a fenntarthatósági hatásvizsgálattal szemben támasztható hatékonysági elvárásokat, a hatásvizsgálat fontosabb lépéseit és módszereit a jó gyakorlatok alapján. Mindezek alapján kirajzolódtak azok a kérdések, amelyeket egy kialakulóban lévő fenntarthatósági vizsgálati módszertan kapcsán fel kell tenni, illetve a válaszlehetőségek, amelyek közül választani lehet. A hazai fenntarthatósági vizsgálat gyakorlatának kidolgozásakor a következő kérdéseket kell megválaszolni:

- Milyen típusú közösségi döntések esetén szükséges fenntarthatósági hatásvizsgálatot készíteni?
- Ki végzi el a hatásvizsgálatot (igazgatási szereplő vagy külső szakértő)?
- Van-e minőségbiztosításért felelős szereplő a folyamatban?
- Hogyan kapcsolódik a fenntarthatósági vizsgálat a stratégiai környezeti vizsgálatához és a jogszabályi hatásvizsgálatához?
- Mikor végzik el a hatásvizsgálatot (a jogszabálytervezet, szakpolitikai dokumentum elfogadása előtt vagy után)?
- Mik a főbb elemzési módszerek, eszközök?
- Milyen elvek alapján lehetséges a fenntarthatósági dimenziók közötti átváltás?

- Mi az átláthatóság biztosítója?

1.3 Az EFV módszertan

A hazai fenntarthatósági hatásvizsgálati rendszer az NFFS által meghatározott jövőképhez, célkitűzésekhez igazodik. A Keretstratégia alapján **fenntarthatóságon azt értjük, hogy „az egyéni jó élet és a közjó biztosításának feltételeit az adott időpillanatban saját jólétét megteremtő generáció nem éli fel, nem meríti ki erőforrásait, hanem megfelelő mennyiségben és minőségben a következő generáció számára is megőrzi, bővíti azokat”**. Az NFFS kimondja, hogy a fenntarthatóságról szóló társadalmi „párbeszéd elemi feltétele, hogy a fenntarthatóságot érintő jelentős súlyú döntések előkészítésekor fenntarthatósági hatásvizsgálat készüljön, s annak eredményei a nyilvánosság számára megismerhetőek legyenek”.

Az NFFS kimondja továbbá, hogy a „hatásvizsgálati eljárás mélysége és bonyolultsága (és ezáltal költsége) igazodjon a döntés lehetséges hosszú távú hatásainak mértékéhez, súlyához.” Ennek eredményeképp két típusú módszertani javaslatot dolgoztunk ki: egy **egyszerű** és egy **részletes előzetes fenntarthatósági vizsgálatra** (továbbiakban EFV) teszünk javaslatot.

A kutatási feladat során készült **EFV Kézikönyv tartalmazza az egyszerű és részletes fenntarthatósági vizsgálat esetében: 1) a módszertan koncepcióját, 2) részletes leírását és 3) kitöltési/megrendelési útmutatóját**. A Kézikönyv a tanulmányból kiemelhető, helyét önállóan megálló dokumentum.

Az **egyszerű EFV célja**, hogy egy előterjesztés által érintett fenntarthatósági szempontokat rövid idő alatt, közérthető megközelítéssel fel lehessen térképezni. Az egyszerű EFV logikai felépítése a következő:

1. A négy alapvető erőforrás mentén a fenntarthatóság szempontjából fontos **fenntarthatósági célok megfogalmazása**.
2. **Fenntarthatósági célok hatásmátrixának kialakítása**, annak mérésére, hogy a tervezett beavatkozások megfelelő irányúak-e, vagyis közelebb visznek-e a Keretstratégia által kijelölt célok megvalósulásához.
3. Az emberi-, társadalmi-, környezeti- és gazdasági dimenziók mentén összegző szempontrendszer felépítése.

Az egyszerű EFV elkészítését fenntarthatósági hatásvizsgálati munkalap segíti,

amely az EFV Kézikönyv mellékletében található. A munkalap kitöltése a következő lépésekből áll:

1. Előterjesztés bemutatása
2. Relevancia vizsgálat
3. Hatásbecslés
4. Összegzés
5. Értékelés
6. Következtetés

Mivel az egyszerű EFV kitöltése gyors, mégis informatív, ezért minden jogszabályi előterjesztés esetén indokolt lehet elkészítése, így elősegítve a fenntarthatósági gondolkodásmód beépülését a döntéshozatalba. Ideális esetben az egyszerű EFV kitöltéséért az előterjesztés készítője felel a jogszabályi hatásvizsgálat részeként (amelyet a 24/2011. (VIII. 9.) KIM rendelet határozott meg). **Az egyszerű EFV vizsgálatnak négyféle eredménye lehet: A) fenntarthatóság szempontjából előnyösnek bizonyul a tervezet, B) az értékelő javaslatot tesz az azonosított problémák kezelésére, C) konzultációt kezdeményez a probléma kezelésének kidolgozására, az NFFT támogatásával, D) részletes fenntarthatósági vizsgálatot kezdeményez.**

A részletes **Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat célja**, hogy szakértők bevonásával és tudományos megalapozottságú módszertan felhasználásával

- megvizsgálja jogszabálytervezetek, stratégiai, tervezési és programdokumentumok összhangját a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiával,
- **azonosítsa** a belőlük fakadó legfontosabb **kockázatokat**, amelyek a fenntarthatósági célok elérését veszélyeztetik,
- **javaslatokat fogalmazzon meg** e kockázatok mérséklésére, és ennek révén **segítse a fenntarthatósági célok érvényesítését** a megszülető kormányzati és törvényhozói döntésekben.

Tartalmi szempontból kétfajta jogszabály-tervezetről lehet részletes EFV-t készíteni:

- Olyan kormányzati beavatkozást megalapozó jogszabálytervezet, stratégiai, terv- vagy programdokumentum, amelynek az előzetes EFV alapján nemzeti szinten jelentős negatív hatásai várhatók egy vagy több fenntarthatósági dimenzióban.
- **Olyan** átfogó stratégiai, tervezési vagy programdokumentum, amely a **kormányzati tevékenységek széles köre (vagy akár egésze) számára jelöl ki**

irányokat, célokat, és emiatt elvárható, hogy tükrözze és hitelesen érvényesítse az NFFS célrendszerét.

A részletes EFV-nek mindig **az NFFS teljes célrendszerének teljesülését kell vizsgálnia**. Ugyanakkor a feladat-meghatározás előírhatja, hogy a részletes EFV **kiemelt terjedelemben és mélységben** foglalkozzon bizonyos **különösen fontos fenntarthatósági kérdéskörökkel**.

A részletes EFV **alapvető módszere a meglévő tudományos és szakértői tudás szintetizálása** (előzetes értékelési szintézis). Az **előzetes értékelési szintézis fő lépései** a következők:

- **értékelési szempontrendszer felállítása:** releváns fenntarthatósági célok azonosítása;
- **elméleti oksági összefüggések feltárása:** a javaslat által érintett fenntarthatósági célok azonosítása, és a javaslat és a fenntarthatósági célok közötti összefüggések feltárása;
- **értékelési eredmények szintetizálása:** az azonosított fenntarthatósági összefüggésekről készült értékelések tapasztalatainak áttekintése és szintetizálása;
- **javaslattétel:** a feltárt összefüggések és értékelési eredmények alapján a fenntarthatósági célokat támogató javaslatok megfogalmazása.

Noha nem képezik feltétlenül a részét, a részletes EFV **lehetőséget ad arra is, hogy egyes kiemelten fontos fenntarthatósági kérdésekben**, amelyekről nem áll rendelkezésre elegendő tudás, **új empirikus vizsgálatok, tudományos igényű új modellezések, előrejelzések valósuljanak meg**.

A megalkotott szakértői ítélet alapján a részletes EFV készítője javaslatokat fogalmaz meg, amelyek **célja, hogy** elősegítse a fenntarthatósági szempontok érvényesítését, **mérsékelje a vizsgált előterjesztés elfogadásából fakadó fenntarthatósági kockázatokat**. A javaslatok **vonakozhatnak**

(1) a vizsgált előterjesztés módosítására, és

(2) az előterjesztésen kívül meghozandó jövőbeli intézkedésekre.

1.4 Javaslatok az EFV továbbfejlesztésére vonatkozóan

Jelen javaslatot – a külföldi tapasztalatok alapján – úgy kell értelmezni, hogy az az EFV **intézményesítési folyamatának egy állomása**, melynek működését a későbbiekben

vizsgálat tárgyává kell tenni, s ennek eredményeképpen akár módosítások is szükségesek lehetnek. Ebben a kontextusban, illetve az OFTK társadalmi egyeztetési verzióján elvégzett előzetes fenntarthatósági vizsgálat tapasztalatai alapján az EFV módszertan továbbfejlesztésére vonatkozóan a következő javaslatokat fogalmazzuk meg:

- **Átfogó, stratégiai előterjesztések esetén** az intézkedések nagy száma miatt megfontolandó a tervezett beavatkozásokból **beavatkozás-csoportok kialakítása**. A kialakított beavatkozási-csoportokra (2-5) érdemes külön-külön kitölteni a hatásvizsgálati munkalapot.
- Jelenleg zajlik az NFFT-ben foglalt fenntarthatósági tényezőkre vonatkozó indikátorok kialakítása. Az indikátorrendszer és a vonatkozó célértékek meghatározása után érdemes az egyszerű EFV hatásvizsgálati lapján feltüntetni az indikátorok aktuális és cél-értékét a hatások mechanizmusának jobb megragadásának érdekében. Ezzel párhuzamosan a részletes vizsgálati módszertan oksági modelljeiben is javasolt felhasználni az indikátorokat a hatásutak elemzéséhez.
- Az EFV jelenlegi verziója a szempontrendszer beépítésére fókuszál a döntés-előkészítés során, ezért a fenntarthatósági célrendszer a kiindulási pontja (ezek értelmezéséhez az NFFS-hez irányítja a kitöltőt). **A szempontrendszer elterjesztésében sikeres, kiforrott intézményi gyakorlat mellett összetettebb vizsgálati módszertani elemek beillesztése megfontolandó**. Ilyen lehet többek között a fenntarthatósági célok súlyozása a közösség értékrendje alapján, minimumértékek meghatározása egyes kritikus tényezők esetén vagy a fenntarthatósági célok finomításához a hajtóerők beépítése a hatásvizsgálati mátrixba.
- Az egyszerű és részletes **EFV módszertanát** a gyakorlati alkalmazás tapasztalatai alapján **kétévente felül kell vizsgálni**.

1.5 Az EFV alkalmazásának előmozdítását szolgáló javaslatok

Az EFV széleskörű alkalmazása érdekében érdemes tájékoztató, népszerűsítő lépéseket tenni, amelyek elősegíthetik az EFV megismerését és javíthatják a kitöltés valószínűségét és minőségét. Javaslataink az alkalmazás előmozdítására vonatkozóan:

- Az EFV munkafüzet, az útmutató és a kézikönyv egyaránt kerüljön fel az NFFT honlapjára és legyen nyilvánosan elérhető.
- EFV munkabizottság felállítása, amely szükség esetén támogatja az EFV elkészítése során észlelt fenntarthatósági probléma kezelését, továbbá ellátja a REFV előkészítése során a projektindító jelentés szakmai felügyeletét.
- Készüljön az EFV kitöltését segítő képzési videó, amely az NFFT honlapján és a youtube-on is terjeszthető.
- Az EFV kitöltéséért felelős köztisztviselők számára az NFFT szervezzen képzési programot.

2 Rövidítések jegyzéke

EFV	Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat
IISD	ENSZ, International Institute for Sustainable Development
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
NFFS	Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia
NFFT	Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács
OFTK	Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Kon koncepció
OP	Operatív Program
REFV	Részletes Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat
RIA	Jogszabályi hatásvizsgálat (Regulatory Impact Assessment)
SIA	Fenntarthatósági hatásvizsgálat (Sustainability Impact Assessment)
SKV	Stratégiai Környezeti Vizsgálat

3 A kutatási kontextus bemutatása és a feladatok értelmezése

Az **Országgyűlés** a Magyarország Alaptörvényébe foglalt, a fenntartható fejlődés, a jövő nemzedékek lehetőségeinek védelme és a nemzeti erőforrásainkkal való hosszú távú felelős gazdálkodás követelményeinek érvényesítése érdekében **2013 márciusában elfogadta Magyarország 2012-2024-es időszakra szóló Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiáját**. A határozat kimondja, hogy **a Keretstratégiában foglalt, a magyar nemzet hosszú távú sikeres fennmaradását célzó alapelveket és stratégiai célkitűzéseket a jogalkotásban – többek között a költségvetés elfogadásakor és a szakpolitikai stratégia- és programalkotásban – folyamatosan érvényre kell juttatni** (NFFS 2013).

A fenntartható fejlődés, mint szempontrendszer a közösségi döntéshozatal folyamatába úgy tud beépülni, ha kialakul a hazai fenntarthatósági intézményrendszer. Az intézményi megoldások között fontos szerepet tölt be a döntések előzetes elemzése, a fenntarthatósági hatásvizsgálat, amelynek jelenleg nincs kiforrott módszertana. A fenntarthatósági hatásvizsgálat funkciója, hogy az általában rövid távú problémák, kihívások kezelésére kidolgozott szakpolitikai stratégiák, fejlesztési koncepciók, valamint jogszabály-tervezetek hosszú távú, a nemzeti erőforrásokat (a fenntarthatósági dimenziókat) érő hatásait bemutassa, azokkal a döntés-előkészítőket és döntéshozókat szembesítse, és a várható hatásokról informálja.

A Hétfő Kutatóintézet által a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács megbízásából elvégzett **jelen kutatási feladat célja az volt**, hogy

áttekintse a fenntarthatósági hatásvizsgálat módszere kialakítására szóba jöhető változatokat és ezeket elméleti úton értékelje, továbbá **tegyen javaslatot a hazai fenntarthatósági hatásvizsgálatok módszertanára**, felhívva a figyelmet a még megoldandó szakmai kérdésekre, akadályokra is;

egy kiválasztott szakpolitikai koncepción, stratégián vagy más közpolitikai terven – mint példán – demonstrálja az ajánlott hatásvizsgálati módszertan működését, annak előnyeit és korlátait is.

A kutatási feladatnak sajátos aktualitást adhat, hogy az NFFT a 2012-2013-as ciklusában kiemelt feladatának tekinti a közreműködést az EU 2014-2020 forrásai hazai felhasználása tervezésében. Ezt a feladatot kiegészítheti a fenntarthatósági hatásvizsgálat

módszertanának gyakorlati kipróbálása is.

A tanulmány felépítése a kutatási feladatnak megfelelően három részből (és a függelékből) áll:

- I) Tanulmány: A fenntarthatósági hatásvizsgálat módszertani megközelítése,
- II) Az Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat (EFV) módszertani kézikönyve és
- III) Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (OFTK) Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálata.

A releváns hatásvizsgálati és *ex ante* értékelési módszertanok, hazai és nemzetközi jó példák szintetizálását tartalmazó Tanulmány (4. fejezet) azonosítja, megfogalmazza azokat a kérdéseket, amelyeket a hazai fenntarthatósági vizsgálat kialakításakor meg kell válaszolni. Emellett felvonultatja azokat a módszertani elemeket, amelyek alapján kidolgozható az EFV módszertanának váza. A Kézikönyv (5. fejezet) a tanulmányból kiemelhető, helyét önállóan megálló dokumentum. Tartalmazza az egyszerű és részletes EFV módszertanának ismertetését, részletes leírás és kitöltési útmutató formájában. Olvasói célközönségét a felhasználók, megrendelők alkotják, akik napi munkájuk során találkoznak majd a fenntarthatósági vizsgálattal. Mind az egyszerű, mind a részletes fenntarthatósági vizsgálatra vonatkozóan részletes leírást és rövid útmutatót is tartalmaz. Az 6. fejezet az EFV módszertan alkalmazhatóságát szemlélteti az OFTK társadalmi egyeztetési verzióján keresztül, a módszertan előnyeinek és a jövőbeli fejlesztésére vonatkozó javaslatok megfogalmazásával együtt.

Jelen javaslatot – a külföldi tapasztalatok alapján – úgy kell értelmezni, hogy az az EFV intézményesítési folyamatának egy állomása, melynek működését a későbbiekben vizsgálat tárgyává kell tenni, s ennek eredményeképpen akár módosítások is szükségesek lehetnek.

4 Tanulmány: A fenntarthatósági hatásvizsgálat módszertani megközelítése

A fejezet célja, hogy áttekintse a fenntarthatósági hatásvizsgálat kialakítására szóba jöhető intézményi és módszertani változatokat, és ezeket értékelje. A hazai gyakorlat kialakítására a következő fejezetben a releváns módszertanok és nemzetközi jó gyakorlatok tapasztalatainak figyelembevételével teszünk javaslatot.

A tanulmányban áttekintjük a fenntarthatóság fogalmát részletező, operacionalizáló fontosabb fenntarthatósági stratégiákat, és megvizsgáljuk, hogy az egyes országok és nemzetközi szervezetek milyen szerepet szánnak a fenntarthatósági hatásvizsgálatnak a stratégiákban foglaltak érvényesítésében. Kiemelt figyelmet fordítunk a hatásvizsgálatok intézményrendszerére, azon belül is a jogszabályi és a fenntarthatósági hatásvizsgálat viszonyára. Összefoglaljuk a fenntarthatósági hatásvizsgálat módszerével szemben támasztható hatékonysági elvárásokat, a hatásvizsgálat fontosabb lépéseit és a módszertani eszközöket a jó gyakorlatok alapján. Mindezek alapján kirajzolódnak azok a kérdések, amelyeket a kialakítandó hazai gyakorlat kapcsán fel kell tenni, illetve a válaszlehetőségek, amelyek a döntési alternatívákat jelentik.

4.1 A fenntartható fejlődés fogalma és a fenntarthatósági hatásvizsgálat mint szempont-érvényesítő módszer

A jövő generációk szükségleteinek védelme a világ népességének robbanásszerű növekedésével és a rendelkezésre álló erőforrások szűkösségének felismerésével együtt vezetett a fenntarthatóság mint eszme elterjedéséhez. A fenntartható fejlődés széleskörűen elfogadott definícióját az 1987-es Brundtland-jelentésben találhatjuk, e szerint a „fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generációk szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk szükségleteinek kielégítését” (Brundtland 1987).

A Brundtland-jelentés definíciója által meghatározott keretek között az egyes országokban eltérő fenntarthatóság megközelítésekkel találkozhatunk, ugyanakkor jellemző, hogy a **fenntarthatóság fogalma** nemcsak a természeti értékek megőrzésére, hanem a **társadalmi és gazdasági folyamatok fenntarthatóságára is kiterjed**.

A fenntartható fejlődés eszméjének érvényre jutását számos nemzetközi intézmény segíti. Az **ENSZ** fenntartható fejlődésért felelős nemzetközi szervezetét (*International Institute for Sustainable Development, IISD*) 1990-ben hozták létre. A szervezet kutatásokkal, elemzésekkel, innovatív megoldásokkal segíti a világ környezeti-, társadalmi- és gazdasági jólétének fenntartható fejlődését (IISD, 2012). Az **OECD** az ezredforduló óta foglalkozik érdemben a fenntartható fejlődés, a fenntartható gazdasági növekedés kérdéskörével. A témában 1998-ban három éves kutatási programot indítottak, amelynek lezárásaként 2001-ben jelent meg egy nagyobb elemzés (*Sustainable Development: Critical Issues*). Az **Európai Unió** szintén 2001-ben fogadta el az első fenntartható fejlődési stratégiáját, amely a gazdasági növekedés, társadalmi kohézió és környezetvédelem hármásával határozta meg a fenntartható fejlődés alapjait (COM (2001) 264).

A **fenntartható fejlődés előmozdítását**, a fenntarthatóság szempontjából megőrzendő erőforrások megóvását **a közösségi döntéshozatal során** a döntéshozatali eljárásokba épített **előzetes vizsgálat biztosíthatja** (*Sustainability Impact Assessment*, továbbiakban SIA). A fenntarthatósági hatásvizsgálat szakirodalma az 1990-es évek végére nyúlik vissza. Az IISD Bellagio projektje először 1997-ben határozta meg a fenntartható fejlődés mérési módszertanának elveit (IISD, 1997), majd az elveket 2008-ban vizsgálták felül az új értékelési lehetőségek és kihívások alapján. **A fenntarthatósági hatások vizsgálatára alkalmazott módszerek kialakításakor az IISD szerint figyelembe veendő elvek a következők** (IISD, 2008):

- 1) **Jövőkép meghatározása** – a vizsgálatok elvégzése előtt szükség van egy olyan jövőképre, amelyhez igazodni tud a szakpolitika-alkotás, amely kimondja, hogy a fenntartható fejlődéshez milyen irányú elmozdulásra van szükség.
- 2) **Alapvető megfontolások** - a fenntarthatósági hatásvizsgálatnak a következő szempontokra érdemes tekintettel lennie:
 - a. a társadalmi-, gazdasági- és környezeti rendszerek egységet alkotnak, egymással szoros kölcsönhatásban állnak;
 - b. a hatásvizsgálati rendszer a kormányzat helyi sajátosságaira épüljön;
 - c. a hatásvizsgálati rendszer az aktuális trendek és hajtóerők dinamikáját vegye figyelembe;
 - d. a beavatkozásoknak határokon átívelő hatásai lehetnek;
 - e. a döntéshozás következményekkel, trade-offokkal és szinergiákkal jár.

- 3) **Megfelelő látókör** – a hatásvizsgálat egyszerre vegyen figyelembe rövid és hosszú távú hatásokat, valamint lokális és globális problémákat.
- 4) **Keretek és indikátorok** – a hatásvizsgálati módszertan keretei támogassák az indikátorok kialakítását és használatát. A hatásvizsgálat
 - a. olyan konceptuális kereteket határozzon meg, amely kijelöli azokat a területeket, ahol indikátorokra van szükség;
 - b. megbízható és aktuális adatokra, előrejelzésekre és modellekre alapozva határozzon meg trendeket és forgatókönyveket;
 - c. az összehasonlíthatóság érdekében lehetőség szerint sztenderdizált mérési módszereket alkalmazzon;
 - d. lehetőség szerint vesse össze az indikátorokat a célértékekkel.
- 5) **Átláthatóság** – a hatásvizsgálati módszertan a folyamatok, az adatok, a döntések és konfliktusos pontok, valamint az eredmények nyilvánosságával biztosítsa az átláthatóságot.
- 6) **Hatékony kommunikáció** – annak érdekében, hogy a hatásvizsgálat eredményei egyértelműek és elfogadottak legyenek, a hatásvizsgálati módszertan nyelvezete legyen egyszerű és érthető, az eredményeket jól strukturáltan és objektíven kommunikálják, az alkalmazott adatok pedig legyenek nyilvánosan elérhetőek.
- 7) **Érintettek széles körű bevonása** – a hatásvizsgálat a széleskörű nyilvánosság véleményének beépítésére törekedjen, miközben a vizsgálat elején csak az eredmények végső felhasználói vegyenek részt annak érdekében, hogy az leginkább megfeleljen a hatásvizsgálatot a későbbiekben használók igényeinek.
- 8) **Folyamatosság és kapacitások** – a fenntarthatósági célok elérése érdekében a fenntarthatósági indikátorok folyamatos és rendszeres mérése szükséges. A rendszeres mérések biztosításához megfelelő kapacitás rendelkezésre állása szükséges, továbbá a mérési eredményeknek reflektálódnak a döntéshozás folyamatában.

A fenntartható fejlődés koncepciója, a fenntartható gazdasági növekedés egyre inkább elfogadott és erősödő szempont a szakpolitikai döntéshozatal során. A konszenzusos definíció a jelen és a jövő generációk közötti szolidaritást emeli ki, amely egyszerre vesz figyelembe környezeti-, gazdasági- és társadalmi szempontokat.

A fenntarthatósági szempontok érvényesítését támogató fenntarthatósági hatásvizsgálati rendszerek (*sustainability impact assessment*, SIA) kialakításához szükség

van egy olyan specifikus értelmezési keretrendszerre, amely pontosan meghatározza a fenntarthatóság tényezőit, továbbá a hatásvizsgálat végrehajtásának alapelveit.

4.2 Fenntartható fejlődési stratégiák és fenntarthatósági tényezők

A fenntarthatóság fogalmát **fenntartható fejlődés stratégiák** töltik meg részletes tartalommal. A különböző országok fenntarthatósági stratégiái eltérő nemzeti célokat fogalmazhatnak meg, ugyanakkor **közös kiindulási alapot jelentenek az ENSZ millenniumi céljai és az OECD fenntartható fejlődési prioritásai.**

4.2.1 Millenniumi fejlesztési célok

A millennium fejlesztési célokat 2000-ben fogadták el az ENSZ tagállamok az életkörülmények világszintű fejlesztése érdekében. A millenniumi célok társadalmi, gazdasági és környezeti kihívásokra reagálnak. Az ENSZ 2015-ig célul tűzte ki:¹

- a **súlyos szegénység** (napi 1 \$-nál kevesebb jövedelem) és éhínség megszüntetését;
- a mindenkire kiterjedő **alapfokú oktatás** megszervezését;
- a **nemek közötti egyenlőség** erősítését (különös tekintettel az oktatásban való részvételre);
- az öt éves kor alatti **gyermekhalandóság** (1990-as értékének kétharmadára való) csökkentését;
- az **anyák egészségügyi ellátásának javítását** (az anyák halandóságának csökkentését);
- a HIV/AIDS, malária és más **betegségek elleni küzdelmet** (terjedésük megszüntetését);
- a **környezeti fenntarthatóságot** (a tagállamok nemzeti politikájukban és programjaikban legyen tekintettel a fenntarthatóság elveire, és a visszafordíthatatlan környezeti erőforrás veszteségekre);
- **globális partnerségek** kialakítását a fejlesztések érdekében.

A millenniumi célok a fenntarthatósági elméletek kiindulópontjává váltak, különösen az oktatási, egészségügyi és környezeti fenntarthatóságot célzó célkitűzései jelentenek hivatkozási alapot a különböző nemzeti fenntarthatósági stratégiák számára.

¹ MENSZT (2002) és UN (2012) alapján.

4.2.2 OECD fenntarthatósági prioritások

A nemzeti, térségi fenntarthatósági stratégiák másik fontos igazodási pontját az OECD fenntartható fejlődési prioritásai képezik. A millenniumi célokhoz képest az OECD (2008a) által kiemelt témák **nagyobb mértékben koncentrálnak a gazdasági folyamatokra**. Az OECD összesen nyolc (6+2) prioritási területet határoz meg, amelyek egyrészt a fenntartható fejlődés egyes kiemelt témáira, másrészt pedig a horizontális kormányzati feladatokra koncentrálnak:

- 1) Klímaváltozás
- 2) Fenntartható fogyasztás és termelés
- 3) Fenntartható kereskedelem és külföldi befektetések
- 4) Támogatási reform
- 5) Oktatás
- 6) Környezet és egészség
- 7) Fenntarthatóság szempontjait figyelembe vevő kormányzás
- 8) Fenntarthatóság mérése

4.2.3 Fenntarthatósági tényezők

A nemzeti fenntarthatósági stratégiákban jellemzően **fenntarthatósági pillérekkel** vagy dimenziókkal, illetve **ezen mentén tényezőkkel és indikátorokkal is találkozhatunk**. A pillérek vagy dimenziók a fenntarthatósági értelmezéssel összhangban a fenntartható fejlődés által érintett területeket jelölik ki. Általában három dimenzió – a gazdasági, a környezeti és a társadalmi – jelenik meg. Az, hogy a három dimenzió mentén pontosan mely tényezőkkel ragadják meg a fenntartható, jó életet, országonként eltérő.

Az egyes dimenziók esetében megkülönböztetünk tényezőket és indikátorokat. A tényezők a dimenziók lebontásának tekinthetőek, a fenntarthatóság szempontjából fontos erőforrásokat határozzák meg, jellemzően általánosak és az előzetes értékeléshez kapcsolódnak. Ezzel párhuzamosan az indikátorok részletezettek és pontosak, elsősorban az utólagos értékelés eszközei (OECD, 2010).

A tényezők és indikátorok meghatározásában a tőke alapú megközelítés az egyik leggyakrabban alkalmazott. Így a pillérekkel összhangban megkülönböztetünk *pénzügyi, termelési, természeti, emberi és társadalmi tőkét*. A hatásvizsgálat során **az az elemzési kérdés, hogy a fenti tőkék állományát, illetve áramlását javítja vagy rontja**

az adott intézkedés. A cél, hogy a fő fenntarthatósági és fejlődési célok mentén a hatásvizsgálat támogassa a hatékony döntéshozatalt: a különböző tényezők közötti választást alapozza meg a vizsgálat (OECD, 2010).

A 4-1 táblázat egy szintetizáló összefoglalás a fenntarthatóság szempontjából alapvetőként meghatározott erőforrásról néhány, többéves fenntarthatósági hatásvizsgálati rendszerrel rendelkező országra vonatkozóan.² Az összevetés során egységes elnevezéssel jelöltük a hasonló tartalmú, de a különböző országokban gyakran eltérő megnevezésű tényezőket. Bizonyos tényezők nem minden ország esetében tartoznak ugyanazon dimenzió alá: ezeket az eltéréseket zárójelben külön jelöltük.

A táblázat jobb szélső oszlopában szerepelnek a magyar fenntarthatósági keretstratégia tényezői is, amelyeket a későbbiekben, a 5. fejezetben részletesen is tárgyalunk. Jól látható, hogy **az NFFS-ben nevesített fenntarthatósági tényezők zömében átfednek a nemzetközi gyakorlattal. Fontos különbség, hogy a helyzetelemzésben ismertetett trendek alapján külön dimenzióként kiemelve jelennek meg az emberi erőforrások,** amit EEF rövidítéssel jelöltünk.

4-1 táblázat Fenntarthatósági tényezők egyes európai országok és az Európai Bizottság gyakorlatában

Dimenziók	Írország	Svájc	Finnország	Európai Bizottság	NFFS céljai
<i>Társadalmi tényezők</i>					
Egészség	✓	✓	✓	✓	✓(EEF tényező)
Oktatás	✓	✓	✓	✓	✓ (EEF tényező)
Társadalmi egyenlőség	✓	✓	✓	✓	✓
Kultúra	✓	✓	✓	✓	✓
Szociális védelem	✓		✓	✓	✓(EEF tényező)
Bűncselekmények és terrorizmus	✓	✓		✓	

² Svájc az egyik legkorábban bevezetett SIA rendszerrel rendelkezik. A 2002-es fenntartható fejlődési stratégia adott felhatalmazást a fenntarthatóság mérési rendszerének kidolgozására, amelynek eredményeképp 2004-ben született meg a SIA konceptuális kerete. A SIA-t kanton szinten kezdték alkalmazni, majd 2008-tól szövetségi szinten is bevezették (<http://www.are.admin.ch/index.html?lang=en>).

Írországban jelenleg is folyik a SIA rendszer bevezetése. A 2011-ben elkészített módszertan nagyban épít az elérhető nemzetközi tapasztalatokra, így egy olyan példának tekinthető, amely integrálja a korábbi jó gyakorlatokat Comhar, 2011.

Finnországban a fenntartható fejlődés mérésére kidolgozott rendszer az EU Fenntartható Fejlődési Hálózatának jó gyakorlatoként került bemutatásra (ESDN, 2010)

Dimenziók	Írország	Svájc	Finnország	Európai Bizottság	NFFS céljai
Család			✓	✓	✓
Törvény előtti egyenlőség		✓		✓	✓
Közbiztonság		✓		✓	
Generációk közötti szolidaritás		✓			✓
Demográfia			✓		✓ (EEF tényező)
Bizalom infrastruktúrája					✓
Gazdasági tényezők					
Versenyképesség (pl.: tulajdonjogok biztosítása)	✓	✓	✓	✓	✓
Jövedelmi helyzet	✓	✓	✓	✓ (társ. tényező)	✓ (EEF tényező)
Foglalkoztatás, munkahelyteremtés	✓	✓	✓	✓ (társ. tényező)	✓ (társ. tényező)
Innováció és kutatás	✓	✓	✓	✓	✓
Piaci mechanizmusok biztosítása	✓	✓	✓	✓	✓ (társ. tényező)
Makroökonómiai környezet (államadósság, költségvetési egyensúly, jövő generációkra hárított terhek)	✓	✓	✓	✓	✓
Fenntartható növekedés	✓	✓	✓		✓
Adminisztratív költségek	✓	✓		✓	✓
Termelő tőke és befektetések	✓	✓		✓	
Fejlődő országok és tagállamok közötti kapcsolatok			✓	✓	
Állami vállalatok	✓	✓			
Fogyasztók és háztartások				✓	✓
Speciális régiók és szektorok				✓	
Környezeti tényezők					
Energia - megújuló és nem megújuló erőforrások	✓	✓	✓	✓	✓
Biodiverzitás védelme (pl. állatvédelem)	✓	✓	✓	✓	✓
Szennyezések (ipar és fogyasztás révén) hatása a természeti környezetre és a népességre	✓	✓	✓	✓	✓
Ökoszisztéma szolgáltatások fenntartása (víz, talaj, levegő)	✓		✓	✓	✓

Dimenziók	Írország	Svájc	Finnország	Európai Bizottság	NFFS céljai
minősége)					
Környezeti katasztrófák és kockázatok	✓	✓	✓	✓	
Klímaváltozás	✓		✓	✓	✓
Nemzetközi környezeti hatások	✓			✓	✓
Erőforrás hatékonyság (pazarlás, újrahasznosítás)	✓			✓	✓
Közlekedés	✓			✓	
Földhasználat				✓	✓

Forrás: Hétfa gyűjtés³

4.3 Fenntarthatósági hatásvizsgálat intézményi környezete

Szinte már minden európai országban van fenntarthatósági stratégia, miközben a stratégia végrehajtása, monitoringja, részvételi folyamata nem tisztázott. Ennek oka lehet, hogy a **fenntarthatósági hatásvizsgálat (SIA) során számos nehézséggel kell szembenéznie** a hatásvizsgálat készítőjének (Jacob-Guske-Prittwitz 2011):

- A hosszú távú hatások becslése nehéz, mivel a célcsoport viselkedését, a viselkedésének változását is becsülni kell.
- Az **innovációt**, az innovatív megoldások hatásait **nehéz előre jelezni**.
- Nehéz a különböző tényezők közötti aggregálás.
- **Jellemző az erőforrások hiánya**, mélyebb elemzések elvégzéséhez való elégtelensége.
- A versengő érdekek figyelembe vétele nehéz: az *evidence based policy making* kihívása, hogy **az előnyök és hátrányok egyértelműsítésével a kompromisszumok háttérbe szorulnak**.
- Összességében **a hatásvizsgálatra való kereslet gyenge** (jellemzően legitimációs célokat szolgál), miközben **az eljárás drága**.

Ezen kihívások egy része az általános előzetes jogszabályi hatásvizsgálatok (Regulatory Impact Assessment, továbbiakban RIA) során is jelentkezik, míg mások tipikusan a fenntarthatóság kérdésköréhez kapcsolódnak. A fenntarthatósági hatásvizsgálat ugyanakkor nagyban javíthatja a fenntarthatósági szempontok beépülését a szakpolitikai

³ Comhar, 2011; ARE, 2008; EC 2009; ESDN, 2010; NFFS 2012.

gondolkodásba és döntéshozatalba, miközben a hatásvizsgálat nehézségei megfelelő módszertan és iránymutatások mellett kezelhetőek.

A nemzetközi tapasztalatok és a szakirodalom alapján a fenntarthatósági hatásvizsgálati módszertannak meg kell határoznia a vizsgálat intézményi környezetét. Így a SIA rendszereknek a **következő kulcskérdésekre kell választ adnia:**

- Milyen jogi felhatalmazás van a vizsgálat készítésére?
- Kapcsolódik a jogszabályi hatásvizsgálathoz (RIA)?
- Támogatja-e kézikönyv a hatásvizsgálat elvégzését?
- Milyen beavatkozásoknál szükséges hatásvizsgálatot készíteni (pl. csak stratégiákra, minden jogszabályra)?
- Ki végzi el a hatásvizsgálatot (pl. igazgatási szereplő, vagy külső szakértő)?
- Milyen egyéb szereplőket vonnak be?
- Mikor végzik el a hatásvizsgálatot (az elfogadás előtt vagy után)?
- Mi az átláthatóság biztosítója?
- Mik a főbb elemzési módszerek, eszközök?

4.4 Jogszabályi és fenntarthatósági hatásvizsgálat a döntés-előkészítésben

A fenntarthatósági hatásvizsgálati rendszer kialakításakor megkerülhetetlen annak meghatározása, hogy **miképp kapcsolódjon az általános jogszabályi hatásvizsgálat folyamatához**. A szakpolitikai döntések előkészítése során **megkülönböztetjük a jogszabályi hatásvizsgálatot (RIA) és az egyéb specifikus témákra fókuszáló hatásvizsgálatokat**. Ilyen például a környezeti hatásvizsgálat (Environmental Impact Assessment), a szegénységi hatásvizsgálat (Poverty Impact Assessment), az egészségügyi hatásvizsgálat (Health Impact Assessment), és ide sorolhatjuk a fenntarthatósági hatásvizsgálatot (SIA) is. Míg a RIA általánosságban vizsgálja egy adott szabályozás hatásait, addig a témaspecifikus hatásvizsgálatok egy-egy szempontra fókuszálnak. A hatásvizsgálatok közül érdemes kiemelni a stratégiai környezeti hatásvizsgálatot⁴ (SKV), amely minden uniós tagállam számára a 2001/42/EK irányelvből fakadó kötelezettség. A SKV a fenntarthatósági hatásvizsgálat egyik dimenziójához, nevezetesen a környezeti dimenzióhoz kapcsolódó, ugyancsak hosszabb kifutású hatásokat vizsgáló módszertan.

⁴ Strategic Environmental Assessment

A SIA rendszer kormányzati döntéshozatalban való elhelyezéséhez meg kell határozni a RIA-hoz való viszonyát, ugyanis az általános előzetes jogszabályi hatásvizsgálat jellemzően vizsgál a fenntarthatóság szempontjából releváns tényezőkre gyakorolt hatásokat is, ám elsősorban a rövid távú hatásokra fókuszál.

Az **Európai Bizottság** a 2002-es, (RIA-t és SIA-t integráló) hatásvizsgálattal kapcsolatos közleményében (EC, 2002) **kiemeli**, hogy **a hatásvizsgálat feladata a következő három pontban határozható meg:**

- a hatásvizsgálat egy olyan eszköz, amellyel javítható a szakpolitikai döntéshozatali folyamat minősége és koherenciája;
- a hatásvizsgálat hozzájárul egy hatékony és hatásos szabályozási környezet kialakításához;
- a hatásvizsgálat támogatja az Európai Fenntartható Fejlődés Stratégiáját.
- A jogszabályi hatásvizsgálat (RIA) és a fenntarthatósági hatásvizsgálat (SIA) ugyanakkor számos országban elkülönül. A két hatásvizsgálat közötti különbségek a következő táblázat alapján foglalhatóak össze (Niestroy, 2008).

4-2 táblázat A jogszabályi és a fenntarthatósági hatásvizsgálat közötti különbségek

	Jogszabályi hatásvizsgálat (RIA)	Fenntarthatósági hatásvizsgálat (SIA)
Hatásvizsgálat célja	Szabályozás hatásainak mérése. Elsősorban az üzleti és gazdasági életre gyakorolt hatásokat veszi figyelembe.	A fenntartható fejlődés fő dimenzióra (gazdasági, környezeti, társadalmi) gyakorolt hatások mérésére irányul.
Politikai cél	Versenyképesség növelése, gazdasági növekedés, munkahelyteremtés elősegítése.	Fenntartható fejlődés elősegítése.
Eszköz típusa	Jellemzően teljes költséget mér.	Szakpolitika integráló eszköz.
Módszertani eszközök közötti választás	Jellemzően kvantitatív és pénzben kifejezhető eredményeket adó eszközök (pl. Standard Cost Model).	A fenntarthatósági dimenziók jellegéből fakadóan nem jellemző a pénzben kifejezhető eredményt adó eszközök alkalmazása.
Jellemzően alkalmazott módszertani eszközök	Költség-haszon, költség-hatásosság elemzés.	Több-szemponstú elemzés, kvantitatív és kvalitatív eszközöket kombináló elemzések.

A RIA és a SIA összehangolására, egymáshoz képest történő pozicionálására több mintát is találhatunk, amelyeket a 4.9-es alfejezetben található összefoglaló táblázatban mutatunk be. **Általában** a következő két megoldás egyikét alkalmazzák. **1) A SIA a**

normál hatásvizsgálati folyamat része, vagyis minden előterjesztés esetén elvégzik a fenntarthatósági szempontú értékelést, ami azonban csak egy egyszerűbb, kevésbé mély elemzésre ad lehetőséget. **2) Eseti jelleggel folytatják le a SIA-t** a jogszabály jellegétől vagy tartalmától függően. A magyar fenntarthatósági hatásvizsgálati rendszer bevezetésekor tehát érdemes megfontolni, hogy milyen rendszerességgel, milyen esetekben, valamint milyen mélységben tartja fontosnak a vizsgálat lefolytatását a jogalkotó. Továbbá kezelendő módszertani kérdés, hogy miképp különböztethető meg a SIA a RIA-tól.

4.5 Fenntarthatósági hatásvizsgálattal szembeni hatékonysági elvárások érvényesítése

A kialakított SIA rendszereket működésük alapján érdemes rendszeresen felülvizsgálni. A fenntarthatósági hatásvizsgálatok hatékonysági szempontú értékelésének szempontjait Bond et al (2012) alakították ki. Ez alapján a különböző fenntarthatósági hatásvizsgálati rendszereket a következő szempontokból érdemes megvizsgálni:

4-3 táblázat A SIA rendszerek lehetséges vizsgálati szempontjai. *Forrás: Bond et al (2012)*

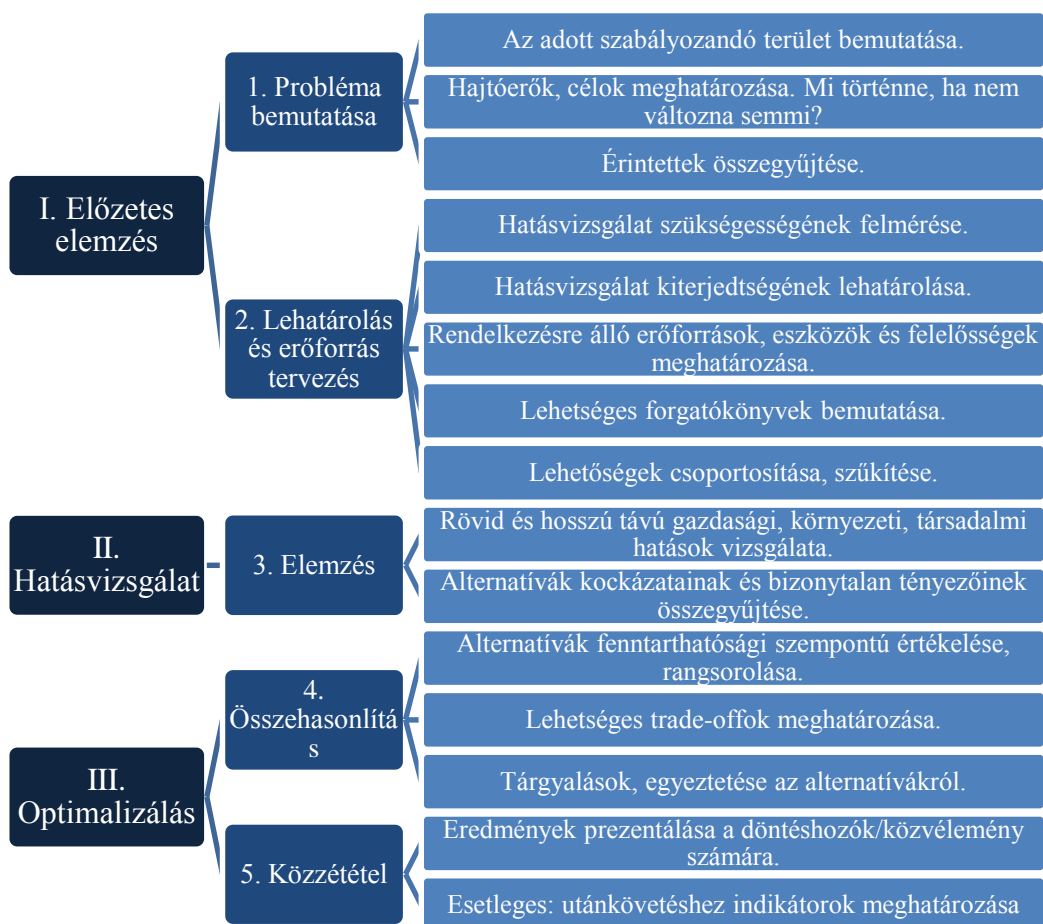
Eljárási hatékonyság	A helyi intézményi és szakmai elvárásoknak megfelelő az értékelési folyamat megvalósítása?
Tartalmi hatékonyság	Milyen körben vált ki változást a folyamatokban, a tevékenységekben vagy az eredményekben a hatásvizsgálat?
Lebonyolítási hatékonyság	Ki/mi dönt arról, hogy a fenntarthatósági hatásvizsgálat lefolytatásának eredménye megéri-e a ráfordított időt és költséget?
Normatív hatékonyság	A hatásvizsgálat megfelel-e a következő elvárásoknak: <ul style="list-style-type: none"> • képes megfordítani uralkodó negatív fenntarthatósági trendeket? • képes integrálni minden fenntarthatóságához kapcsolódó kulcstényezőt? • törekszik az egymást kölcsönösen erősítő nyereségek elérésére? • minimalizálja az átváltásokat (trade-offokat)? • tekintettel van arra a környezetre, amiben a fenntarthatósági hatásvizsgálatot elvégzik? • érvényesíti a nyitottság és a széles körben való

	elérhetőség kritériumait?
Pluralizmus	Hogyan és milyen mértékben tudja bevonni és kielégíteni az érintett feleket a fenntarthatósági hatásvizsgálat?
Tudás és tanulás	Hogyan és milyen mértékben tudja elősegíteni a gyakorlati és elméleti tanulást a fenntarthatósági hatásvizsgálat?

Az alkalmazott SIA módszertanok kialakításával tehát nem ér véget a tervezési folyamat. A fenntarthatósági hatásvizsgálat gyakorlati működésének felülvizsgálata javasolt annak érdekében, hogy az valóban támogassa a fenntarthatósági célok érvényesülését. A felülvizsgálat során egyrészt szakmai, másrészt intézményi, harmadrészt pedig hatásbeli szempontokat érdemes figyelembe venni: vagyis a SIA szakmailag jól, a helyi igényeknek megfelelően működik-e, és képes-e hatást gyakorolni a fenntarthatóság irányába való elmozdulás érdekében.

4.6 Fenntarthatósági hatásvizsgálat fontosabb lépései a jó gyakorlatok alapján

A fenntarthatósági hatásvizsgálat fontosabb lépéseit a nemzetközi gyakorlat alapján az 4.1 ábra foglalja össze. Az ábra bemutatja, hogy jellemzően milyen elemekből és lépésekből épül fel egy fenntarthatósági hatásvizsgálat.

4.1 ábra A fenntarthatósági hatásvizsgálatok jellemző lépései a nemzetközi gyakorlat alapján

A folyamatábra kiindulópontot jelent a magyar módszertani javaslat kidolgozásához is. Nem beszélhetünk azonban sablonként követhető nemzetközi jó gyakorlatról: a hazai módszertan kialakításakor a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Stratégiát alapul véve, az erőforrások és az intézményi környezet figyelembe vételével kell kialakítani a fenntarthatósági vizsgálat lépéseit.

4.7 Fenntarthatósági hatásvizsgálati módszerek

Ex ante vagy *ex post* vizsgálat. Először is fontos megkülönböztetni, hogy *ex ante* vagy *ex post* vizsgálatot készítünk, hiszen a két típusú elemzés eltérő eszközöket követel meg. Az **előzetes vizsgálat döntést befolyásoló erővel bírhat**, miközben az adott **szakpolitika politikai környezetét és a megvalósíthatóság kereteit is figyelembe veszi**. Az *ex post* hatásvizsgálat a meghozott jogszabály, a **megvalósult program következményeit**

értékeli és ez alapján tesz javaslatot az esetleges módosításra. Mivel a jelen tanulmány célja, hogy előzetes fenntarthatósági vizsgálatra dolgozzon ki javaslatot, **a következőkben a fontosabb *ex ante* módszertanokat mutatjuk be.**

Módszertani alapelvek

A hatásvizsgálati módszerek közös jellemzői a következőkben foglalhatók össze (Hétfa, 2013 alapján):

- első lépésként mindig azonosítani kell az ok-sági kapcsolatokat és a hatásokat;
- a tényezőkre vagy a hajtóerőkre gyakorolt hatásokat vizsgáljuk;
- a hatásokat folyamataikban (hatásút) értékeljük;
- cél a hatások mértékének – kvalitatív, vagy kvantitatív – meghatározása.

Egyszerű és részletes elemzés

A hatásvizsgálat lefolytatásához több eszköz is alkalmazandó/alkalmazható lehet. Az **egyszerű elemzés** (előelemzés) keretében meghatározásra kerül, hogy **melyek a releváns hatások, milyen fontosabb policy alternatívák** közül választhat a döntéshozó és ezek alapján **szükséges-e mélyebb elemzés**. Az előelemzés gyakori eszköze a *checklist*, amely során a hatásvizsgálat készítője mélyebb elemzés nélkül jelöli meg, hogy az adott tényezőt a javaslat érint-e (OECD, 2010). A *checklist* összetettebb verziója a hatásmátrix felrajzolása. A hatásmátrix az Európai Bizottság gyakorlatában például azt jelenti, hogy az értékelő a sorokba a policy alternatívák, az oszlopokba pedig a hatások fő kategóriáit (az azokra gyakorolt rövid és hosszú távú hatásokat) írja fel, a cellákba pedig a bekövetkezés valószínűségei kerülnek, jelezve a hatás pozitív, vagy negatív irányát. Ez alapján a nagy valószínűséggel bekövetkező, hosszú távú hatások mélyebb elemzésre szorulnak (EC, 2009).

Részletes elemzések módszerei

Ex ante vizsgálatok esetében a **részletes elemzés** általában a **meglévő tudományos és szakértői tudás szintetizálásán alapul**. E téren nem beszélhetünk önálló fenntarthatósági módszertanról, hanem az *ex ante* hatásvizsgálatok tapasztalataiból indulhatunk ki. Az előzetes értékelési szintézist (*Prospective Evaluation Synthesis*, röviden: *PES*) az Egyesült Államok Számvevőszéke (Government Audit Office, GAO 1995) dolgozta ki. A *PES* három fő lépése eredetileg a következő:

- (1) *konceptuális elemzés*: a javaslat célrendszerének és a célok eléréséhez szükséges feltételeknek a rekonstruálása szövegelemzés (és szakértői konzultációk) alapján;

- (2) **értékelési szintézis:** a hasonló kormányzati beavatkozásokról készült értékelések tapasztalatainak áttekintése és szintetizálása;
- (3) **szakértői ítéletalkotás:** a (saját célok szerinti) várható sikerre vonatkozó szakértői ítélet meghozatala.

Míg azonban a *PES* azt vizsgálja, hogy egy tervezett kormányzati program várhatóan eléri-e az eléje kitűzött célokat, a fenntarthatósági hatásvizsgálat nem a javaslat saját céljainak várható teljesülését vizsgálja, hanem azt, hogy a várható hatásai segítik-e vagy gátolják a fenntarthatósági célok elérését. A lépések ezért a következőképpen módosulnak:

- (1) **konceptuális elemzés:** a javaslat által érintett fenntarthatósági célok azonosítása, és a javaslat és a fenntarthatósági célok közötti összefüggések feltárása szövegelemzés (és szakértői konzultációk) alapján.
- (2) **értékelési szintézis:** az azonosított fenntarthatósági összefüggésekről készült értékelések tapasztalatainak áttekintése és szintetizálása.
- (3) **szakértői ítéletalkotás:** a fenntarthatósági célokra gyakorolt várható hatásokra vonatkozó szakértői ítélet meghozatala.

A **fenntarthatósági hatásvizsgálat** ugyanakkor **túlmutathat az értékelési szintézisen, és új empirikus vizsgálatok, tudományos igényű új modellezések, előrejelzések keretében is szolgálhat.** Az EU FP6-STREP programja keretében kidolgozott Sustainability-A test⁵ a fenntarthatósági hatásvizsgálatok lehetséges mélyebb elemzési eszköztárát mutatja be. A palettán szereplő módszerek a következő kategóriákat alkotják:

- **participatív eszközök** – fókuszcsoporthoz felmérés, Delphi módszer, mélyinterjú;
- **szcenárió-elemzés** – elsősorban trendek, kereszthatások elemzése, scenárió-elemzés, rangsorolási technikák;
- **többkritériumos értékelés** – úgymint súlyozási technikák, többszemponútú elemzés, preferenciarendezési technikák;
- **költség-haszon és költség-hatásosság elemzés** – így költség-haszon elemzés, betegség elkerülési ráfordítások becslése, piaci árak várható változásának elemzése, költség-hatásosság elemzés;

⁵ A SustainabilityA-test az EU FP6-STREP programja keretében került kidolgozásra. A program eredményei letölthetőek: <http://www.sustainabilitya-test.net/>

- **modellezési eszközök** – többek között az általános közgazdasági modellek, demográfiai modellek, vízgazdálkodási és földhasználati modellek, klímaváltozási modellek;
- **gazdasági számítások, természetes mértékegységben történő számítások, indikátorok** – például a gazdasági jólét mérése, ökológiai lábnyom mérése, életciklus-elemzés, fenntartható nemzeti jövedelem becslése.

A különböző módszerek eltérő hatásvizsgálati szakaszokban eltérő célokra alkalmazhatóak. A 4-4 táblázat azt mutatja be, hogy a **hat kiemelt eszközcsoport módszereit a SIA folyamatában mikor, milyen célra érdemes használni.**

4-4 táblázat A fenntarthatósági hatásvizsgálati módszerek és javasolt alkalmazásuk. Forrás: OECD, 2008b.

	Problémaelemzés	Alternatívák keresése	Hatásvizsgálat	Utánkövetés
Participatív eszközök	Probléma keretezése (tudás és értékek mobilizálása és integrálása)	Forgatókönyvek kialakításának támogatása	MCA, CBA, CEA elemzési módszerek robusztusságának javítása	Hatásvizsgálati folyamat értékelése
Szcenário-elemzés	Jövőbeli perspektívák meghatározása és problémák keretezése	Jövőkép, alternatívák és célok meghatározása.	Elemzési eszközök alkalmazásának meghatározása	-
Több-szemponútú elemzés (MCA) ⁶	-	Elemzési szempontok meghatározása	Különböző alternatívák összehasonlítása	-
Költség-haszon elemzés (CBA) ⁷ , költség-hatásosság	Analitikus háttér biztosítása a probléma-meghatározáshoz	Célmeghatározás támogatása	Az opciók elemzésének elvégzése az összehasonlíthatóság lehetővé tétele	Ex post értékelés

⁶ Multi-criteria analysis

⁷ Cost-benefit analysis

	Problémaelemzés	Alternatívák keresése	Hatásvizsgálat	Utánkövetés
elemzés (CEA) ⁸			érdekében	
Gazdasági számítások, természetes mérőszámok, indikátorok				
Modellezés				

A táblázatban a világoskéssel kiemelt cellák jelölik az egyes hatásvizsgálati lépések során alkalmazott legjellemzőbb módszereket.

Hatások összegzése és szemléltetése

A fenntarthatósági hatások mérése után a hatások összegzésének technikái vezetnek tovább az előterjesztések fenntarthatósági hatásainak megállapításához.

Az egyik leggyakrabban alkalmazott szemléltetési módszer a **fenntarthatósági tényezők pozitív-negatív** (jellemzően 3-3 fokú) **skálán való értékelése**. Az értékelés lényege, hogy minden tényezőről előzetesen megállapítják, hogy az értékelt változatban 1) releváns-e; 2) pozitív, vagy negatív hatása van az intézkedésnek az adott tényezőre; 3) milyen erős a hatás? Az egyes skálákat az értékelés során összesítik (vagyis a tényezőkhöz tartozó értékeket összeadják), majd ez az összesített érték segíti az opciók közötti választást (például egy közlekedési lámpához hasonló piros-sárga-zöld jelzésekkel).

A hatások skálán való számszerűsítése módszerének számos **finomított változata** létezik. Így például **az egyes tényezők súlyozása a főbb pilléreken belül** (pl. Svájc), előre meghatározott, **az adott témához kapcsolódó minimumkövetelmények meghatározása** (pl. Írország, Svájc), **a jövő generációkra gyakorolt hatások és a negatív trendek felértékelése** (pl. OECD módszertana), vagy **a bekövetkezési valószínűségek meghatározása** (pl. Svájc, Finnország).

Más módszerek a hatásokat ugyan számszerűsítik, de az összehasonlításuknál nem egzakt módszert alkalmaznak. Ilyen például az Európai Bizottság közösségi

⁸ Cost-effectiveness analysis

kezdemenyvezésekre irányuló fenntarthatósági hatásvizsgálata. A hatásvizsgálat a különböző változatokat az érintettek szempontjából értékeli az előzetesen meghatározott célok függvényében, a kiinduló helyzethez mérve: vannak-e győztesek és vesztesek, illetve a meglévő egyenlőtlenségekre hogyan hat (EC, 2009)?

Fontos, hogy **sok esetben maga a hatásvizsgálati folyamat is eredmény**, nemcsak a hatások feltérképezése és összevetése. Így például az Európai Bizottság kereskedelmi fenntarthatósági hatásvizsgálata már önmagában azzal a fenntarthatóság irányába mutat, hogy elindítja a fenntarthatóságról szóló párbeszédet esetenként olyan országokban is, ahol az nem tartozik a megfontolandó szempontok közé. Mivel a folyamat fontossága hangsúlyos, ezért a kereskedelmi hatásvizsgálat egyik legfontosabb eszköze a participatív hatásvizsgálati módszerek alkalmazása. Az EU tagállamaira gyakorolt hatások mellett pedig a harmadik országokban jelentkező hatásokat is figyelembe veszik (EC, 2006).

Visszafelé tervezés módszere

Az *ex ante* **hatásvizsgálat egy speciális fajtája** az, amelynek során nem konkrét előterjesztéseket vesznek górcső alá, hanem **egy teljes jövőbeli várható helyzetet értékelnek**. Ilyen módszer a „Horizon Scan”, amelynek célja, hogy felhívja a figyelmet a hosszú távú változásokra, trendekre, és ezáltal alátámassza a jövőre tekintettel levő kormányzás fontosságát (EEAC, 2009). „Horizon Scan”-t készített például 10-80 éves időtávra az Egyesült Királyság (Foresight Annual Review, 2012), vagy nem meghatározott időpontra Hollandia 2007-ben (In 't Veld et al, 2008).

A hatásvizsgálati módszerek szintetizálásának tapasztalata, hogy **érdemes az előelemzési és a részletes hatásvizsgálati eszközök között különbséget tenni**. A participatív és a kvantitatív eszközök az értékelés teljes folyamatában jól használhatóak. A fenntarthatósági vizsgálati rendszer kialakításakor nem érdemes egy-egy módszertani eszköz használatához ragaszkodni, mivel **a hatások és hatásutak jellege erősen befolyásolja, hogy milyen módszerekkel végezhető adekvát elemzés**. A különböző fenntarthatósági dimenziókban eltérő mélységű vizsgálatokra lehet szükség a vizsgált javaslat várható hatásainak összetételétől és a rendelkezésre álló előzetes értékelési eredményektől függően.

4.8 A fenntarthatósági hatásvizsgálat során felmerülő *trade-off*-ok kezelése

Számos esetben az egy-egy dimenzió belül vagy a különböző dimenziókban érvényesülő pozitív és negatív hatások összevetése komoly átgondolást és előzetes elvek meghatározását igényli.

Klasszikus példa a fenntarthatósági átváltási problémára (*trade-off*) a foglalkoztatás bővülése és a negatív környezeti hatások közötti feszültség. A fenntarthatósági módszertanok nyilvánvalóan nem adhatnak választ egyedi esetekre, viszont mankókat adhatnak a hatásvizsgálat végrehajtójának a döntés meghozatalához.

A Gibson által 2005-ben megfogalmazott, széles körben alkalmazott fenntarthatósági *trade-off* szabály a következő elveket határozza meg annak érdekében, hogy hatékonyan tudjunk dönteni a különböző policy változatok között (Gibson, 2006):

- **Nettó nyereség:** egy változat elfogadhatóságához szükséges, hogy a választásából fakadó nyereség hosszú távon haladja meg a veszteséget.
- **Az érvelés terhe:** a célok közötti átváltást kezdeményező köteles megindokolni azt.
- **Jelentős hátrányok elkerülése:** nem fogadható el olyan átváltás, amely jelentős hátránnyal jár, kivéve, ha a többi változat rosszabb.
- **Jövő védelme:** nem igazolható a jövő generációk terhére történő negatív elmozdulás, kivéve, ha a többi változat még rosszabb hatással jár.
- **Egyértelmű indoklás:** minden átváltást határozottan indokolni kell, kitérve a kontextus-specifikus prioritásokra és tényezőkre is.
- **Nyitott folyamat:** nyitott és hatékony megoldásokkal kell biztosítani, hogy az érintettek be legyenek vonva az átváltási döntések meghozatalába.

A hatásvizsgálati módszertan kialakítása során tehát **fontos kezelni a fellépő fenntarthatósági probléma kapcsán felmerülő átváltásokat**, amihez a gibsoni elvek jó alapot nyújthatnak.

4.9 Összefoglalás

Nincs bevett, megszilárdult gyakorlata a **fenntarthatósági hatásvizsgálatnak** (*Sustainability Impact Assessment*), de **több európai országban és az Európai Bizottságban is megteremtették** ennek **intézményi kereteit**. E keretek fontos kérdése a

jogszabályi hatásvizsgálathoz (*Regulatory Impact Assessment*) való viszony. **A fenntarthatósági hatásvizsgálat vagy az általánosabb jogszabályi vizsgálat egy elemét képezi, vagy önállóan jelenik meg. Az utóbbi ad lehetőséget a mélyebb, részletesebb elemzésre.**

A fenntarthatósági hatásvizsgálat szempontrendszerét mindenütt a fenntartható fejlődés (nemzeti vagy nemzetközi) stratégiája, az abban megfogalmazott prioritások, célkitűzések adják. **A magyar fenntarthatósági keretstratégia követi a nemzetközi jó gyakorlatot, amennyiben átfogó célrendszert állít fel a természeti mellett a gazdasági és az emberi-társadalmi erőforrásokra is kiterjedően. Alkalmos tehát arra, hogy a hatásvizsgálat belőle merítse az értékelési kritériumrendszerét.**

A fenntarthatósági hatásvizsgálatok változatos módszertant követnek, és eltérő mélységben tárják fel a fenntarthatósági hatásokat. **Jó gyakorlatnak tekintjük, amikor elkülönül egy könnyen elvégezhető egyszerű (*checklist* jellegű) és egy részletes hatásvizsgálat, amelyek közül az elsőt rutinszerűen, míg az utóbbit csak a kiemelten fontos jogszabály-tervezetek esetében alkalmazzák. Definiálni szükséges az egyszerűen, illetve részletesen vizsgálandó dokumentumok körét, továbbá azt, hogy kinek a döntése alapján ki és mikor végzi el a vizsgálatokat.**

Az alábbiakban részletes összefoglalás található arról, hogy a fenntarthatósági hatásvizsgálati rendszereiket tekintve legnagyobb múltra visszatekintő országokban milyen válaszokat adtak ezekre a kérdésekre (4-5 táblázat). A táblázatban az Egyesült Királyság, Írország, Svájc, Belgium, Németország és az Európai Bizottság által alkalmazott fenntarthatósági hatásvizsgálati módszertant mutatjuk be.

A részletes előzetes (*ex ante*) hatásvizsgálat **módszertanának alapját a korábbi értékelési eredmények szintézise képezheti**, amit dokumentumelemzéssel és szakértők bevonásával (interjúk, Delphi-módszer stb.) lehet megvalósítani. Ezt a rendelkezésre álló erőforrásoktól függően **új, frissen elvégzett kvantitatív vagy kvalitatív hatásbecslések egészíthetik ki**. Minden esetben **fontos az előterjesztővel való szoros együttműködés**, annak érdekében, hogy reális javító szándékú javaslatok szülessenek, s ezek be is épüljenek a kormányzati döntéshozatalba.

4-5 táblázat Egyes országok fenntarthatósági hatásvizsgálati rendszereinek fontosabb jellemzői. *Forrás: Jacob et. al (2011), Comhar (2011) és Hétfa gyűjtés.*

	Egyesült Királyság	Írország	Svájc	Belgium	Németország	Európai Bizottság
Milyen jogi felhatalmazás van a vizsgálat készítésére?	Törvény (2010)	Törvényi háttér hiányzik.	Nincs törvényileg szabályozva.	Van törvényi keretszabályozás (2010)	Szövetségi szabályozás alapján (2008).	Európai Bizottsági szabályozás alapján 2003 óta
Kapcsolódik a jogszabályi hatásvizsgálathoz (RIA)?	Igen, a hatásvizsgálat része (2007-től)	A tervezett SIA beépül a RIA gyakorlatba	Nem intézményesített átfedések vannak RIA és SIA között.	A SIA nem épült be a RIA-ba.	A fenntarthatósági vizsgálat a RIA kötelező része.	A SIA beépült az általános hatásvizsgálatokba.
Támogatja-e kézikönyv a hatásvizsgálat elvégzését?	Kézikönyv a hatásvizsgálat gyakorlatáról (2010-től) ⁹	2011-ben módszertani javaslat készült. ¹⁰ Kézikönyv a RIA elvégzéséhez. ¹¹	Kézikönyv a szövetségi hivataloknak és egyéb érdekelt feleknek ¹² , illetve módszertani támogatás kantonoknak és az önkormányzatoknak. ¹³	A gyors-vizsgálat lefolytatásához rendelkezésre állnak útmutatók, űrlapok (2006-tól)	Kézikönyv elérhető a hatásvizsgálat lefolytatásáról (2009-től) ¹⁴	Kézikönyv elérhető (2009) ¹⁵
Milyen beavatkozásoknál szükséges hatásvizsgálatot készíteni?	Kötelező jellegű, ha egy stratégiai érinti a fenntarthatóság ügyét	Nemzeti stratégiák esetében szükséges elvégezni (pl. Nemzeti Fejlesztési Terv, Nemzeti Oktatási Stratégia)	Szövetségi szinten az akciótervekre kötelező, másra ajánlott. Helyi szinten ösztönzik a SIA elvégzését, de nem kötelező.	Törvények és rendeletek kormányzati szinten.	Minden törvénytervezet esetében, illetve a többi minisztérium igényelheti a módosítások kapcsán is.	Minden bizottsági kezdeményezésnél.
Ki végzi el a	A kiemelt/vezető	Minden esetben az	A kiemelt/vezető	Minisztériumok	A Szövetségi	Az EB

⁹ HM Government (2011)

¹⁰ Comhar (2011)

¹¹ Department of the Taoiseach (2009)

¹² ARE (2008)

¹³ A módszertani támogatáshoz a példák és eszközök letölthetők: <http://www.are.admin.ch/themen/nachhaltig/00270/02745/02781/index.html?lang=de>

¹⁴ BMI (2009)

¹⁵ EC (2009)

	Egyesült Királyság	Írország	Svájc	Belgium	Németország	Európai Bizottság
hatásvizsgálatot?	minisztérium.	adott jogszabályért/ stratégiáért felelős minisztérium (aki a RIA-ért is felel) vezeti a hatásvizsgálatot.	minisztérium felelős a SIA lefolytatásáért.	önállóan végzik egy adott szakpolitikai javaslat kialakítása kapcsán.	Belügyminisztérium segíti a hatásvizsgálat végrehajtását, és felelős a kézikönyv folyamatos átdolgozásáért.	Főigazgatósága a felelős és ő irányítja az értékelési folyamatot. A Főigazgatóság által felállított irányító szervezet folytatja le a hatásvizsgálatot
Milyen egyéb szereplőket vonnak be?	BRE ¹⁶ támogatja a minisztériumokat Minőség-ellenőrzés az RPC ¹⁷ és NAO ¹⁸ által	BRU ¹⁹ támogatja a folyamatot	Szövetségi iroda, az ARE ²⁰ nyújt támo- gatást a folyamathoz, illetve felelős a minőségbiztosításért.	A belga gyakorlat minőségbiztosítási folyamatokat nem tartalmaz	A parlament Fenntartható Fejlődés Tanácsa ²¹ a felelős a minőség- ellenőrzésért.	IAB ²² felelős a minőségbiztosításért, és az Európai Számvevőszék készít egy külső értékelés.
Mikor végzik el a hatásvizsgálatot?	Magas végrehajtási arány, de speciális fenntarthatósági vizsgálatot csak ritkán készítenek.	Viszonylag magas végrehajtási arány a RIA esetében. A SIA bevezetés alatt.	Jelenleg csak ritkán végzik el a SIA-t.	A szakpolitikai javaslatok 70-90%-a mentesül. A gyors vizsgálat az esetek 10-30%-ban készül. Teljes SIA csak összesen egyszer készült.	2010. március óta a jogszabályok közel 70%-hoz elkészült az egyszerűsített SIA.	Magas végrehajtási arány.

¹⁶ BRE: Better Regulation Executive

¹⁷ RPC: Regulatory Policy Committee

¹⁸ NAO: National Audit Office

¹⁹ BRU: Better Regulation Unit

²⁰ ARE: Federal Office for Spatial Development

²¹ Parlamentarischer Beirat für nachhaltige Entwicklung

²² IAB: Impact Assessment Board

	Egyesült Királyság	Írország	Svájc	Belgium	Németország	Európai Bizottság
Mi az átláthatóság biztosítója?	Az eredmények a BRE honlapján ²³ vannak közzétéve.	Az új módszertanban cél az elkészült fenntarthatósági hatásvizsgálatok nyilvános publikálása – szemben a RIA-val, ahol nem volt kötelező.	Az eredményeket nem kötelező, de ajánlott publikálni törvénytervezetek elkészítésekor. ²⁴	Az eredményeket nem publikálják.	Az elemzésekről egy összefoglaló olvasható a törvényjavaslatokban.	Minden hatásvizsgálatról szóló jelentés olvasható az EB Főtitkárságának honlapján ²⁵ évenként és témánkénti bontásban.
Mik a főbb elemzési módszerek, eszközök?	Főként költség-haszon elemzés. Kifejezetten fenntarthatósági hatásvizsgálat teszt, illetve egyéb módszerek is megjelennek.	A költség-haszon elemzést és többszemponútú elemzést, valamint a kockázatok és a bizonytalanságok érzékenységi-, vagy szcenárió-elemzéssel való meghatározása ajánlott.	Lehetőség van a folyamatban lévő javaslatok értékelésére. Excel-tábla és checklist segíti az értékelést.	Egyszerű vizsgálat 33 tényezőre vonatkozó mátrix kitöltésével. Részletes esetén egyedi.	-	A hatásmátrix és a többszemponútú elemzés a fontosabb eszközök.

²³ <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20120128212010/ialibrary.bis.gov.uk/>

²⁴ Néhány publikált hatásvizsgálat letölthető: <http://www.are.admin.ch/themen/nachhaltig/00270/03005/03007/index.html?lang=de>

²⁵ http://ec.europa.eu/governance/impact/ia_carried_out/cia_2013_en.htm#sanco_entr

5 Az Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat (EFV) módszertani kézikönyve

A Magyarország Országgyűlése által 2013. március 25-án elfogadott **Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia javaslatot tesz a „fenntarthatósági hatásvizsgálat” intézményének kialakítására**, amelytől azt várja, hogy a jogszabályok előkészítésének folyamatában a fenntarthatósági célok a korábbinál nagyobb mértékben jelenjenek meg, s az előkészítés során számba vett szempontok között a korábbinál fokozottabb figyelem irányuljon arra, hogy az adott jogszabály várhatóan miként hat a négy releváns erőforrástípus (humán, gazdasági, társadalmi, természeti) hazai állományára. Az NFFS kidolgozói a „fenntarthatósági hatásvizsgálat” intézményének kialakításával tehát a jogszabályokról szóló döntések előkészítésének folyamatába kívánnak egy új elemet bevezetni, amelynek szakszerű alkalmazása biztosíthatja, hogy a döntés során figyelembe vett információk köre fenntarthatósági szempontból relevánsakkal bővül ki, s ezeket az információkat a döntés-előkészítők/döntéshozók figyelembe is veszik a döntés meghozatala során. Ennélfogva **a „fenntarthatósági vizsgálat” intézménye a jó kormányzást lehetővé tevő partnerségi intézmény, amely a fenntarthatósági szempontból jelentős kockázatok időben történő észlelésével segíti a jogszabályalkotót.**

5.1 Háttér

A Parlament a 18/2013 (III. 28.) Országgyűlési határozatával elfogadta a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiát (a továbbiakban: NFFS). A Keretstratégia:

- 1) megadja a fenntartható fejlődés általános definícióját;
- 2) részletesen bemutatja, melyek azok az erőforrások, amelyek fenntartására és gyarapítására egy társadalomnak – minden társadalomnak – törekednie kell;
- 3) áttekinti, hogy a mai magyar társadalom mely erőforrásai a legsérülékenyebbek, és milyen folyamatok akadályozzák, veszélyeztetik a fenntarthatóságukat.

Az NFFS így egy fogalmilag kidolgozott, jól definiált értékelési szempontrendszerrel állít fel.

Az OGY határozat kimondja, hogy *„a Keretstratégiában foglalt, a magyar nemzet*

hosszú távú sikeres fennmaradását célzó alapelveket és stratégiai célkitűzéseket a jogalkotásban – többek között a költségvetés elfogadásakor – és a szakpolitikai stratégiai- és programalkotásban folyamatosan érvényre kell juttatni”.

5.2 A fenntarthatóság definíciója

A Keretstratégia alapján **fenntarthatóságon** azt értjük, hogy **„az egyéni jó élet és a közjó biztosításának feltételeit az adott időpillanatban saját jólétét megteremtő generáció nem éli fel, nem meríti ki erőforrásait, hanem megfelelő mennyiségben és minőségben a következő generáció számára is megőrzi, bővíti azokat”** (6.o.). A fenntarthatóság kulcskérdése tehát a jelenlegi és az eljövendő generációk viszonya. Ez a gondolat összhangban van a bevett nemzetközi meghatározásokkal, például azzal, amelyet az ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottsága (Brundtland-jelentés, 1987) elfogadott: amely szerint **„a fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generációk szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk szükségleteinek kielégítését.”** Az NFFS ugyanakkor hangsúlyozottan nem csupán szükségletekről beszél, hanem a jó élet feltételeinek, lehetőségeinek megőrzéséről, és kiemeli, hogy **„a jó életnek nem csak anyagi dimenziója, hanem szellemi és lelki oldala is van”** (5. o.).

5.2.1 A fenntartható fejlődés erőforrásai

A fentiekkel összhangban a **Keretstratégia szerint fenntartható fejlődés nem lehetséges négy alapvető erőforrás: az emberi (humán), a társadalmi, a természeti és a gazdasági erőforrások nélkül.** Az 5-1 táblázat összefoglalja e négy igen tág erőforrás-kategória fő dimenzióit, alkotóelemeit.

5-1 táblázat A fenntartható fejlődés szempontjából fontos erőforrás-típusok és azok fő alkotóelemei

Erőforrás-típus	Az erőforrás-típus fontosabb dimenziói
Emberi	<ol style="list-style-type: none"> 1. megfelelő létszámú népesség 2. jó egészségi állapot 3. megfelelő tudás, képességek 4. integrált társadalom (leszakadó részek nélkül)

Erőforrás-típus	Az erőforrás-típus fontosabb dimenziói
Természeti	<ul style="list-style-type: none"> • termelési szempontból fontos kimerülő, élettelen források (pl. ásványkincsek, energiahordozók) • a termelést támogató ökoszisztéma-szolgáltatások²⁶ (pl. tápanyag körforgás, talajképződés) • természeti körfolyamatokat szabályozó, támogató ökoszisztéma-szolgáltatások (pl. áradások szabályozása, talajromlás szabályozása) • kulturális, szabadidős értéket teremtő ökoszisztéma-szolgáltatások (pl. rekreáció, spiritualitás, vallás)
Gazdasági	<ul style="list-style-type: none"> • fizikai tőke (termelőeszközök, infrastruktúra), épített környezet • szellemi alkotásokban és know-how-ban testet öltő technológiai tudás • pénztőke mint értékőrző és –közvetítő, befektetési-hitelezési intézmények • vállalkozói tőke (tudás, tapasztalatok, képességek)
Társadalmi	<ul style="list-style-type: none"> • erkölcsi normák, értékek • egyének közötti kapcsolatok, bizalom • egyének alkotta szerveződések, intézmények • kulturális tevékenységek és örökség

A különböző típusú erőforrások fenntarthatósága szorosan összefügg. A gazdasági erőforrások például hatással vannak a termelés és fogyasztás során igénybe vett természeti tőke nagyságára. Az emberi erőforrások hasznosítása és kiteljesítése nem lehetséges a többi erőforrás jelenléte nélkül. Különösen fontos egyes társadalmi erőforrások: gondolkodásmódok, értékek, attitűdök szerepe a többi erőforrárról hozott döntésekben. A *takarékosság, a hosszú távra tervezés, az ésszerű kockázatvállalás és személyes felelősségvállalás, a fejlesztő és újító-képesség, az együttműködéshez szükséges bizalom, normák és intézmények, a támogató politikai kultúra* mind a fenntarthatóság alapvető

²⁶ Ökoszisztéma-szolgáltatások az ENSZ Milleneumi Ökoszisztéma Értékelése (Milleneum Ecosystem Assessment 2003) alapján azok a hasznok, amit az emberek az ökoszisztémából nyernek. Az ökoszisztéma-szolgáltatások négy csoportra oszthatóak: ellátó, szabályozó, kulturális és támogató szolgáltatásokra.

tényezői.

5.2.2 A fenntartható fejlődést biztosító célok

Az NFFS a fenntarthatósági erőforrások mentén megfogalmazza az alaphelyzet leíró állapotot, a kulcsproblémákat és a beavatkozás nélkül valószínűsíthető következményeket. Az egyes fenntarthatósági tényezők és a jövőbeli állapot közötti oksági viszonyokat a hajtóerők determinálják. Ezek olyan hatásmechanizmusok, amelyeken keresztül lehetséges egy-egy erőforrás megőrzését, gyarapítását biztosítani. **A fenntartható fejlődést biztosító tényezőkre vonatkozóan a Keretstratégia fenntarthatósági célokat határoz meg,** amelyek az alapvető viszonyítási pontot jelentik a jogszabály-tervezetekben szereplő célállapot, a szándékolt beavatkozások értékeléséhez. Az NFFS értelmében a négy dimenzió mentén összesen 40 fenntarthatósági cél azonosítható, amelyeket szem előtt kell tartani a hazai fenntartható fejlődés biztosítása érdekében.

Ilyen fenntarthatósági célok például az egyes erőforrás-csoportok esetében a következők: Emberi erőforrások – Az oktatási rendszer szelektivitásának csökkentése; Társadalmi erőforrások – A fenntarthatóság szempontjából előnyös magatartásmintákat követő civil kezdeményezések, szakmai és vallási közösségek elismerése, támogatása; Természeti erőforrások – Az embert érő környezeti terhelés csökkentése; Gazdasági erőforrások – A foglalkoztatottság növelése.

A fenntarthatósági vizsgálat a 40 fenntarthatósági cél rendszerén alapul, minden beavatkozást, beavatkozást-csoportot az alapján értékeli, hogy közelebb vagy távolabb van-e a hajtóerőkön keresztül a fenntarthatósági célok megvalósulásához.

Az erőforrások megőrzéséhez, a célok eléréséhez szükséges eszközök indikatív azonosítása mellett az indikátorok rendszerének kialakítása is fontos, annak érdekében, hogy támogatást nyújtsanak a fenntarthatósági célok értelmezésében, azok pontos és számszerű mérésében.

5.2.3 A fenntartható fejlődés útja: az egyéni és közösségi felelősség egyensúlya

A felsorolt fenntarthatósági célok elérése nem kizárólag, sőt számos cél esetében nem is elsősorban a kormányzat feladata. Az NFFS alapján *„csak az egyéni, családi, vállalkozói, civil és kormányzati felelősség megfelelő egyensúlya biztosíthatja az erőforrások*

fenntartását, bővülését. [...] A fenntarthatóságot biztosító felelősségi és döntési rendszernek a szubszidiaritás elvén kell alapulnia. Ez az elv azt mondja ki, hogy a felelősséget és a döntési lehetőséget akkor indokolt az egyes személyektől távolabb, magasabb intézményi szintre telepíteni, ha az alacsonyabb szint nem képes ellátni a feladatait.” (10. o.).

Az előzetes fenntarthatósági vizsgálat során alapvetően a kormányzati feladatokra koncentrálnunk.

5.2.4 A fenntartható fejlődést biztosító intézmények

Az NFFS javaslatot tesz olyan intézményi megoldásokra, amelyek a Keretstratégiában foglalt célok és feladatok megvalósítását támogatják. A javasolt intézmények köre a következő:²⁷

1. **Társadalmi közbeszéd és vita, a nyilvánosság** – a fenntarthatóság felé való átmenet első lépése a téma rendszeres megjelenítése a politikai döntésekkel kapcsolatban – helyi, regionális és országos szinten egyaránt.
2. **Társadalmi párbeszéd a gazdaság szereplőivel** – a kormányzat, az önkormányzatok, a civil szervezetek és a gazdasági érdekképviseletek, továbbá a vállalatvezetők, vállalkozók közötti párbeszéd eredményezhet olyan átfogó megállapodásokat, közös célok kitűzését, amely erőteljes lépés lehet a fenntartható társadalom létrejötté, megerősödése felé.
3. **Döntések előzetes elemzése**
 - A.) **Hatásvizsgálat** – a kormányzati és önkormányzati döntések előkészítése során a mai gyakorlatnál alaposabban, körültekintőbben és mélyebb szakmai megalapozottsággal kell vizsgálni az adott döntés hosszú távú, nemzeti erőforrásokra gyakorolt hatását.
 - B.) **Tanácskozó testületek** – a döntések előzetes vizsgálatának a hatásvizsgálati eljárásnál kevésbé formalizált, szabványosított formája a javaslatok különböző állandó testületek (pl. NFFT, Országos Környezetvédelmi Tanács, Nemzeti Építészeti Tanács) általi véleményezése.

²⁷ NFFS 7. fejezete alapján.

4. **Tanácskozó (deliberatív) eljárásban hozott helyi, kisregionális döntések** – olyan esetekben, amikor a hosszú távú hatásokkal járó, aktuális ügyben hozott döntésnek nincs túl sok érintettje, és ezek az érintettek alacsony tranzakciós költségekkel tudnak egymással közvetlen tárgyalásba bocsátkozni, a döntés alapozható az érintettek konzultációjában érvként felmerülő gyakorlati ismeretekre.
5. **Alkotmányos szabályok** – egyes nemzeti erőforrásokat védő rendelkezések az Alaptörvényben rögzítettek, ami alapján a követelmények nem teljesülése esetén meghatározott intézményeknek (pl. Alkotmánybíróság, Költségvetési Tanács) joguk van korlátozó lépések megtételére.
6. **Automatikus kormányzás** – a törvényben előzetes rögzített szabályok alkalmazása szakpolitikai stratégiák és más intézkedések előkészítése esetén mérlegelhető.

5.2.5 Az Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat (EFV)

5.2.5.1 Mi az EFV célja?

Az NFFS kimondja, hogy a fenntarthatóságról szóló társadalmi „*párbeszéd elemi feltétele, hogy a fenntarthatóságot érintő jelentős súlyú döntések előkészítésekor fenntarthatósági hatásvizsgálat készüljön, s annak eredményei a nyilvánosság számára megismerhetőek legyenek*”. A fenntarthatósági hatásvizsgálat célja, hogy támogassa a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia érvényre juttatását a szakpolitikai stratégiák, fejlesztési koncepciók, valamint jogszabály-tervezetek előkészítési folyamatában. Az előzetes hatásvizsgálat támogatja a döntéshozót abban, hogy az előterjesztés várható fenntarthatósági kockázatait és következményeit feltárja, a visszacsatolások beépülésével pedig javíthatja a döntéshozás minőségét, és növelheti az elfogadottságot.

Az NFFS kimondja, hogy a „*hatásvizsgálati eljárás mélysége és bonyolultsága (és ezáltal költsége) igazodjon a döntés lehetséges hosszú távú hatásainak mértékéhez, súlyához*.” Ennek eredményeképp két típusú módszertani javaslatot dolgoztunk ki: egy **egyszerű** és egy **részletes** előzetes fenntarthatósági vizsgálatot (továbbiakban EFV).

5.2.5.2 Az Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat logikai felépítése

Amint azt korábban bemutattuk, a **Keretstratégia a fenntarthatósági politika céljait a négy alapvető erőforráshoz kapcsolódva határozza meg**. Amikor tehát azt a kérdést

tesszük fel, hogy egy kormányzati intézkedés összhangban van-e a fenntartható fejlődéssel, a következő logikát kell követnünk:

1. Azonosítanunk kell, hogy a tervezett intézkedés a négy alapvető erőforrás közül (elsődlegesen) melyikre hat.
2. Meg kell vizsgálnunk, hogy az érintett (egy vagy több) alapvető erőforrás mely alkotóelemeire hat az intézkedés.
3. Értékelnünk kell, hogy az azonosított hatások megfelelő irányúak-e, vagyis közelebb visznek-e a Keretstratégia által kijelölt célok megvalósulásához.

Az erőforrásokkal kapcsolatos célok *jellegét* illetően fontos distinkció, hogy, míg a természeti erőforrásoknál a *megőrzés*, az eleve adott korlátok tiszteletben tartása az alapvető cél, addig az emberi, társadalmi és gazdasági erőforrásoknál a kölcsönös korlátokat tiszteletben tartó *gyarapítás*.

5.3 Az egyszerű Előzetes Fenntarthatóság Vizsgálat

5.3.1 Az egyszerű EFV koncepciója

5.3.1.1 Mi az egyszerű EFV célja?

Az egyszerű EFV célja, hogy a közösségi döntéshozatal mindennapjai során készülő előterjesztések által érintett fenntarthatósági szempontokat rövid idő és kis energia-befektetés mellett fel lehessen térképezni. Az egyszerű EFV az áttekinthetőségével és a gyors kitölthetőségével segíti a fenntarthatósági gondolkodásmód megismerését és a fenntarthatóság horizontális szempontok közé való beépülését.

Az EFV kereteit, **szempontrendszerét a hazai fenntarthatóság NFFS-ben foglalt értelmezése determinálja**, módszertana a nemzetközi fenntarthatósági vizsgálati módszertanok (a szakirodalomban angol elnevezéssel *sustainability impact assessment*), a stratégiai környezeti vizsgálatok és az EU-s programdokumentumok *ex ante* vizsgálati módszertanának szintetizálásán keresztül alakult ki.

A fenntarthatósági hatásvizsgálat során az előelemzés („*quick scan*”) hivatott szembesíteni az előterjesztőt azokkal az emberi-gazdasági-társadalmi-környezeti tényezőkkel, amelyekre tekintettel kell eljárnia. Kiemeli a tervezett beavatkozás fenntartható fejlődést előmozdító elemeit, és felhívja az előterjesztő figyelmét a lehetséges kockázatokra.

Az egyszerű EFV vizsgálatot önállóan vagy a részletes hatásvizsgálat részeként lehet használni a hatások értékelésére. Az EFV módszertanának kialakításakor törekedtünk arra, hogy

- a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Stratégiában foglalt fenntarthatósági célokon alapuljon,
- egyszerű, közérthető nyelvi megfogalmazásba sűrítse az NFFS célrendszerét,
- a kitöltés egyszerű legyen, legfeljebb néhány órát vegyen igénybe,
- eredménye alapján orientálja a kitöltőt, hogy nem valószínűsíthető jelentős hatás a fenti célokra, vagy épp ellenkezőleg: a várható jelentős hatásokra tekintettel érdemes konzultációt vagy részletes vizsgálatot kezdeményezni,
- a kormányzati döntés-előkészítő munka folyamatába jól illeszkedjen.

5.3.1.2 *Miről készül egyszerű EFV?*

Az egyszerű EFV kitöltése minden jogszabályi előterjesztés esetén indokolt. Széleskörű alkalmazás esetén a fenntarthatósági szempontrendszer folyamatosan érvényesülhet a közösségi döntéshozatal során.

5.3.1.3 *Mikor készül egyszerű EFV?*

Az EFV fontos tartalmi eleme, hogy **előzetes** hatásvizsgálati módszertan, tehát a jogszabálytervezet elfogadása előtt készül el. Az egyszerű EFV-t érdemes még az előterjesztés tervezésének lezárása előtt elkészíteni annak érdekében, hogy hatással lehessen az előterjesztés tartalmára. Mivel az egyszerű EFV kitöltése rövid időt vesz igénybe, ezért a jogalkotás minőségének javítására iteratív módon is használható.

5.3.1.4 *Ki készíti el az egyszerű EFV-t?*

Ideális esetben az egyszerű EFV kitöltéséért **az előterjesztés készítője** felel a jogszabályi hatásvizsgálat részeként. A **folyamat másik fontos szereplője a támogató minőségbiztosító intézmény** (javasolt NFFT munkacsoport), amely:

- i. szakmai iránymutatást nyújt az előterjesztők részére,
- ii. az elkészült, kitöltött EFV hatásvizsgálati lapok elemzése alapján állásfoglalásokat, szakmai ajánlásokat adhat ki a fenntarthatósági célok értelmezésével kapcsolatban,

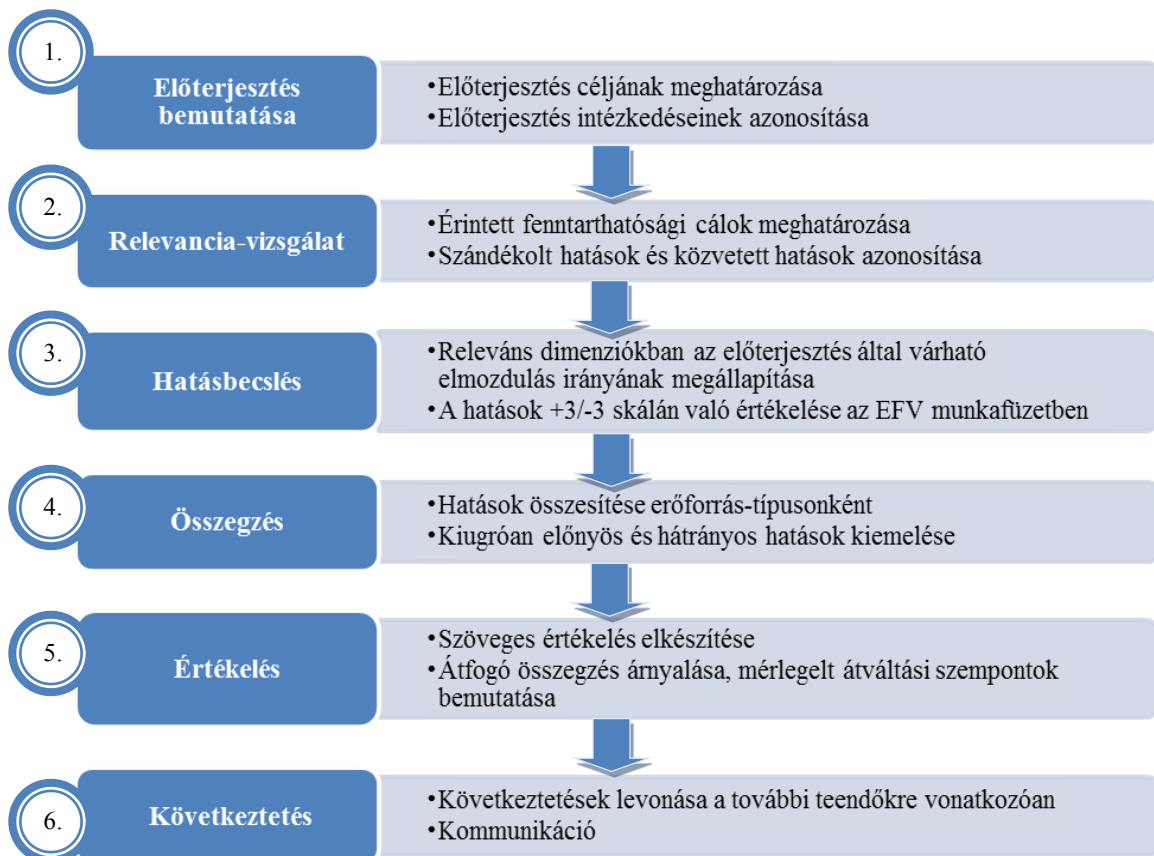
- iii. eseti jelleggel vagy évente az i) és ii) pontban felsorolt tevékenysége tapasztalatai alapján javaslatokat fogalmaz meg az EFV módszertanára és az elkészítés folyamatára vonatkozóan,
- iv. munkája során szembesül azokkal az előterjesztésekkel, amelyek kiemelten fontos hatást gyakorolnak az NFFS-ben foglalt célokra, és ez alapján éves vagy gördülő többéves munkatervet készít a részletes fenntarthatósági vizsgálatok tematikájára vonatkozóan.

5.3.1.5 *Hogyan kapcsolódik az EFV más hatásvizsgálatokhoz?*

Habár optimális esetben a fenntarthatósági hatásvizsgálat részét képezi a jövőben a jogszabályi hatásvizsgálatnak, mind az egyszerű, mind a részletes EFV önmagában is elvégezhető vizsgálat. **Az EFV hatásvizsgálati lap kitöltése során érdemes az előterjesztéshez kapcsolódó tematikus hatásvizsgálatok – különös tekintettel a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet alapján készülő stratégiai környezeti vizsgálat eredményeit felhasználni.**

5.3.2 Az egyszerű EFV ismertetése

5.3.2.1 Az egyszerű EFV folyamata

5.1 ábra Az egyszerű EFV lépései

Az egyszerű EFV első lépése a hatásvizsgálatra való előzetes felkészülést jelenti, ennek keretében **az EFV kitöltője** átgondolja az előterjesztés fontosabb beavatkozásait. A második lépésben **kiszűri az NFFS azon fenntarthatósági célterületeit, ahol az előterjesztésnek 1) szándékolt célja szerint hatása van; 2) nem szándékolt módon, de közvetett módon hatása van.** Az egyszerű EFV hatásvizsgálati lapján található 40 fenntarthatósági cél így leszűkíthető és csak a releváns kritériumok tekintetében szükséges a hatásokat végiggondolni.

A harmadik lépés a **hatásvizsgálati munkafüzet**²⁸ kitöltése, vagyis a relevánsnak jelölt emberi, gazdasági, társadalmi és környezeti célokban bekövetkező változások értékelése. A hatások mértékének meghatározása során a következő ajánlásokra érdemes

²⁸ Az egyszerű EFV elkészítését munkafüzet alkalmazás támogatja, amely a Kézikönyv mellékletében megtalálható.

támaszkodni:

- a) A fenntarthatósági célok az NFFS-ben foglalt célrendszer közérthető megfogalmazásait tartalmazzák. A fenntarthatósági célok tartalmáról, értelmezéséről bővebben az NFFS 6. fejeztében tájékozódhat a kitöltő.
- b) A hatások értékelése során az intézkedések következtében a fenntarthatósági folyamatok trendjeiben bekövetkező változások a lényegesek. Tehát nem az erőforrás helyzetének jövőben várható abszolút változását, hanem csak az előterjesztés eredményeképpen a trendhez képest bekövetkező elmozdulás mértékét kell megadni.
- c) A hatások -3/+3 skálán jelölhetőek. Ha egy előterjesztésben foglalt beavatkozások előmozdítják a fenntarthatósági cél megvalósulását, akkor +1 és +3 közötti hatás jelölhető. Ha az előterjesztés valamelyik fenntarthatósági cél megvalósulását hátráltatja, veszélyezteti, akkor -1 és -3 közötti hatás kell jelölni. Egyes erősségűnek tekinthető egy hatás, ha az *várhatóan érezhető, de nem jelentős*; kettesnek, ha *jelentős, de a folyamatokat, trendeket alapjaiban nem megváltoztató hatás* várható; hármassal, ha a *szándékolt és a nem szándékolt hatások egymást segítve kiemelkedő, a folyamatokat, trendeket alapjaiban változtató elmozdulást mutatnak*.
- d) A "nincs hatás" opció megjelölése azt jelenti, hogy az intézkedés az adott fenntarthatósági cél szempontjából nem releváns, vagy összességében nem befolyásolja a cél elérését.
- e) A hatások mértéke a hatások várható értéke. A szórás jelölésére az egyszerű EFV kitöltése során nem kell kitérni, kiemelt jelentőségű hatás esetén várható nagy szórás jelölésére az összegző munkalap átfogó értékelés mezőjében lehet felhívni a figyelmet.
- f) A hatások mértékének megállapításakor az országos szinten érvényesülő hatásokat kell jelölni. Ha helyi szinten jelentős, de országosan közepes vagy alacsony mértékű hatást a kitöltő kiemelten fontosnak ítél, akkor szintén az összegző lapon van lehetősége ezt jelezni.
- g) Abban az esetben, ha valamely fenntarthatósági cél esetében pozitív és negatív hatás is azonosítható, a hatások eredőjét kell megadni.

h) A környezeti dimenzió esetében a vizsgálandó célok összhangban vannak az SKV készítése során vizsgált környezeti elemekkel. Tehát az egyszerű EFV kitöltője támaszkodhat az SKV megállapításaira, amennyiben a témában készült SKV is.

A hatásbecslést a hatások erőforrás-típusonként való összegzése, továbbá a jelentős hatások kiemelése követi. A hatások összegzését és grafikonon való ábrázolását a hatásvizsgálati lap automatikusan elvégzi. Az ötödik lépés az összegzés alapján a szöveges értékelés elkészítése, amelynek tartalmi elemei a következők:

- az előterjesztés által várható, a fenntartható fejlődés ügyéhez való pozitív hozzájárulás kiemelése,
- az előterjesztés vizsgálata során azonosított fenntarthatósági kockázatok felsorolása,
- a fenntarthatósági célok között felmerülő ellentétes hatások, átváltások mérlegelése.

A záró, hatodik lépésben a **következtetések** és a további feladatok meghatározása a cél. Ebben a lépésben dönt az EFV készítője arról, hogy 1) van-e olyan fenntarthatósági probléma, amely kezelést igényel; 2) szükséges-e valamilyen változtatást végrehajtani az előterjesztésen annak érdekében, hogy fenntarthatósági szempontból javuljon az előterjesztés minősége; 3) szükséges-e külső segítség a fenntarthatósági szempontú fejlesztéshez; vagy 4) szükséges-e részletes fenntarthatósági hatásvizsgálat a tisztázatlan hatások pontosítására? A fenti kérdések meghatározása után a pozitív hatások kommunikációja, az átváltási szabályok indoklása a további teendője az EFV készítőjének.

5.3.2.2 *Hogy néz ki az EFV hatásvizsgálati lapja?*

MUNKALAP

Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat

a 18/2003. OGY határozattal elfogadott Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia szempontrendszerére alapján

Írja be a jogszabály-tervezet címét!

Dokumentum, előterjesztés címe:

Erőforrás típus	CÉLTERÜLET	FENNTARTHATÓSÁGI CÉL	INTÉZKEDÉS HATÁSA A FENNTARTHATÓSÁGI CÉL ELÉRÉSÉRE					
			Negatív -3	-2	-1	1 Pozitív	2	3 Nincs hatás
Emberi	Demográfia	A párokcsalatokhoz és a családhoz kapcsolódó értékek támogatása	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		Az elvándorlás lefékezése (versenyképes munkabérek biztosítása a kritikus elvándorlással rendelkező szakmákban)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		Népességfogyás lelassítása a születések számának növelésével	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		A bevándorlás kulturális, társadalmi problémáit kezelő bevándorlási politika kialakítása	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		Az idős emberek társadalmi aktivitásának erősítése	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Egészségi állapot	Egészségtudatos magatartásminták kialakítása, terjedése	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		A krónikus, nem fertőző megbetegedések számának csökkentése	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		A halandóság terén felzárkózás a közép-európai átlaghoz	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Tudás	Minőségi oktatás (a munkavégzéshez szükséges tudás, készségek és kompetenciák elsajátításának biztosítása, erkölcsi normák és közösséghez kötődés kialakítása, pedagógus pálya elismertetésének növelése)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		Az oktatásban töltött idő növelése	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Az oktatási rendszer szelektivitásának csökkentése		☐	☐	☐	☐	☐	☐	
A tudás jobb hasznosítása a társadalomban és a gazdaságban (a gazdasági-társadalmi tudásintenzív tevékenységekre alapozása)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Gazdasági	A vállalkozói tőke és az innováció erősítése, a foglalkoztatás bővítése	A helyi vállalkozások és nemzetközi gazdasági szereplők tevékenysége közötti együttműködés megteremtése	☐	☐	☐	☐	☐	
		A helyi, térségi gazdasági kapcsolatok erősítése	☐	☐	☐	☐	☐	
		Vállalkozásokra nehezedő terhek csökkentése	☐	☐	☐	☐	☐	
	A bizalom infrastruktúrájának fejlesztése az üzleti életben (ésszerű kockázattaláláson, fejlesztő-újító képességen és kitartó munkán alapuló siker)	☐	☐	☐	☐	☐		
	Az innovációs ráfordítások és a forrásfelhasználás hatékonyságának növelése	☐	☐	☐	☐	☐		
	A foglalkoztatottság növelése	☐	☐	☐	☐	☐		
Gazdasági	Az államadósság ésszerű szintre való csökkentése	☐	☐	☐	☐	☐		
	Tartósan felelős, prudens költségvetési gazdálkodás	☐	☐	☐	☐	☐		
	A korosztályos egyensúly biztosítása (Az erőforrások generációk közötti, jóléti célú átcsoportosítása tekintetében.)	☐	☐	☐	☐	☐		

Kitöltés dátuma:

Kitöltő neve, szervezet:

Összegezz!

Írja be a hatásvizsgálat kitéltésének dátumát!

Írja be a jogszabály-tervezet címét!

Fenntarthatósági célok

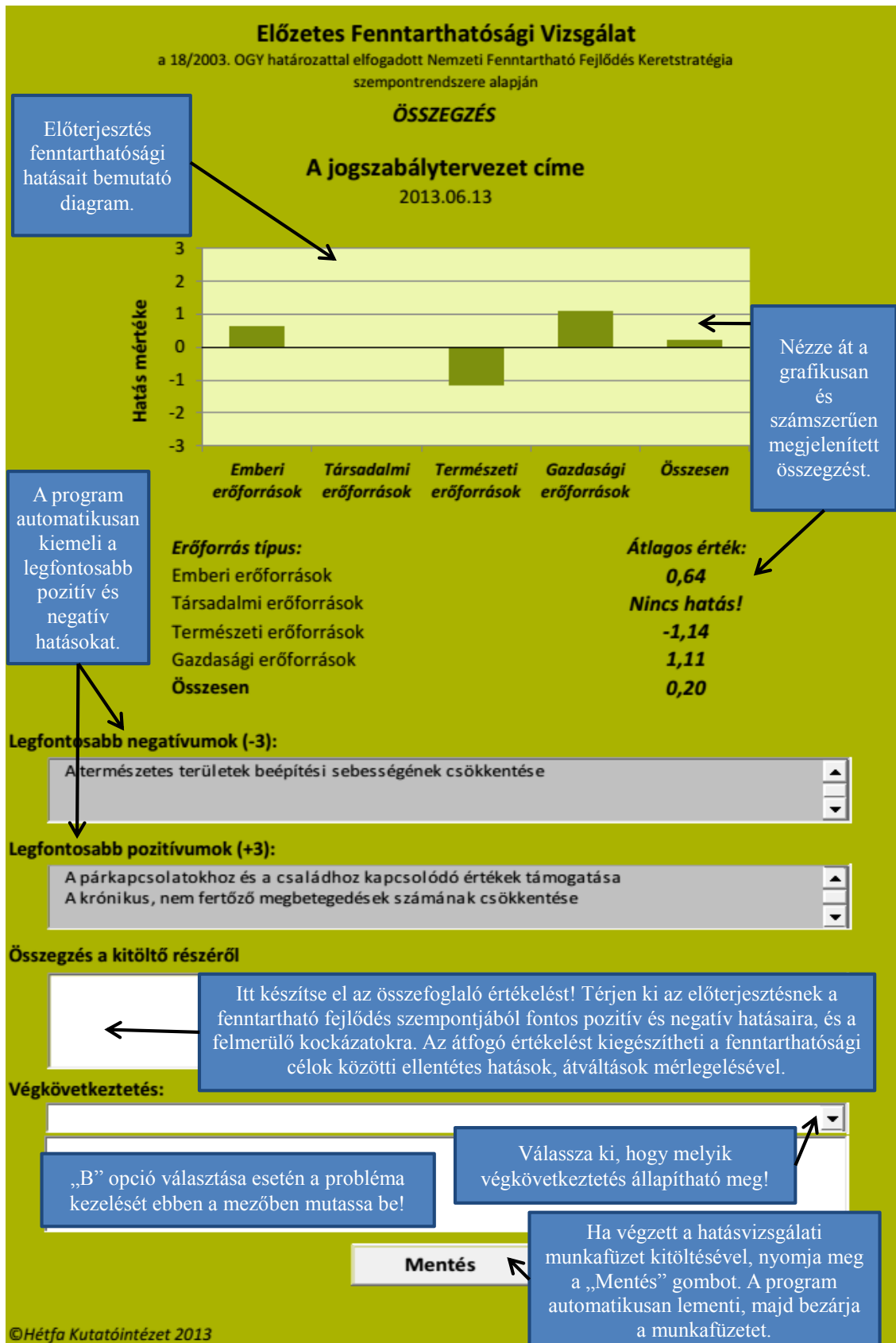
Értékelje a megadott skálán a fenntarthatóság egyes céljai esetében a meglévő trendekben bekövetkező változásokat!

Jelölje, ha a fenntarthatósági célra nincs hatás!

Írja be a hatásvizsgálatot kitéltő nevét, szervezetét!

Miután végzett az értékeléssel, az oldal alján nyomja meg az "Összegezz!" gombot.

©Hétfa Kutatóintézet 2013

5.2 ábra Az egyszerű EFV hatásvizsgálati lapja

5.3.2.3 Milyen következtetésekre juthatunk az EFV alapján?

Az egyszerű EFV elvégzésének eredményeképp minden erőforrás-típus tekintetében megállapítható, hogy a vizsgált előterjesztés milyen irányú és milyen erősségű változást hoz fenntarthatósági szempontból.

Az összegzés elkészítése után **4 típusú értékelői állításra juthat a kitöltő**, amelyek közül a relevánst kell megjelölni. Az 5-2 táblázat ismerteti ezeket az értékelői állításokat és bemutatja, hogy ezekhez kapcsolódóan milyen további feladatai vannak a vizsgálat elkészítőjének.

5-2 táblázat Egyszerű EFV lehetséges végkövetkeztetései és a kapcsolódó következmények

Értékelői állítás	Értékelői állítás jelentése	Értékelői állításból fakadó következmények
A) Nincs fenntarthatósági probléma.	A hatásvizsgálat alapján nincs olyan sor (vagyis fenntarthatósági cél), amely legalább jelentős negatív hatással járna, illetve a négy erőforrás-típus egyikében sincs legalább érezhető negatív hatás.	Az értékelőnek nincs további hatásvizsgálati feladata. Az egyszerű EFV munkafüzete az előterjesztéshez csatolható.
B) Kezelhető a fenntarthatósági probléma, a kezelés módjának ismertetése.	Van olyan célterület, vagy van olyan erőforrás-típus, ahol érezhető, vagy jelentős fenntarthatósági probléma várható, ugyanakkor a hatásvizsgálat készítője szerint ez kezelhető szintű.	Az értékelőnek alá kell támasztania érvekkel, hogy milyen módon kezelhető a felfedezett fenntarthatósági probléma. A kezelés módja lehet egy másik folyamatban lévő előterjesztés, amely a fennálló problémára fókuszál, vagy más fenntarthatósági dimenzióban való erős pozitív irányú változás. ²⁹

²⁹ A különböző hatások közötti átváltási szabályokhoz kapcsolódó elvekről lásd bővebben a 5.5.3.4 alfejezetet.

Értékelői állítás	Értékelői állítás jelentése	Értékelői állításból fakadó következmények
C) Konzultáció javasolt a fenntarthatósági probléma kezelésével kapcsolatban.	Van olyan célterület, erőforrás-típus, ahol érezhető vagy jelentős fenntarthatósági probléma áll fenn. A hatásvizsgálat készítőjének megítélése szerint a fenntarthatósági probléma kezeléséhez, illetve az előterjesztés jobb kommunikálásához az NFFT tanácsára van szüksége.	Az értékelőnek érdemes konzultációt kezdeményeznie az előterjesztés tartalmára vonatkozólag, az NFFT-re mint külső tanácsadó fórumra támaszkodva. A konzultáció során kidolgozásra kerülő javaslatokat érdemes beépíteni az előterjesztésbe, vagy a fenntarthatósági hatások kezelésére vonatkozó indoklásba.
D) Részletes fenntarthatósági hatásvizsgálatra van szükség a fenntarthatósági hatások értékeléséhez és kezeléséhez.	Jelentős, vagy jelentősnek tűnő, de nem tisztázott fenntarthatósági hatása van az előterjesztésnek, amelyet az előterjesztő saját hatáskörben nem tud felmérni és kezelni.	Amennyiben az értékelő szerint szükség van részletes EFV-re, akkor azt kezdeményezhetni az NFFT-nél. A részletes vizsgálat eredményei alapján javasolt az előterjesztés kezelése.

5.3.2.4 Mire használható és mire nem az egyszerű EFV vizsgálati lap?

- Az EFV munkafüzet alkalmas arra, hogy az NFFS fenntarthatósági értékrendje alapján összegyűjtse és értékelje egy előterjesztés elfogadása esetén várható elmozdulásokat.
- Az EFV alkalmas arra, hogy gyorsan, jól strukturálja az előterjesztés várható fenntarthatósági hatásait és ez alapján a kitöltő egy előzetes szakértői becslést tudjon adni az előterjesztés fenntarthatósági következményeiről.
- Az EFV kitöltése a visszacsatolások beépülésével javíthatja a döntéshozás minőségét és növelheti az előterjesztés elfogadottságát.
- Az EFV munkafüzet ugyanakkor elsősorban figyelemfelhívó jelleggel bír, a komoly fenntarthatósági problémák kezelésére önmagában nem alkalmas. A munkafüzet kitöltésével nem végezhető mélyebb fenntarthatósági elemzés, szükség esetén erre a részletes fenntarthatósági hatásvizsgálat adhat megoldást.

- A munkafüzet az NFFS által determinált fenntarthatósági problémákra koncentrálnak, a négy erőforrástípus mentén felmerülő egyéb, az NFFS-ben nem értelmezett célokkal nem foglalkozik.

5.3.3 Kitöltési útmutató

- 1. Töltse ki a dokumentum/előterjesztés nevét a "Munkatábla" nevű munkalapon.**
- 2. Gondolja végig az előterjesztés fontosabb céljait és beavatkozásait a "Munkatáblán" megjelölt fenntarthatósági célok szempontjából!**
 - A fenntarthatósági célok bővebb kifejtése a 13/2013 OGY határozattal elfogadott [Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia](#) 6. fejezetében található.
- 3. Értékelje a "Munkatáblán" az előterjesztés céljait és beavatkozásait olyan szempontból, hogy milyen hatást gyakorolnak a fenntarthatóság szempontjából fontos egyes erőforrásokra.**
 - Az intézkedések következtében a fenntarthatósági folyamatok trendjeiben bekövetkező változásokra koncentrálnak (nem az erőforrás helyzetének abszolút változása, hanem csak az előterjesztés elfogadása esetén szándékoltan vagy közvetetten bekövetkező elmozdulás mértéke a fontos).
 - Az egyes fenntarthatósági célokra vonatkozóan a hatás mértéke -3 és +3 között lehet, attól függően, hogy a cél negatív, vagy pozitív hatást fejt ki. A skála egyes szintjeinek jelentése: 3 - Kiemelkedő, 2 - Jelentős, 1 - Érezhető, de nem jelentős.
 - Azokban az esetekben, melyekben megítélése szerint egyszerre merülnek fel pozitív és negatív hatások, az Ön álláspontja szerint összegzetten érvényesülő hatást jelölje meg!
 - A "Nincs hatás" opció megjelölése azt jelenti, hogy az intézkedés az adott fenntarthatósági cél szempontjából nem releváns, vagy összességében nem befolyásolja a cél elérését.
- 4. Miután végzett az értékeléssel, az oldal alján adja meg a kitöltés dátumát és a kitöltő nevét, majd nyomja meg az "Összegezz!" gombot. Ekkor a program összegzi a válaszokat, és automatikusan az "Összegző tábla" nevű lapra ugrik.**
- 5. A program az "Összegző tábla" munkalapon az egyes erőforrás-csoportok összesített hatásait számszerűen és grafikusán is megjeleníti.**

- Ha az összegző táblázat valamelyik sorában a "Nincs hatás!" felirat jelenik meg, az azt jelenti, hogy abban az erőforrástípusban nem jelölt releváns hatást.

6. Készítse el az összefoglaló értékelést az "Összezés a kitöltő részéről" nevű mezőbe.

- Emelje ki az előterjesztésnek a fenntartható fejlődés szempontjából fontos pozitív hatásait. Megemlíthetők azok a célok, amelyek esetén +2 vagy +3-as hatások várhatóak (ezek azonosítását segíti a „Legfontosabb pozitívumok kiemelése”), vagy ha a dokumentum valamelyik fenntarthatósági célterületet összességében előmozdítja.
- Nevezze meg a felmerült fontosabb negatív hatásokat. A program segítségképpen megjeleníti a kiemelkedően negatív hatásokat is, de itt is lehetőség van átfogóan összegezni a felmerült kockázatokat.
- Az összegzést kiegészítheti a fenntarthatósági célok között felmerülő ellentétes hatások, átváltások mérlegelésével.

7. Az "Összegző tábla" munkalap alján válassza ki a legördülő menüből a megfelelőnek ítélt végkövetkeztetést.

- Amennyiben a "B" lehetőséget választja, ismertesse a fenntarthatósági probléma kezelésének módját (pl. egy másik előkészítés alatt lévő jogszabály fog vele foglalkozni).

8. Amennyiben módosítani kívánja korábbi bejegyzését a Munkatáblán, az új összegzéshez ismételten meg kell nyomni az "Összegezz!" gombot!

9. Ha végzett a hatásvizsgálati munkafüzet kitöltésével, nyomja meg a „Mentés” gombot.

- A mentés gomb megnyomását követően a program automatikusan lementi, majd bezárja a munkafüzetet.
- A mentés helye az a mappa, amelyből a kitöltő megnyitotta a munkafüzetet.
- Az elmentett fájl neve automatikusan generálódik a következő formátumban: EFV_A jogszabálytervezet címe_éééé.hh.nn

5.4 Az EFV kapcsolódása más hatásvizsgálati rendszerekhez

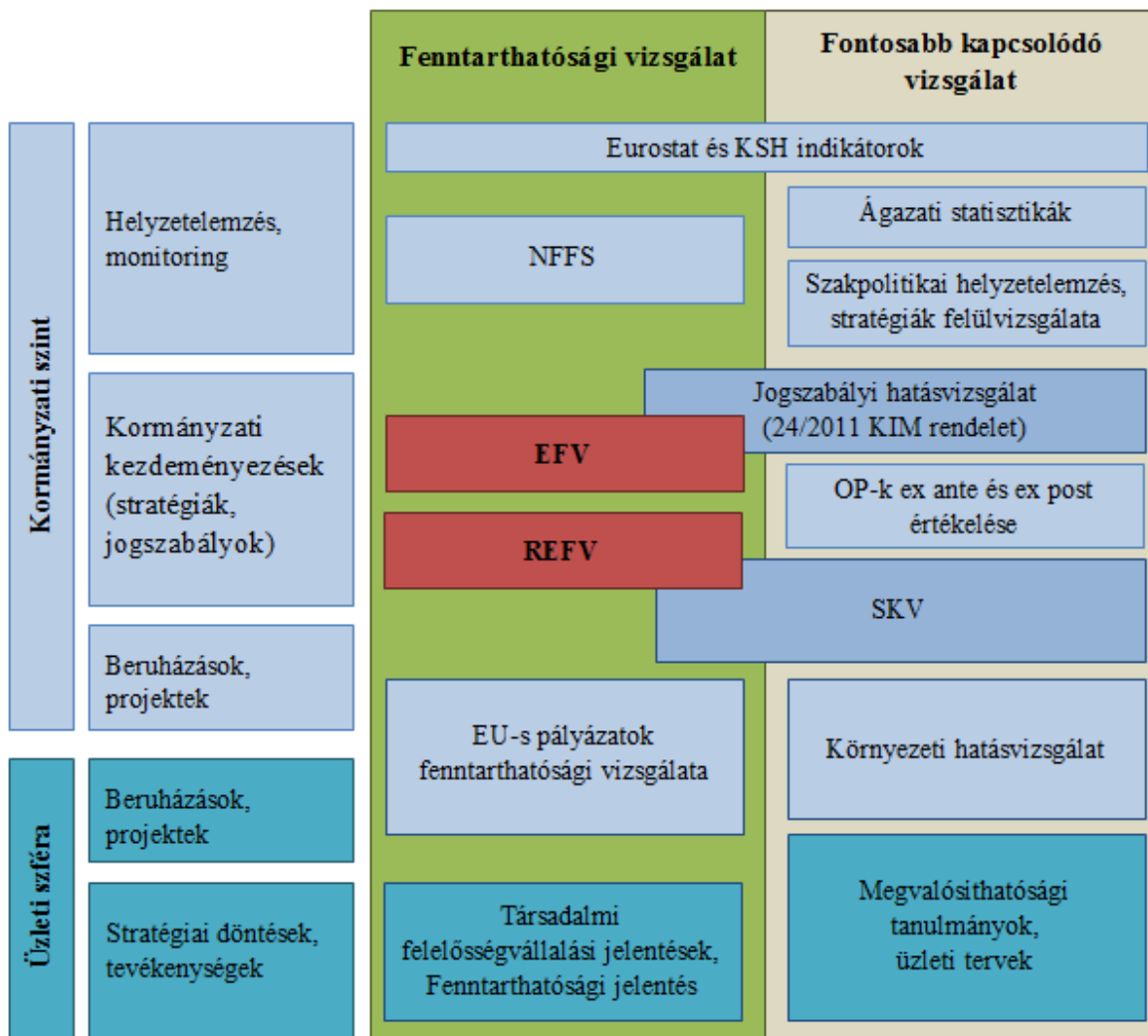
Az előzetes fenntarthatósági vizsgálat intézménye a már kialakult gyakorlattal rendelkező hatásvizsgálati rendszereket kiegészíti, támogatja. Az EFV elsődlegesen a következő hatásvizsgálati intézményekhez kapcsolódik:

- **Jogszabályi hatásvizsgálat** (24/2011 (VII. 9.) KIM rendelet). A jogszabályi hatásvizsgálati lapot³⁰ („*Regulatory Impact Assessment*”) Magyarországon 2011 szeptembere óta minden előterjesztésre el kell készíteni, kitöltéséért az előterjesztés készítője felel. Tartalmát tekintve átfogó jellegű, általános jelleggel gyűjti össze a fontosabb vélt, valószínűsíthető következményeket. A hatásvizsgálati lap fenntarthatósághoz kapcsolódó témái a környezeti, a költségvetési, az egészségügyi, versenyképességi hatások mérése, valamint a társadalmi csoportokra gyakorolt hatások azonosítása.
- **Környezeti hatásvizsgálat** (314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet). A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény szerint környezeti hatásvizsgálatot a várhatóan jelentős környezeti hatású beruházásoknál szükséges készíteni. A hatásvizsgálat a környezeti elemekre (pl. föld, levegő, víz), a környezeti elemek rendszereire (pl. éghajlat), az érintett népesség egészségi állapotára, társadalmi, gazdasági helyzetére gyakorolt hatásokat mutatja be, valamint törekszik azok kezelésére.
- **Stratégiai környezeti vizsgálat** (2/2005. (I.11.) kormányrendelet). A stratégiai környezeti vizsgálatok elkészítése uniós kötelezettségből fakad. A környezeti hatásvizsgálatokból önállósult módszer, amelynek lényege, hogy a 2/2005. (I.11.) kormányrendelet alapján jelentős környezeti hatással bíró stratégiai szintű dokumentumokat, vagy beruházásokat vegye - elsősorban környezeti szempontú - górcső alá. Az SKV módszertanába foglalt környezeti elemek és az NFFS környezeti céljai összefüggésben vannak egymással.³¹ Az SKV intézményének gyakorlati alkalmazását elemezve azt látjuk, hogy az elkészített vizsgálatok több esetben tartalmaztak a környezeti mellett a társadalmi hatásokat is figyelembe vevő fenntarthatósági megfontolásokat. A részletes EFV és az SKV szoros

³⁰ A hatásvizsgálati lap letölthető: <http://hatasvizsgalat.kormany.hu/hatasvizsgalati-lap>

³¹ Lásd például az Energiastratégiáról 2011-ben készült SKV 19 környezeti szempontja és az NFFS 7 környezeti célja.

együttműködésben készül: amennyiben REFV és SKV is készül egy adott témában, akkor hatékonysági szempontból összehangolandó a két vizsgálat. Az NFFS környezeti céljainak vizsgálata során a témában elérhető SKV ajánlásai mérvadóak, ez alapozza meg a részletes EFV környezeti elemzését.

5.3 ábra Az EFV a magyar hatásvizsgálati rendszerben

5.5 A részletes Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat

A nemzetközi gyakorlat áttekintése alapján (4. fejezet)³² érdemes lehet az előzetes fenntarthatósági hatásvizsgálatnak egy részletes verzióját is bevezetni, és annak

³² Hétfő Kutatóintézet (2013): Az Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat (EFV) módszertana. A Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiában foglalt alapelvek és stratégiai célkitűzések érvényre juttatása a jogalkotásban. Készült a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács megbízásából.

módszertanát kidolgozni. Míg az egyszerű módszertan lényegében az előterjesztői döntéseket és egyeztetéseket támogató, rutinszerűen használható eszköz, a részletes módszertan lehetőséget ad arra, hogy a nagy horderejű, **a fenntarthatóság valamely dimenziója szempontjából kiemelten fontos kormányzati döntéseket alapos, célirányos vizsgálat előzze meg, amely lehetőséget teremt korrekciós javaslatok kidolgozására is**. A következőkben a részletes EFV módszertanát ismertetjük. A javaslat kiterjed mindazokra az intézményi és módszertani kérdésekre, amelyeket a nemzetközi tapasztalatok alapján meg kell válaszolni ahhoz, hogy egy jól működő rendszer épüljön ki.

5.5.1 A részletes EFV koncepciója

5.5.1.1 Mi a részletes EFV célja?

A részletes Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat célja, hogy szakértők bevonásával és tudományos megalapozottságú módszertan felhasználásával

- megvizsgálja jogszabálytervezetek, stratégiai, tervezési és programdokumentumok összhangját a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiával,
- **azonosítsa** a belőlük fakadó legfontosabb **kockázatokat**, amelyek a fenntarthatósági célok elérését veszélyeztetik,
- **javaslatokat fogalmazzon meg** e kockázatok mérséklésére, és
- ennek révén **segítse a fenntarthatósági célok érvényesítését** a megszülető kormányzati és törvényhozói döntésekben.

A sikeres EFV **kulcsa az együttműködés**. Az EFV célja nem az, hogy kritikát fogalmazzon meg a tervezett kormányzati döntésekkel kapcsolatban, hanem hogy elősegítse a fenntarthatósági szempontok beépülését a döntésekbe. Az EFV **célja** tehát **a döntéstámogatás**, amit a részletes EFV készítője csak akkor érhet el, ha szorosan együttműködik az előterjesztőjével és az NFFT-vel. Ennek az együttműködésnek az EFV mindegyik szakaszában érvényesülnie kell.

5.5.1.2 Miről készüljön részletes EFV?

Tartalmi szempontból kétfajta dokumentumról lehet részletes EFV-t készíteni:

- Olyan kormányzati beavatkozást megalapozó jogszabálytervezet, stratégiai, terv- vagy programdokumentum, amelynek az előzetes EFV alapján nemzeti szinten jelentős negatív hatásai várhatók egy vagy több fenntarthatósági dimenzióban.
- **Olyan** átfogó stratégiai, tervezési vagy programdokumentum, amely a **kormányzati tevékenységek széles köre (vagy akár egésze) számára jelöl ki irányokat, célokat**, és emiatt elvárható, hogy tükrözze és hitelesen érvényesítse az NFFS célrendszerét.

5.5.1.3 Mi a részletes EFV viszonya más hatásvizsgálatokhoz?

A részletes EFV a jogszabályi hatásvizsgálattól függetlenül készül, de felhasználhatja annak eredményeit. A stratégiai környezeti vizsgálat (SKV) a természeti erőforrásokra gyakorolt hatásokat teljes körűen elemzi, de kiterjedhet más – például gazdasági – erőforrások vizsgálatára is. Amennyiben rendelkezésre áll SKV, a természeti erőforrásokra vonatkozóan a hatásvizsgálatot nem kell újra elvégezni, hanem az SKV eredményeit felhasználva kell összefoglalni a fenntarthatósági célokra gyakorolt hatásokat.

5.5.1.4 Hogyan kell időzíteni a részletes EFV-t?

A részletes EFV-t **úgy kell időzíteni, hogy eredményeit az előterjesztő be tudja építeni** a vizsgált jogszabálytervezet vagy dokumentum végső változatába.

A részletes EFV-t **célszerű a lehető legkorábban megkezdeni**, amikor rendelkezésre áll a jogszabálytervezet vagy dokumentum értékelhető munkaváltozata.

Az időzítéshez figyelembe kell venni, hogy a részletes EFV elkészítésének **időigénye 1-3 hónap**.

5.5.1.5 Ki dönt a részletes EFV elkészítéséről?

A részletes EFV elvégzését az NFFT (valamely munkacsoportja) **rendelheti el az előterjesztő kezdeményezésére vagy saját kezdeményezésre az előterjesztővel egyeztetve**.

Az előterjesztő a kitöltött előzetes EFV alapján kezdeményezheti a részletes EFV elvégzését az NFFT-nél.

Tekintettel az NFFT erőforrás-korlátaira, érdemes az előterjesztő szaktárcákkal egyeztetve **éves munkatervbe foglalni**, hogy mely jogszabály-tervezetekre, dokumentumokra milyen ütemezésben készül részletes EFV.

5.5.2 A részletes EFV megvalósítása

5.5.2.1 Feladat-meghatározás

A részletes EFV megvalósításának első lépése egy pontos feladat-meghatározás elkészítése, amely alapján a felkért szakértők elvégzik a vizsgálatot. A feladat-meghatározást az NFFT (felelős munkacsoportja) dolgozza ki, egyeztetve az előterjesztővel. A feladat-meghatározás elkészítését segítő rövid útmutató a kézikönyv mellékleteként olvasható. A következőkben részletesebben ismertetjük azokat a főbb pontokat, amelyeket a feladat-meghatározásnak tisztázni kell.

5.5.2.1.1 Vizsgálat tárgya

Definiálni szükséges, hogy pontosan mely dokumentum(ok) mely változata(i) a vizsgálat tárgyai. Alapvetően **két típusú vizsgálat lehetséges**:

- **egy dokumentumot (előterjesztést) kell elemezni**, és a várható hatásait a *status quo*-val összevetni, vagy
- **több dokumentumot** (vagy egy dokumentum több munkaváltozatát) kell egymással (és a *status quo*-val) **összevetni**.

5.5.2.1.2 Vizsgálandó fenntarthatósági problémák köre

A részletes EFV-nek mindig **az NFFS teljes célrendszerének teljesülését kell vizsgálnia**. Ugyanakkor a feladat-meghatározás előírhatja, hogy a részletes EFV **kiemelt terjedelemben és mélységben** foglalkozzon bizonyos **különösen fontos fenntarthatósági kérdéskörökkel**.

Azt, hogy melyek a kiemelten vizsgálandó kérdéskörök, az előzetes EFV-t figyelembe véve, az előterjesztővel egyeztetve kell meghatározni.

5.5.2.1.3 Alkalmazandó módszerek, szakértői tudás

A részletes EFV **alapvető módszere a meglévő tudományos és szakértői tudás szintetizálása** (előzetes értékelési szintézis)³³.

³³ Az előzetes értékelési szintézis (*Prospective Evaluation Synthesis*) módszertanát az Egyesült Államok Számvevőszéke (Government Accounting Office 1990) dolgozta ki a szövetségi programok ex ante hatásvizsgálatára. Fontos eltérés, hogy az eredeti módszer azt vizsgálja, hogy egy javaslat képes-e az előterjesztő által kitűzött célokat elérni. A részletes EFV esetében az értékelés szempontrendszerét nem maga az előterjesztés definiálja, hanem az NFFS.

Az **előzetes értékelési szintézis fő lépései** a következők:

- **értékelési szempontrendszer felállítása:** releváns fenntarthatósági célok azonosítása;
- **elméleti oksági összefüggések feltárása:** a javaslat által érintett fenntarthatósági célok azonosítása, és a javaslat és a fenntarthatósági célok közötti oksági összefüggések feltárása;
- **értékelési eredmények szintetizálása:** az azonosított fenntarthatósági összefüggésekről készült értékelések, korábbi hatásvizsgálatok tapasztalatainak áttekintése és szintetizálása.
- **javaslattétel:** a feltárt összefüggések és értékelési eredmények alapján a fenntarthatósági célokat támogató javaslatok megfogalmazása.

Noha nem képezik feltétlenül a részét, a részletes EFV **lehetőséget ad arra is, hogy egyes kiemelten fontos fenntarthatósági kérdésekben**, amelyekről nem áll rendelkezésre elegendő tudás, **új empirikus vizsgálatok, tudományos igényű új modellezések, előrejelzések valósuljanak meg.**

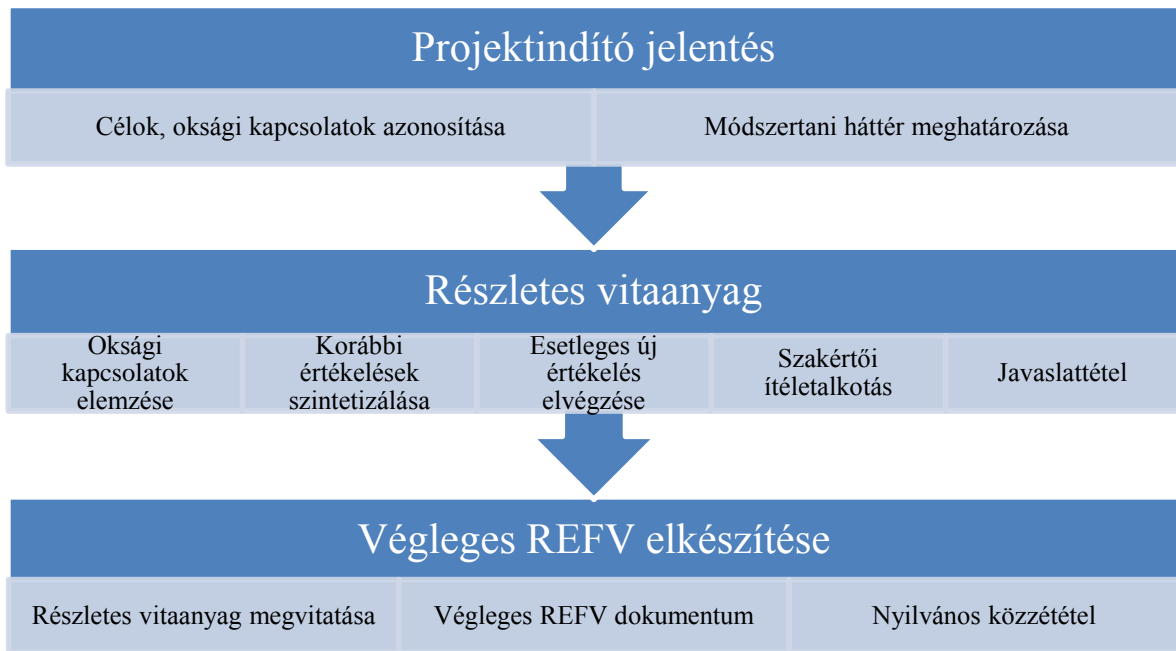
A feladat-meghatározás ennek megfelelően – ésszerű mozgásteret hagyva a feladat elvégzőjének –

- a részletes EFV követendő módszertanaként jelöli meg az előzetes értékelési szintézist, továbbá
- szükség esetén kijelöli azokat a fenntarthatósági kérdésköröket, amelyeknél új kutatásra van szükség, és jelzi a kutatással szemben támasztott módszertani elvárásokat;
- megfogalmazza a **szakértői tudással kapcsolatos minimális elvárásokat.** Egyrészt szükséges az értékelések, hatásvizsgálatok terén szerzett tapasztalat, másrészt az adott vizsgálat szempontjából kiemelten fontos fenntarthatósági területek (pl. demográfia, oktatás, vállalkozói gazdaság stb.) bizonyítottan magas szintű ismerete.

5.5.2.1.4 A részletes EFV mérföldkövei

A feladat-meghatározás fontos eleme a **mérföldkövek és ütemezésük definiálása, továbbá a részletes EFV elvárt tartalmi elemeinek megadása.**

A részletes EFV javasolt mérföldkövei a következők:

5.4 ábra A részletes EFV mérföldkövei

5.5.2.1.5 A részletes EFV minimális tartalmi elemei

A részletes EFV minimálisan a következő elemeket tartalmazza:

- elméleti oksági összefüggések feltárása;
- értékelési eredmények szintetizálása;
- új értékelés elvégzése (opcionális);
- szakértői ítéletalkotás (a fenntarthatósági hatásokra vonatkozó összegző állítások megfogalmazása);
- javaslattétel.

A részletes EFV-nek tartalmaznia kell legalább a következő kérdésekre adott válaszokat:

- Mely fenntarthatósági célok eléréséhez járul hozzá várhatóan a javaslat? Milyen feltételek esetén várható ez a pozitív hozzájárulás?
- Mely fenntarthatósági célok elérését akadályozza várhatóan a javaslat? Milyen feltételek esetén mérsékelhető (vagy szüntethető meg) ez a negatív hatás?
- Mely fenntarthatósági célokra gyakorolt várható hatásokról nem tehetők megalapozott kijelentések? Milyen adatgyűjtés, adatfeldolgozás, értékelés lenne szükséges a jövőben ahhoz, hogy megalapozottabb EFV készülhessen?

- Hogyan lehetne a jelenleginél jobban érvényesíteni a fenntarthatósági szempontokat, mérsékelni a fenntarthatósági kockázatokat az előterjesztés módosításával, illetve az előterjesztésen kívül meghozandó jövőbeli intézkedésekkel?

5.5.2.2 Projektindító jelentés

A feladat-meghatározás szerint a részletes EFV elkészítésének első szakaszában elvégzendő feladatok a következők:

- az előterjesztés szempontjából releváns fenntarthatósági célok azonosítása;
- az előterjesztés és az azonosított fenntarthatósági célok közötti **elméleti oksági összefüggések előzetes felvázolása**;
- azoknak a vizsgálat során alkalmazandó **módszereknek a bemutatása**, amelyek ezen összefüggések igazolására, illetve elvetésére alkalmasak;
- annak tisztázása az NFFT-vel és az előterjesztővel, hogy a **végző javaslatok milyen egyeztetési folyamat eredményeként** születnek meg.

E szakasz eredményeit az EFV készítője a projektindító jelentésben foglalja össze, amelyet az NFFT és az előterjesztő is elfogad.

5.5.2.2.1 Releváns fenntarthatósági célok azonosítása

Az EFV sajátossága, hogy az értékelés kritériumait az NFFS-ből meríti, nem pedig a vizsgált tervezetből magából vagy közvetlenül egy tudományos szempontrendszerből. Ebben hasonlít például a nemzeti szintű programdokumentumok *ex ante* értékelésére az EU-s kohéziós politikában, amelynek alapvető célja az uniós szintű stratégiai dokumentumokban lefektetett célrendszer érvényesülésének ellenőrzése (EC 2013). Az NFFS kiterjedt célrendszerének nem minden elemét érinti egyformán egy-egy javaslat, és érdemi vizsgálat tárgyát jellemzően e célrendszernek egy (szűkebb vagy tágabb) alhalmaza képezheti.

Az EFV abból a feltevésből indul, hogy a jogszabály-tervezetek megfogalmazásakor elvárható a fenntarthatósági stratégiával való összhang, aminek a tervezet szövegében is tükröződnie kell. Ennek megfelelően **az első lépés a vizsgált tervezet és az NFFS célrendszere közötti konzisztencia formális vizsgálata**. Ez a vizsgált tervezet szövege és az NFFS célrendszere közötti kapcsolódási pontokat, konfliktusokat a szöveg formális elemzése alapján tárja fel.

A javaslat szövege azonban nem feltétlenül azonosítja az összes érintett fenntarthatósági célt, ezért a formális konzisztencia-vizsgálaton túl a javaslat előzetes – mármint a végső, részletes hatásvizsgálatot megelőző – szubsztantív elemzésére is szükség van a releváns fenntarthatósági célok teljes körű azonosításához. Az előzetes szubsztantív elemzés lényege a javaslat alapvető hatásmechanizmusának felvázolása, majd a várható hatások és az NFFS-célok közötti kapcsolatok azonosítása.

1. Módszertani ajánlás: Hogyan használjuk

az NFFS szövegét a releváns fenntarthatósági célok azonosításához?

A Keretstratégia azonosítja (1) a fenntarthatósági célokat, a (2) célok megvalósulására ható természeti-, társadalmi-gazdasági hajtóerőket, és (3) e hajtóerők befolyásolására alkalmas kormányzati eszközöket:

- 1) Az NFFS részletesen bemutatja, hogy az emberi, társadalmi, természeti és gazdasági erőforrásokra vonatkozóan melyek az elérendő **fenntarthatósági célok**. (Lásd az NFFS 3.4. A fenntartható társadalom víziója alfejezetét, 6. A fenntarthatóság felé való átmenet céljai és intézkedései fejezet 19-20. oldalát, valamint a Függelék 1. sz. táblázata C oszlopát.)
- 2) Az NFFS azonosítja továbbá azokat a legfontosabb folyamatokat, mechanizmusokat – az NFFS szóhasználatával „**hajtóerőket**” –, amelyek a fenntarthatósági problémákat okozzák, és amelyek kedvező irányú befolyásolása segítheti a fenntarthatósági célok elérését. (Lásd az 5. Nemzeti erőforrásaink helyzete fejezetet, valamint a Függelék 1. sz. táblázata H oszlopát.)
- 3) Végül az NFFS összegyűjt számos olyan **intézkedést**, amellyel a kormányzat segítheti a fenntarthatósági célok elérését. (Lásd a 6.4 Az országos és a helyi kormányzás feladatai alfejezetet, valamint a Függelék 1. sz. táblázata I oszlopából a központi és helyi kormányzás felelősségi körébe sorolt teendőket.)

A vizsgált dokumentum szempontjából releváns fenntarthatósági célokat azonosíthatjuk, ha az NFFS megadott részei alapján megválaszoljuk a következő kérdéseket:

A tervezet

- 1) céljainál, általános tartalmánál, jellegénél fogva az NFFS-ben azonosított mely célokkal hozható kapcsolatba?
- 2) az NFFS-ben azonosított mely hajtóerőket befolyásolja?

3) az NFFS-ben azonosított mely kormányzati intézkedések körébe sorolható?

Természetesen elképzelhetők az NFFS-ben nem nevesített hajtóerők és kormányzati eszközök is, amelyeket addicionálisan azonosítani szükséges.

1. Példa: Releváns fenntarthatósági célok azonosítása

A következőkben egy a Városkutatás Kft. (2008) által elvégzett hatásvizsgálat,³⁴ a fővárosi behajtási rendelettervezet értékelési folyamatának példáján szemléltetjük a részletes EFV fontosabb lépéseinek gyakorlati végrehajtását. Az eredeti vizsgálat a gazdasági hatásokra fókuszált, a vizsgált hatások egy része ezzel együtt a fenntarthatóság körébe sorolható, ezért jól adaptálható az EFV szemléltetésére.

A rendelettervezet célja a belvárosi forgalom és a dugók csökkentése. Ennek érdekében a meghatározott méretű (a javaslat szerint 3,5 tonnánál nagyobb) járművel szállító teherfuvarozóknak csúcsidőszakban díjat kellene fizetniük Budapest belső (Hungária körúton belüli) útjainak használatáért.

A behajtási rendelet részletes előzetes fenntarthatósági hatásvizsgálatának – az egyszerű EFV-hez hasonlóan – első lépése tehát a jogszabályterv céljainak és az NFFS célok konzisztenciájának megállapítása. A behajtási rendelet várható hatásait végiggondolva a következő táblázatban összegyűjtöttük a téma szempontjából releváns hajtóerőket és célokat - attól függetlenül, hogy azokat várhatóan pozitívan, vagy negatívan befolyásolja a rendelet, hiszen ennek megállapítása az elemzési szakasz feladata.

5-3 táblázat Behajtási rendelethez kapcsolódó hajtóerők és célok

Hajtóerők	Célok
<ul style="list-style-type: none"> • Környezetkárosító hatásokkal terhelt lakókörnyezet • Gazdasági aktivitás nagysága • Mobilitási igények növekedése • Beépítettség növekedése, infrastrukturális fejlesztések 	<ul style="list-style-type: none"> • Krónikus nem fertőző megbetegedések számának csökkentése • Az embert érő környezeti terhelés csökkentése • Természeti erőforrások használatának megfelelő beárazása • Környezetkímélő technológiák és

³⁴ A fővárosi teherforgalmi behajtási rendszer gazdaság, társadalmi és területfejlesztési hatástanulmánya. A Parking Szervező, Fejlesztő és Tanácsadó Kft. megbízásából készítette a Városkutatás Kft. és a PPH Közpolitikai Elemző Kft.

túltervezése	földhasználati módok támogatása <ul style="list-style-type: none"> • A biodiverzitás, a talaj termőképessége, valamint az ökoszisztéma szolgáltatások degradációjának megakadályozása • A foglalkoztatottság növelése • A vállalkozásokra nehezedő terhek csökkentése
--------------	--

A belvárosi utak forgalmának mérséklődése, részleges átterelődése elsősorban az emberi és a természeti erőforrásokra van hatással. A fenntarthatósági problémákat okozó hajtóerők közül, amelyekre az intézkedés várhatóan hat, kiemelhető a mobilitási igények (közlekedés) növekedése, amelyet az intézkedés mérsékelni hivatott, valamint a környezetkárosító hatásokkal terhelt lakókörnyezet problémája. Számos fenntarthatósági cél érintett, elsősorban feltehetően az embert érő környezeti terhelés csökkentése és a krónikus, nem fertőző betegségek számának csökkentése.

5.5.3 Részletes EFV vitaanyag

Az elfogadott projektindító jelentés alapján kezdődik meg annak részletes elemzése, hogy az előterjesztés várhatóan hogyan hat a releváns fenntarthatósági célok megvalósulására. Az elemzés eredményeként születik meg a részletes EFV vitaanyag, amelyet a projektindítóhoz hasonlóan az NFFT és az előterjesztő is elfogad.

A **vitaanyag elkészültéhez vezető lépések** az előzetes értékelési szintézis logikáját követve az alábbiak:

- **elméleti oksági összefüggések feltárása** az előterjesztés és a releváns fenntarthatósági célok között;
- **értékelési eredmények szintetizálása:** az azonosított fenntarthatósági összefüggésekről készült értékelések tapasztalatainak áttekintése és szintetizálása;
- **új értékelés elvégzése (opcionális):** önálló, új empirikus vizsgálatok elvégzése egyes fenntarthatósági kérdéskörökben;
- **szakértői ítéletalkotás:** a fenntarthatósági hatásokra vonatkozó összegző állítások megfogalmazása;

- **javaslattétel:** a feltárt összefüggések és értékelési eredmények alapján a fenntarthatósági célokat támogató módosító javaslatok megfogalmazása.

5.5.3.1 Elméleti oksági összefüggések feltárása

E lépés célja a javaslat és az előzetesen azonosított fenntarthatósági célok közötti kapcsolat kifejtése. Ehhez a javaslatban foglalt intézkedések fenntarthatósági célok szempontjából releváns hatásmechanizmusát vázolja fel. Választ ad a következő kérdésekre:

- Miért hat a javaslat az egyes célok megvalósulására? Mi a hatás logikája?
- Milyen feltevések mellett jelentkezhet a várt hatás? Milyen tényezők befolyásolják a hatás nagyságát és irányát?
- Az egyes fenntarthatósági célok esetében van-e különbség a javaslat rövid és hosszú távú hatásai között? Mi ennek az oka?
- Milyen viszony van a különböző fenntarthatósági célokra gyakorolt hatások között? Mely hatások erősítik egymást (szinergia)? Melyek között van konfliktus, átváltás?

Eredményeként kidolgozott **konceptuális modell** (szöveges vagy formális) **születik, amely orientálja, milyen empirikus eredményeket szükséges áttekinteni** a következő lépésben.

2. Módszertani ajánlás: Hogyan építsünk fel egy oksági modellt?³⁵

Egy oksági modell felvázolásához első lépésben meg kell határozni azokat a változásokat, kulcsmozzanatokat, amelyek a fenntarthatósági célokra hatással vannak. Ilyenkor nem az előterjesztés célját, hanem a várható valós – közvetlen és tovagyűrűző - hatásokat vizsgáljuk.

A várható hatásokkal párhuzamosan állapítjuk meg a hatás közvetett és közvetlen érintettjeit, valamint a befolyásolt jellemzőiket, viselkedésüket.

Miután mind a várható hatásokat, mind az érintetteket összegyűjtöttük, felvázoljuk (akár vizuálisan is!) a hatások és az érintettek közötti kapcsolatokat, az ok-okozati összefüggéseket.

A konceptuális modell a hatások, az érintettek és a kapcsolatok feltérképezésével jön létre. A modell segítségével látható, hogy milyen jellegű hatásokra vagyunk kíváncsiak és ehhez rendelkezünk megfelelő értékelési eszközöket.

2. Példa: Oksági modell felépítése

A behajtási rendelet példáját folytatva válasszuk ki a krónikus nem fertőző megbetegedések számának csökkentése és az embert érő környezeti terhelés csökkentése célokat, és ezekre vonatkozóan építsünk fel egy oksági modellt!

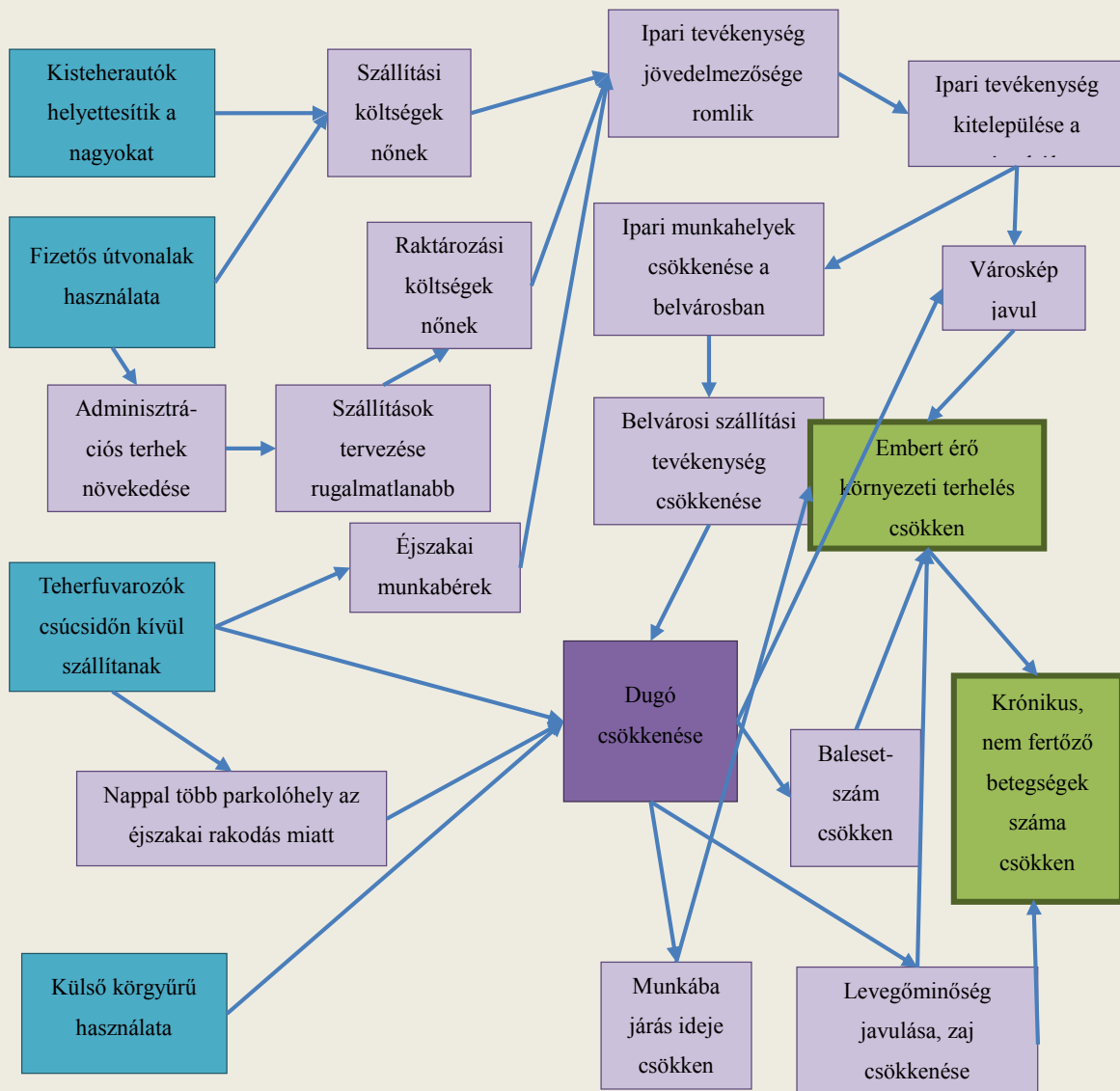
A behajtási rendeletre felvázolt oksági modell négy lehetséges következményt gyűjt össze (Városkutatás 2008):

- 1) változik a teherszállítás módja (teherautó helyett kisteherautó);
- 2) változik az útvonalak használatához kapcsolódó költség (fizetős utakat használnak a teherszállítók)
- 3) változik a teherfuvarozók szállítási útvonala (belső kerületekből külső körgyűrűkre tolódik);
- 4) változik a teherfuvarozók szállítási időpontja (a fizetős csúcsidő helyett a nem fizetős időszakokra).

Az alábbi ábra³⁶ a kiválasztott két célkitűzésre várhatóan gyakorolt hatásokat

³⁵ Hétfa Kutatóintézet (2013): Hatásvizsgálati módszertani kézikönyv alapján. Letölthető: http://hetfa.hu/hatasvizsgalat/kezikonyv_elemzo.pdf .

hatásútvonalakon keresztül ábrázolja.

5.5 ábra A behajtási rendelet várható hatásai a fenntarthatóság szempontjából releváns célokra

5.5.3.2 Korábbi értékelési eredmények szintetizálása

A következő lépés az arra vonatkozó tapasztalatok áttekintése és összegzése, hogy az

³⁶ A Városkutatás (2008) ábrája eredetileg a lakosság életminőségére gyakorolt hatásokat mutatta be. Az életminőségre gyakorolt hatásokat feleltettük meg az embert érő környezeti terhelés csökkenése és a krónikus, nem fertőző betegségek számának csökkenése fenntarthatósági célokkal.

elméletileg azonosított oksági összefüggések a valóságban hogyan érvényesültek.

Megválaszolandó kérdések:

- Mely elméletileg azonosított összefüggésekre vonatkozóan áll rendelkezésre empirikus tudás?
- Milyen előrejelzések fogalmazhatók meg e tudás alapján?
- Mik ezeknek az előrejelzéseknek a korlátai?
- Mely összefüggések esetén lenne szükség részletes megalapozó vizsgálatokra, kutatásokra?

Az alkalmazható módszereket két részre oszthatjuk: a dokumentumelemzésre (szakirodalom-feldolgozás, korábbi értékelések elemzése) és participatív módszerekre (szakértőkkel, érintett kormányzati döntéshozókkal, társadalmi-gazdasági csoportok képviselőivel folytatott konzultációra).

3. Módszertani ajánlás: Dokumentumelemzést támogató módszerek³⁷

A dokumentumelemzéshez nyújthatunk segítséget, ha előre meghatározzuk, hogy egy-egy az adott témában született előzetes elemzést, vagy a folyamatban lévő program értékelését, milyen szempontok mentén vesszük figyelembe, illetve az abban szereplő állításokat hogyan hasonlítjuk össze. Több technika létezik arra, hogy a rendelkezésre álló anyagokat miként szűrhetjük, és ezekből hogyan juthatunk megbízható következtetésekre. A REFV elkészítése során törekedni kell arra, hogy a legárnyaltabb módszert (küszöbértéken vagy végzetes hibán alapuló módszer) alkalmazzuk, de indokolt esetben valamely egyszerűbb értékelési metódus is elfogadható lehet.

- **egy kritériumos** módszer (*one criterion only*)
 - döntéshozatal csak egy kritérium figyelembe vételével;
 - általánosabb témák vizsgálatánál van inkább szerepe (pl.: kormányzati programok hatékonyságának mérése), átfogó vizsgálatokra nem alkalmas;
 - általában kvantitatív eszközöket (számszerű adatokat) használ az értékeléshez;
 - hátránya, hogy egy tanulmány értékelése esetén elvétve fordul csak elő, hogy pusztán egy kritérium vizsgálata elégséges lenne;

³⁷ U.S. General Accounting Office (1990): Prospective Evaluation Methods – The Prospective Evaluation Synthesis., GAO/PEMD-10.1.10.

- **egyformán súlyozó módszer** (*equally weighted*)
 - általában ez a módszer számos kritériumot magába foglal, így például jellemzően megjelenő szempont a relevancia, az aktualitás, a kontextus hasonlósága, vagy a mutatók méréséhez, tervezéshez, elemzéshez és jelentéshez kapcsolódó szakmai megfelelés;
 - a szűrés során minden kritérium egyforma súllyal szerepel annak eldöntésében, hogy a vizsgálatban szintetizálják-e az eredményeit – így például magas relevancia pontszám ellensúlyozhatja az alacsonyabb aktualitás pontszámot;
 - az egyformán súlyozó módszer másik módja, hogy elvárja, hogy minden kritériumot teljesítsen egy tanulmány – ebben az esetben viszont fennáll a lehetősége, hogy nem biztos, hogy lesz olyan tanulmány, amely teljesíteni fogja a minőségi feltételeket;
- **eltérő mértékben súlyozó módszer** (*unequally weighted*)
 - a kritériumok különböző súllyal szerepelnek (például a szakmai minőségi követelmények fontosabbak lehetnek, mint az aktualitás);
 - fontos, hogy a kritériumok súlyozása ne önkényes, hanem kellő elméleti megalapozottságú legyen;
 - a módszer előnye, hogy a kritériumok közti súlyozásnak köszönhetően sokkal árnyaltabb képet kapunk a dokumentumok értékéről;
 - hátránya, hogy a kritériumok aggregálása miatt a kevésbé fontos kritériumok ebben az esetben is ellensúlyozhatják a fontos tényezők hiányát;
- **küszöbérték vagy végzetes hiba** (*fatal flaw*) módszer
 - egyes esetekben a dokumentumok szintetizálása során derül fény olyan további kritérium(ok)ra, amelyet érdemes bevonni a szűrési folyamatba. Ennek oka, hogy a relevánsnak tekintett dokumentumok olvasása során derül fény olyan további feltételre, amelynek figyelembe vételével jobban használható anyagokra tudunk szűkíteni – ilyen esetekben a végzetes hiba módszerével bővíthető a figyelembe veendő kritériumok listája;
 - a négy lehetőség közül ez a legmegbízhatóbb modell, hiszen magába foglalja a kritériumok felülvizsgálatának lehetőségét.

4. Módszertani ajánlás: Értékelési szintézis participatív eszközei

A lehetséges participatív eszközök listáját tartalmazza az alábbi táblázat, amely a különböző eszközök leírása mellett azok alkalmazhatóságáról, előfeltételeiről és pénzbeli, valamint időbeli költségeiről is közöl információkat. A participatív eszközök közül a részletes EFV-ben a Delphi-módszer és a szakértői interjúkészítés technikája emelhető ki. A Delphi-módszer segítségével egy probléma korábban nem ismert aspektusai is azonosíthatóak, ezért leggyakrabban olyan területeken alkalmazzák, ahol nem áll rendelkezésre elegendő vagy megfelelő minőségű információ. Az eljárás lényege az, hogy az összetett vagy hallgatolagos tudást egyszerű állításokra redukálja, amelyekről már egyszerűbb véleményt alkotni. A kutatásban szakértők válogatott csoportja vesz részt, akik több körben töltenek ki kérdőíveket. A kérdőívek a kapott eredményeknek megfelelően módosulnak minden forduló után.³⁸

A szakértői interjúkészítésen azt értjük, amikor az adott témában jártas szakemberrel részben strukturált konzultációt folytatunk. Jellemzően a következő négy fő szempontból kérhetünk segítséget: (1) a beavatkozás részleteinek megértéséhez, (2) a beavatkozás hatásmechanizmusának, körülményeinek, érintettjeinek átgondolásához – azaz a hatásvizsgálat logikájának felállításához, (3) az elemzéshez használható információforrások megtalálásához, (4) a beavatkozás főbb hatásainak szakértői becsléséhez.³⁹

Ezek az eszközök – a dokumentumelemzéshez hasonló módon – a meglévő szakértői tudás összegyűjtésére szolgálnak, amelyet majd a szakmai háttéranyagokkal együtt szintetizál a hatásvizsgálat végzője.

5-4 táblázat Participatív eszközök ⁴⁰

Módszer	Cél	Elérhető ismeretanyag	Vizsgált téma jellemzői			Javasolt résztvevők	Szükséges időráfordítás		Megvalósítás költsége (4-fokú skálán) ⁴¹
			Kiforrottság	Komplexitás	Ellentmondásosság		1 esemény	Teljes	
Delphi eljárás⁴²	Vélemények összegyűjtése, feldolgozása, majd az eredmények	-	-	+	+/-	Szakértők	Változó	Változó	1-3

³⁸ Hétfa Kutatóintézet (2013): Hatásvizsgálati Módszertani Kézikönyv.

³⁹ Hétfa Kutatóintézet (2013): Hatásvizsgálati Módszertani Kézikönyv.

⁴⁰ OECD (2010): Guidance on Sustainability Impact Assessment. OECD Publishing.

⁴¹ 1: olcsó; 2: közepes; 3: drága; 4: nagyon drága

⁴² Bővebben lásd például Hétfa (2013).

	ismertetése egy komplex kérdéskör kapcsán								
Szakértői testület	A döntéshozatali folyamat során az egyes szakpolitikai javaslatok megvitatása, illetve további ajánlások megfogalmazása	-	-	+	+/-	Szakértők	Változó	Változó	2
Fókusz-csoport⁴³	A különböző társadalmi csoportok adott kérdésben alkotott véleményének, valamint a véleményformálás hátterének feltárása	+/-	-	m ⁴⁴	+/-	Érintettek és/vagy állampolgárok	2 óra - 1 nap	1 hónap	1
Konszenzus konferencia	Konszenzus kialakítása és döntéshozatal egy ellentmondásos témában	+	+/-	+	+	10-30 véletlenszerűen kiválasztott állampolgár, és további szereplők	3 hétvége	7-12 hónap	4

3. Példa: Korábbi értékelések szintetizálása

A behajtási rendelet megismert példájában az értékelők az elméletileg azonosított hatások egy részére a korábbi értékelések eredményei alapján készített becsléseket. (A hatások egy másik részéhez nemzetközileg alkalmazott módszertan alapján önálló adatgyűjtést és –feldolgozást végeztek. Lásd a következő Új értékelés elvégzése pontban.)

Az értékelők hazai szakértői tapasztalatok, felmérések eredményeit használták fel. Ahol ezek nem voltak elérhetők, ott olyan nemzetközi felmérések eredményeit, amelyek Budapesthez mérhető, lehetőleg európai nagyvárosok adatai alapján készültek. Legutolsó sorban egyéb nemzetközi felmérések, kutatások adatait alkalmazták, amelyek kapcsán jelezték, hogy a jövőben mindenképpen hazai adatokkal lenne szükséges őket felváltani.

Az alábbi táblázat tartalmazza az oksági modellben azonosított tényezők közül azokat, amelyek esetében a hatásvizsgálat a korábbi értékelések eredményeire támaszkodott.

⁴³ Bővebben lásd például Hétfa (2013).

⁴⁴ m=medium/közepes

5-5 táblázat Fenntarthatósági célokat érintő hatások becslése korábbi értékelések alapján

Vizsgált tényező	Felhasznált korábbi tudás
utazási idő változása	amerikai 1-3 millió lakosú nagyvárosok adatai alapján számított utazási idő index alkalmazása
személyi sérülések költségeinek becslése	korábbi hazai kutatás alkalmazása az élet statisztikai értékéről, továbbá a nemzetközi tapasztalatok alapján kialakított diszkontráta a kisebb sérülések számítására
légszennyezettség változása	a londoni és a stockholmi dugódíj bevezetésének tapasztalatainak alkalmazása a rendelkezésre álló KSH mérésekre
zajszennyezettség definiálása és szintjének becslése	egy korábbi, az Európai Bizottság felkérésére készült elemzési módszertanban kiszámított állandók alkalmazása

5.5.3.3 Új értékelés elvégzése – opcionális elem

A feladat-meghatározás és a projektindító jelentés definiálhat olyan fenntarthatósági kérdésköröket, amelyekre vonatkozóan önálló, új empirikus vizsgálatra kell elvégezni. E vizsgálatok módszertana széles skálán mozoghat. Iránymutatásul az *ex ante* értékelési gyakorlat nemzetközi sztenderdjei szolgálnak.

A nemzetközi tapasztalatok alapján a fenntarthatósági hatásvizsgálatok elvégzéséhez ad indikatív módszertani gyűjtemény a Sustainability A-test.⁴⁵ Ilyen eszközök lehetnek például:

- participatív eszközök – fókuszcsoportos felmérés, Delphi módszer, mélyinterjú;
- scenárió-elemzés – elsősorban trendek, kereszthatások elemzése, scenárió-elemzés, rangsorolási technikák;
- többkritériumos értékelés – úgmint súlyozási technikák, többszemponútú elemzés, preferenciarendezési technikák;
- költség-haszon és költség-hatásosság elemzés – így költség-haszon elemzés, betegség elkerülési ráfordítások becslése, piaci árak várható változásának elemzése, költség-hatásosság elemzés;

⁴⁵ Institute for Environmental Studies (2006): Final case study report. Project no. 505328. Sustainability A-Test. Advanced Techniques for Evaluation of Sustainability Assessment Tools.

- modellezési eszközök – többek között az általános közgazdasági modellek, demográfiai modellek, vízgazdálkodási és földhasználati modellek, klímaváltozási modellek;
- gazdasági számítások, természetes mértékegységben történő számítások, indikátorok – például a gazdasági jólét mérése, ökológiai lábnyom mérése, élelciklus-elemzés, fenntartható nemzeti jövedelem becslése.

4. Példa: Új értékelés lefolytatása⁴⁶

A behajtási rendelet hatásvizsgálata során az oksági modellben azonosított hatások egy részének megbecslésére az értékelők új adatfeldolgozáson és részben új adatgyűjtésen alapuló becsléseket készítettek.

Kérdőíves adatfelvétel segítségével új adatbázist építettek például a szállítási költségek, illetve a szállítási távolságok változásának meghatározására. Első körben vállalkozásokkal készítettek interjúkat – ezen interjúk feltáró jellegűek voltak, céljuk a téma jobb megismerése, a hatások és a lehetséges számszerűsítési technikák azonosítása volt. Ezt követően az interjúk tapasztalataira építve fuvarozó vállalkozókhoz küldtek ki kérdőíveket a kutatást megalapozó adatszerzési céllal. Az összegyűjtött adatokkal kiegészítették a rendelkezésre álló adatbázisokat, ami alapján naprakészebb becsléseket tudtak adni.

A hatásvizsgálat alkalmazta továbbá a költség-haszon elemzés eszközét. Az egyes társadalmi csoportok tagjait érintő különböző hatásokat pénzben kifejezték, majd kiszámolták e hatások eredőjét. Az így kiszámolt értékek arra vonatkozó becslések, hogy az egyének szubjektíve érzékelt (tág értelemben vett) jóléte hogyan változik az intézkedése hatására. Az érintett lakosok esetében például a hatásvizsgálat számítása szerint az egy lakosra jutó költségmegtakarítás 34-től 174 ezer forintig terjedhet – a teherforgalom csökkenésének mértétől (10-50%) függően.

Az alábbi táblázat azokat a vizsgált tényezőket foglalja össze, amelyek hatásaira vonatkozóan új elemzések készültek.

⁴⁶ Városkutatás (2008) alapján.

5-6 táblázat Fenntarthatósági célokat érintő hatások becslése új elemzések alapján

Vizsgált tényező	Felhasznált elemzési módszer
forgalmi dugók egészségügyi költségeinek becslése	egy korábbi, az Európai Bizottság felkérésére készült elemzési módszertan hazai (rendeletre álló adatbázis és kérdőíves adatfelvételtől származó) adatokra való alkalmazása
balesetek számának változása	korábbi hazai tanulmány a balesetek számának alakulásáról, továbbá nemzetközi módszertan hazai adatokra való alkalmazása
légszennyezettség egészségügyi költségeinek becslése	egy korábbi, az Európai Bizottság felkérésére készült elemzési módszertan hazai (rendeletre álló adatbázis és kérdőíves adatfelvételtől származó) adatokra való alkalmazása
zajcsökkenés hatásainak becslése	egy korábbi, az Európai Bizottság felkérésére készült elemzési módszertan hazai (rendeletre álló adatbázis és kérdőíves adatfelvételtől származó) adatokra való alkalmazása
forgalmi dugókkal kapcsolatos költségek	nemzetközi szakirodalom alapján azonosított költségtípusokra (amortizációs költség, dugóban töltött idő helyettesítési költsége) egy korábbi, az Európai Bizottság felkérésére készült elemzési módszertan hazai (rendeletre álló adatbázis és kérdőíves adatfelvételtől származó) adatokra való alkalmazása

5.5.3.4 Szakértői ítéletalkotás

A feltárt elméleti oksági összefüggések, az azokat alátámasztó (vagy cáfoló) korábbi és új empirikus eredmények alapján **a részletes EFV készítője összegző állítások fogalmaz meg az előterjesztés fenntarthatósági célokra gyakorolt várható hatásairól.**

A következő kérdéseket kell megválaszolnia:

- Mely fenntarthatósági célok eléréséhez járul hozzá várhatóan a javaslat? Mekkora pozitív hatás várható? Milyen feltételek esetén várható ez a pozitív hozzájárulás?
- Mely fenntarthatósági célok elérését akadályozza várhatóan a javaslat? Mekkora negatív hatás várható? Milyen feltételek esetén mérsékelhető (vagy szüntethető meg) ez a negatív hatás?
- Mely fenntarthatósági célokra gyakorolt várható hatásokról nem tehetők megalapozott kijelentések? Milyen adatgyűjtés, adatfeldolgozás, értékelés lenne szükséges a jövőben ahhoz, hogy megalapozottabb EFV készülhessen?

A szakértői ítéletalkotás során a fenntarthatósági tényezők közötti átváltások kezelésére - Gibson (2006) a tanulmány⁴⁷ 4. fejezetében bemutatott *trade-off* szabályaival

⁴⁷ Hétfa Kutatóintézet (2013): Az Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat (EFV) módszertana. A Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiában foglalt alapelvek és stratégiai célkitűzések érvényre juttatása a jogalkotásban. Készült a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács megbízásából.

összhangban - olyan hüvelykujj szabályokat fogalmazhatunk meg, amelyek a legtöbb helyzetben jó iránymutatónak tekinthetők a fenntarthatóság értékelésében. Lehetőség szerint a következő négy elvnek egyszerre kell érvényesülnie abban az esetben, amikor a különböző tényezőkben bekövetkezett pozitív és negatív változásokat egymáshoz mérjük:

- **Nettó nyereség szabály:** Az összes erőforrásra gyakorolt hatások átlaga legyen pozitív, vagyis a negatív elmozdulásokkal legalább megegyező szintű pozitív elmozdulás érvényesüljön.
- **Érvelési kötelezettség:** Negatív és pozitív hatások közötti átváltást meg kell indokolni - kitérve a kontextus-specifikus prioritásokra a célkitűzések tekintetében.
- **Jelentős hátrányok elkerülése:** Erős negatív hatások esetén az átváltás csak az NFFT támogató véleménye mellett tehető.
- **Jövő védelme:** A jövő generációkra gyakorolt hatások esetében már egy gyengébb negatív irányú elmozdulás is felértékelődik, külön indoklási kötelezettség terheli az ilyen átváltást.

5.5.3.5 *Javaslatétel*

A megalkotott szakértői ítélet alapján a részletes EFV készítője javaslatokat fogalmaz meg, amelyek **célja, hogy** elősegítse a fenntarthatósági szempontok érvényesítését, **mérsékelje a vizsgált előterjesztés elfogadásából fakadó fenntarthatósági kockázatokat. A javaslatok vonatkozhatnak**

(1) a vizsgált előterjesztés módosítására, és

(2) az előterjesztésen kívül meghozandó jövőbeli intézkedésekre.

A javaslatok kiterjedhetnek továbbá arra is, hogy **milyen adatgyűjtés, adatfeldolgozás, értékelés lenne szükséges a jövőben** ahhoz, hogy megalapozottabb EFV készülhessen.

5.5.4 A részletes EFV végleges változata

A részletes EFV elkészítésének utolsó fázisa a vitaanyag megvitatása és a kapott észrevételek, javaslatok alapján történő továbbfejlesztése, véglegesítése.

E záró fázis elemei ideálisan a következők:

- a vitaanyag megvitatása az NFFT munkacsoportjával, az előterjesztővel, szakértőkkel, érintett kormányzati döntéshozókkal;

- a javaslatok pontosítása, továbbfejlesztése az előterjesztővel történő szoros konzultációban.

A javaslatoknak mindenképp a konkrét előterjesztés és a kapcsolódó intézkedések jobbá tételére kell irányulniuk, ezért megvalósíthatóknak kell lenniük. Ennek garanciája az előterjesztővel történő szoros konzultáció.

A részletes EFV végleges változatát az NFFT munkacsoportja és az előterjesztő is elfogadja. Ezután az NFFT a honlapján közzéteszi.

5.6 Kézikönyv melléklet

5.6.1 Az egyszerű EFV munkafüzete

1. „Kitöltési útmutató” munkalap

KITÖLTÉSI ÚTMUTATÓ

Az Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat (EFV) célja, hogy megvizsgálja a jogszabálytervezetek, stratégiai, tervezési és programdokumentumok összhangját a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiával.

A kitöltést a következő lépésekben végezze!

1. **Töltse ki** a dokumentum/előterjesztés nevét a "Munkatábla" nevű munkalapon.
2. **Gondolja végig** az előterjesztés fontosabb céljait és beavatkozásait a "Munkatáblán" megjelölt fenntarthatósági célok szempontjából!
 - > A fenntarthatósági célok bővebb kifejtése a 13/2013 OGY határozattal elfogadott Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia 6. fejezetében található.
3. **Értékelje** a "Munkatáblán" az előterjesztés céljait és beavatkozásait olyan szempontból, hogy milyen hatást gyakorolnak a fenntarthatóság szempontjából fontos egyes erőforrásokra.
 - > Az intézkedések következtében a fenntarthatósági folyamatok trendjeiben bekövetkező változásokra koncentráljon (nem az erőforrás helyzetének abszolút változása, hanem csak az előterjesztés elfogadása esetén szándékoltan vagy közvetetten bekövetkező elmozdulás mértéke a fontos).
 - > Az egyes fenntarthatósági célokra vonatkozóan a hatás mértéke -3 és +3 között lehet, attól függően, hogy a cél negatív, vagy pozitív hatást fejt ki. A skála egyes szintjeinek jelentése: 3 - Kiemelkedő, 2 - Jelentős, 1 - Érezhető, de nem jelentős.
 - > Azokban az esetekben, melyekben megítélése szerint egyszerre merülnek fel pozitív és negatív hatások, az Ön álláspontja szerint összegzetten érvényesülő hatást jelölje meg!
 - > A "nincs hatás" opció megjelölése azt jelenti, hogy az intézkedés az adott fenntarthatósági cél szempontjából nem releváns, vagy összességében nem befolyásolja a cél elérését.
4. Miután végzett az értékeléssel, az oldal alján adja meg a kitöltés dátumát és a kitöltő nevét, majd **nyomja meg az "Összegezz!" gombot**. Ekkor a program összegzi a válaszokat, és automatikusan az "Összegző tábla" nevű lapra ugrik.
5. A program az "Összegző tábla" munkalapon az egyes erőforrás-csoportok összesített hatásait számszerűen és grafikusán is **megjeleníti**.
 - > Ha az összegző táblázat valamelyik sorában a "Nincs hatás" felirat jelenik meg, az azt jelenti, hogy abban az erőforrástípusban nem jelölt releváns hatást.
6. **Készítse el** az összefoglaló értékelést az "Összegzés a kitöltő részéről" nevű mezőbe.
 - > Emelje ki az előterjesztésnek a fenntartható fejlődés szempontjából fontos pozitív hatásait. Megemlíthetők azok a célok, amelyek esetén +2 vagy +3-as hatások várhatóak (ezek azonosítását segíti a "Legfontosabb pozitívumok kiemelése), vagy ha a dokumentum valamelyik fenntarthatósági célterületet összességében előmozdítja.
 - > Nevezze meg a felmerült fontosabb negatív hatásokat. A program segítségképpen megjeleníti a kiemelkedően negatív hatásokat is, de itt is lehetőség van átfogóan összegezni a felmerült kockázatokat.
 - > Az összegzést kiegészítheti a fenntarthatósági célok között felmerülő ellentétes hatások, átváltások mérlegelésével.
7. Az "Összegző tábla" munkalap alján **válassza ki** a legördülő menüből a megfelelőnek ítélt végkövetkeztetést.
 - > Amennyiben a "B" lehetőséget választja, ismertesse a fenntarthatósági probléma kezelésének módját (pl. egy másik előkészítés alatt lévő jogszabály fog vele foglalkozni).

Amennyiben módosítani kívánja korábbi bejegyzését a Munkatáblán, az új összegzéshez ismételtlen meg kell nyomni az "Összegezz!" gombot!
8. Ha végzett a hatásvizsgálati munkafüzet kitöltésével, **nyomja meg a „Mentés” gombot**.
 - > A mentés gomb megnyomását követően a program automatikusan lementí, majd bezárja a munkafüzetet. A mentés helye az a mappa, amelyből a kitöltő megnyitotta a munkafüzetet.
 - > Az elmentett fájl neve automatikusan generálódik a következő formátumban:
EFV_A jogszabálytervezet címe_éééé.hh.nn

©Hétfa Kutatóintézet 2013

Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat a 18/2003. OGY határozattal elfogadott Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia szempontrendszerére alapján										
Dokumentum, előterjesztés címe:		<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;"> A jogszabálytervezet címe </div>								
Erőforrás típus	CÉLTERÜLET	FENNTARTHATÓSÁGI CÉL	INTÉZKEDÉS HATÁSA A FENNTARTHATÓSÁGI CÉL ELÉRÉSÉRE							
			Negatív		Pozitív		Nincs hatás			
			-3	-2	-1	1	2	3		
Emberi	Demográfia	A párkapcsolatokhoz és a családhoz kapcsolódó értékek támogatása	○	○	○	○	○	○	○	
		Az elvándorlás lefékezése (versenyképes munkabérek biztosítása a kritikus elvándorlással rendelkező szakmákban)	○	○	○	○	○	○	○	○
		Népességfogyás lelassítása a születések számának növelésével	○	○	○	○	○	○	○	○
		A bevándorlás kulturális, társadalmi problémáit kezelő bevándorlási politika kialakítása	○	○	○	○	○	○	○	○
		Az idős emberek társadalmi aktivitásának erősítése	○	○	○	○	○	○	○	○
	Egészségi állapot	Egészségtudatos magatartásminták kialakítása, terjedése	○	○	○	○	○	○	○	○
		A krónikus, nem fertőző megbetegedések számának csökkentése	○	○	○	○	○	○	○	○
		A halandóság terén felzárkózás a közép-európai átlaghoz	○	○	○	○	○	○	○	○
	Tudás	Minőségi oktatás (a munkavégzéshez szükséges tudás, készségek és kompetenciák elsajátításának biztosítása, erkölcsi normák és közösséghez kötődés kialakítása, pedagógus pálya elismertiségének növelése)	○	○	○	○	○	○	○	○
		Az oktatásban töltött idő növelése	○	○	○	○	○	○	○	○
		Az oktatási rendszer szelektivitásának csökkentése	○	○	○	○	○	○	○	○
		A tudás jobb hasznosítása a társadalomban és a gazdaságban (a gazdasági-társadalmi fejlődés tudásintenzív tevékenységekre alapozása)	○	○	○	○	○	○	○	○
		A fenntarthatóság értékeit és gyakorlatát szolgáló életstratégiák elterjesztése (pl. egyszerű mezőgazdasági, kertművelési és háztartási ismeretek)	○	○	○	○	○	○	○	○
		A munkavégzéshez szükséges, életen át tartó tanulására való igény terjedése	○	○	○	○	○	○	○	○
	Társadalmi kohézió, leszakadó csoportok integrációja	A társadalmi kirekesztettség mérséklése (szolidáris társadalom)	○	○	○	○	○	○	○	○
		A szegénység mérséklése	○	○	○	○	○	○	○	○

Erőforrás típus	CÉLTERÜLET	FENNTARTHATÓSÁGI CÉL	INTÉZKEDÉS HATÁSA A FENNTARTHATÓSÁGI CÉL ELÉRÉSÉRE						
			Negatív			Pozitív			Nincs hatás
			-3	-2	-1	1	2	3	
Társadalmi	Szemléletformálás	A fenntarthatóságot előmozdító jó példák megjelenítése a közvélemény előtt (fenntarthatóságot támogató kultúra, értékek, erkölcsi normák és attitűdök)	●	●	●	●	●	●	●
		A fenntarthatóság szempontjából előnyös magatartásmintákat követő civil kezdeményezések, szakmai és vallási közösségek elismerése, támogatása	●	●	●	●	●	●	●
	Subszidiaritás	Subszidiaritás elvének érvényesülése a fenntarthatósági problémákra vonatkozóan (az egyéni és kisközösségi felelősségvállalás erősödése)	●	●	●	●	●	●	●
	Bizalom infrastruktúrájának erősítése	A bizalom infrastruktúrájának erősítése (normák betartásának biztosítása, korrupció és járadékadászat visszaszorítása, kormányzás kiszámíthatóságának erősítése)	●	●	●	●	●	●	●
	A munka társadalmi körülményei	A munkakörülményekkel való elégedettség növekedése, munkahelyi stressz csökkentése	●	●	●	●	●	●	●
		Gyermekvállalás és munka összeegyeztethetősége	●	●	●	●	●	●	●
	Kultúra és nemzeti összetartozás	A múlt örökségének ápolása (szellemi, tárgyi és épített örökség megőrzése, kibontakoztatása, fenntartható használata)	●	●	●	●	●	●	●
		A határainkon túl élő magyarokkal való együttműködés erősítése	●	●	●	●	●	●	●
Természeti	Megújuló természeti erőforrások, biodiverzitás	Megújuló természeti erőforrások felhasználására vonatkozó korlátok érvényesítése (fenntartható hozamon alapuló gazdálkodás)	●	●	●	●	●	●	
		A környezetterhelést csökkentő technológiák és termékszabványok elterjedésének ösztönzése (anyag- és energiainteztítés csökkentése)	●	●	●	●	●	●	●
		A fajgazdagság fenntartása, a táj és a természeti értékek megőrzése, az ökoszisztéma-szolgáltatások kimerítésének megakadályozása	●	●	●	●	●	●	●
		A talaj termőképességének fenntartása	●	●	●	●	●	●	●
		A természetes területek beépítési sebességének csökkentése	●	●	●	●	●	●	●
	Embert érintő környezeti terhelések	Az embert érő környezeti terhelés csökkentése	●	●	●	●	●	●	
	Nem megújuló természeti erőforrások	Az ásványkincsekkel, energiahordozókkal való ésszerű, beosztó gazdálkodás támogatása	●	●	●	●	●	●	

Erőforrás típus	CÉLTERÜLET	FENNTARTHATÓSÁGI CÉL	INTÉZKEDÉS HATÁSA A FENNTARTHATÓSÁGI CÉL ELÉRÉSÉRE						
			Negatív			Pozitív			Nincs hatás
			-3	-2	-1	1	2	3	
Gazdasági	A vállalkozói tőke és az innováció erősítése, a foglalkoztatás bővítése	A helyi vállalkozások és nemzetközi gazdasági szereplők tevékenysége közötti egyensúly megteremtése	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		A helyi, térségi gazdasági kapcsolatok erősítése	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		Vállalkozásokra nehezedő terhek csökkentése	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		A bizalom infrastruktúrájának fejlesztése az üzleti életben (ésszerű kockázatvállaláson, fejlesztő-újító képességen és kitartó munkán alapuló siker)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		Az innovációs ráfordítások és a forrásfelhasználás hatékonyságának növelése	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		A foglalkoztatottság növelése	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Makrogazdasági egyensúly	Az államadósság ésszerű szintre való csökkentése	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		Tartósan felelős, prudens költségvetési gazdálkodás	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
		A korosztályos egyensúly biztosítása (Az erőforrások generációk közötti, jóléti célú átcsoportosításai tekintetében.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Kitöltés dátuma:		Kitöltő neve, szervezet:						
<input type="text" value="éééé.hh.nn"/>		<input type="text" value="Név"/>							
Összegezz!									

©Hétfa Kutatóintézet 2013

Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat

a 18/2003. OGY határozattal elfogadott Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia szempontrendszerére alapján

ÖSSZEGZÉS

A jogszabálytervezet címe

éééé.hh.nn

Erőforrás típus:	Átlagos érték:
Emberi erőforrások	0,00
Társadalmi erőforrások	0,00
Természeti erőforrások	0,00
Gazdasági erőforrások	0,00
Összesen	0,00

Legfontosabb negatívumok (-3):

Legfontosabb pozitívumok (+3):

Összegzés a kitöltő részéről

Végkövetkeztetés:

©Hétfa Kutatóintézet 2013

5.6.2 Részletes előzetes fenntarthatósági vizsgálat útmutató

Részletes Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat
útmutató feladat-meghatározás készítéséhez

A feladat-meghatározást az NFFT (felelős munkacsoportja) dolgozza ki, egyeztetve a tervezet előterjesztőjével.

Vizsgálat tárgya

- egy dokumentum elemzése, várható hatásainak összevetése a status quóval, vagy
- több dokumentum összevetése egymással (és a status quóval).

Vizsgálendő fenntarthatósági problémák köre

Az NFFS teljes célrendszere teljesülésének vizsgálata.

Opcionális elem: *Kiemelten a következő NFFS-célok*

vizsgálata:

Alkalmazandó módszerek, szakértői tudás

A részletes EFV követendő módszere az előzetes értékelési szintézis, azaz a meglévő tudományos és szakértői tudás szintetizálása.

Opcionális elem: *Kiemelt fenntarthatósági kérdéskörökben új ex ante értékelés elvégzése meghatározott módszertani elvárásokkal. Értékelési feladat*

definiálása:

Szakértői tudással kapcsolatos minimális elvárások: (*értékelések, hatásvizsgálatok terén szerzett tapasztalatok; kiemelten fontos fenntarthatósági kérdéskörök bizonyítottan magas szintű ismerete*).

Mérföldkövek és ütemezés

Mérföldkövek (határidők, minimális elvárások):

- projektindító jelentés (*határidő: kb. 1 hónap*): releváns fenntarthatósági célok, alapvető oki kapcsolatok azonosítása, értékelési módszerek bemutatása

- részletes vitaanyag (*határidő kb. 2-4 hónap*): oksági kapcsolatok elemzése, értékelési szintézis, új értékelési eredmények (opcionális), szakértői ítéletalkotás, javaslatlattétel
- végleges változat (*határidő: kb. 3-5 hónap*): véglegesítés a részletes vitaanyag vitája, a javaslatok előterjesztővel való egyeztetése alapján

Részletes EFV minimális tartalma:

A részletes EFV minimálisan tartalmazza a következő elemeket:

- **elméleti oksági összefüggések feltárása** az előterjesztés és a releváns fenntarthatósági célok között;
- **értékelési eredmények szintetizálása:** az azonosított fenntarthatósági összefüggésekről készült értékelések tapasztalatainak áttekintése és szintetizálása;
- **új értékelés elvégzése (opcionális):** önálló, új empirikus vizsgálatok elvégzése egyes fenntarthatósági kérdéskörökben;
- **szakértői ítéletalkotás:** a fenntarthatósági hatásokra vonatkozó összegző állítások megfogalmazása;
- **javaslatlattétel:** a feltárt összefüggések és értékelési eredmények alapján a fenntarthatósági célokat támogató módosító javaslatok megfogalmazása.

A részletes EFV választ ad legalább a következő kérdésekre:

- Mely fenntarthatósági célok eléréséhez járul hozzá várhatóan a javaslat? Milyen feltételek esetén várható ez a pozitív hozzájárulás?
- Mely fenntarthatósági célok elérését akadályozza várhatóan a javaslat? Milyen feltételek esetén mérsékelhető (vagy szüntethető meg) ez a negatív hatás?
- Mely fenntarthatósági célokra gyakorolt várható hatásokról nem tehetők megalapozott kijelentések? Milyen adatgyűjtés, adatfeldolgozás, értékelés lenne szükséges a jövőben ahhoz, hogy megalapozottabb EFV készülhessen?
- Hogyan lehetne a jelenleginél jobban érvényesíteni a fenntarthatósági szempontokat, mérsékelni a fenntarthatósági kockázatokat az előterjesztés módosításával, illetve az előterjesztésen kívül meghozandó jövőbeli intézkedésekkel?

5.7 Irodalom

5.7.1 Hazai irodalom

24/2011. (VIII. 4) KIM rendelet alapján készítendő jogszabályi hatásvizsgálati lap tájékoztató oldala <http://hatasvizsgalat.kormany.hu/>

Az ÚMFT 2011-2013-as akcióterveinek környezeti vizsgálata - A Környezet és Energia Operatív Program, valamint a regionális operatív programok kapcsolódó konstrukcióinak környezeti vizsgálata. Energiastratégia,

HÉTFA Kutatóintézet (2013): Az Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat (EFV) módszertana. A Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiában foglalt alapelvek és stratégiai célkitűzések érvényre juttatása a jogalkotásban. Készült a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács megbízásából.

HÉTFA (2013): Hatásvizsgálati módszertani kézikönyv I. és II. kötet (kézirat). Kézikönyv elemzőknek és Kézikönyv menedzsereknek. A folyamatosan frissülő kézirat letölthető: <http://hetfa.hu/hatasvizsgalat/> (A letöltés ideje: 2013.05.29)

Környezeti értékelés a Nemzeti Energiastratégia 2030-ig, kitekintéssel 2050-re című dokumentum Stratégiai Környezeti Vizsgálatához.

Stratégiai Környezeti Vizsgálat (2009): „Tanulmányok a Duna hajózhatóságának javításáról” program.

Városkutatás Kft. (2008): A fővárosi teherforgalmi behajtási rendszer gazdaság, társadalmi és területfejlesztési hatástanulmánya. A Parking Szervező, Fejlesztő és Tanácsadó Kft. megbízásából készítette a Városkutatás Kft. és a PPH Közpolitikai Elemző Kft.

5.7.2 Nemzetközi irodalom

BRUNDTLAND, Gro Harlem et al. (1987): Közös Jövők. Mezőgazdasági Kiadó, szerk.: Persányi M., 1988.

European Commission (2013): Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy. European Development Fund, European Social Fund, Cohesion Fund. Guidance document on ex-ante evaluation - The Programming Period 2014-2020. European Commission Directorates-General for Regional and Urban Policy and for

Employment, Social Affairs.

GAO (1990): Prospective Evaluation Methods – The Prospective Evaluation Synthesis. U.S. General Accounting Office, GAO/PEMD-10.1.10.

GIBSON, Robert B. (2006): Sustainability assessment: basic components of a practical approach. In: *Impact Assessment and Project Appraisal*, 24:3, 170-182.

GÜNTHER, Dirk: Accounting tools, physical analysis tools and indicator sets. In: Institute for Environmental Studies: Sustainability A-test. Letölthető: <http://www.sustainabilitya-test.net/> (A letöltés ideje: 2013. 05.30.)

Van HERWIJNEN Marjan: Multi-criteria analysis. In: Institute for Environmental Studies: Sustainability A-test. Letölthető: <http://www.sustainabilitya-test.net/> (A letöltés ideje: 2013. 05.30.)

Institute for Environmental Studies (2006): Final case study report. Project no. 505328. Sustainability A-Test. Advanced Techniques for Evaluation of Sustainability Assessment Tools. Letölthető: http://www.ivm.vu.nl/en/Images/D15_tcm53-161497.pdf (A letöltés időpontja: 2013. április 10.)

KUIK, Onno: Cost benefit analysis and cost-effectiveness analysis. In: Institute for Environmental Studies: Sustainability A-test. Letölthető: <http://www.sustainabilitya-test.net/> (A letöltés ideje: 2013. 05.30.)

LOTZE-CAMPEN, Hermann: Modelling Tools . In: Institute for Environmental Studies: Sustainability A-test. Letölthető: <http://www.sustainabilitya-test.net/> (A letöltés ideje: 2013. 05.30.)

Millennium Ecosystem Assessment (2003): Ecosystems and Human Well-being: A Framework for Assessment. World Resource Institute, Island Press, Washington.

NILSSON, Måns (2006): Assessment frameworks. In: Institute for Environmental Studies: Sustainability A-test. Letölthető: <http://www.sustainabilitya-test.net/> (A letöltés ideje: 2013. 05.30.)

OECD (2010): Guidance on Sustainability Impact Assessment. OECD Publishing.

PEDROSA, Tiago – PEREIRA, Ângela Guimarães: Participatory tools. In: Institute for Environmental Studies: Sustainability A-test. Letölthető: <http://www.sustainabilitya-test.net/> (A letöltés ideje: 2013. 05.30.)

SIMON, Karl-Heinz – MATOVELLE, Alexa – PEREIRA, Ângela Guimarães – PEDROSA, Tiago: Scenario analysis. In: Institute for Environmental Studies: Sustainability A-test. Letölthető: <http://www.sustainabilitya-test.net/> (A letöltés ideje:

2013. 05.30.)

5.7.3 Hazai és uniós jogszabályok

1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól

314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet a környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról

2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról

24/2011. (VIII. 9.) KIM rendelet az előzetes és utólagos hatásvizsgálatról

18/2013. (III. 28.) OGY határozat A Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiáról

6 Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (OFTK) Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálata

6.1 Bevezetés

E fejezet célja, hogy tesztelje az előzetes fenntarthatósági vizsgálat módszertanát. A vizsgált dokumentum az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (OFTK). **Az OFTK két stratégiai dokumentum, az Országos Területfejlesztési Koncepció (OTK) és az Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció (OFK) összehangolásából jött létre.** A korábbi 2005-ös OTK a 2020-ig tartó területi stratégiát határozta meg, míg az OFK az ágazati fejlesztési irányok kijelölésére szolgált, és nagyban meghatározta az uniós forrásfelhasználás irányait. A két koncepció egy dokumentummá szerkesztésével az volt a cél, hogy egy egységes stratégiai irány fogalmazódjon meg az ágazati és a területi fejlesztések jobb összehangolása érdekében.

Az OFTK elkészítésére a 1254/2012. (VII.19.) Kormányhatározat adott felhatalmazást. A dokumentumot a Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal 2012 nyarára készítette el, majd tárcaközi és megyei véleményezést követően 2012 decemberében bocsátotta társadalmi egyeztetésre. A társadalmi egyeztetés 2013 februárjáig tartott, jelenleg a visszajelzések feldolgozása zajlik. Az OFTK-val kapcsolatos folyamatban lévő feladat a dokumentum stratégiai környezeti vizsgálatának elvégzése.

Az OFTK felépítése három fő részre tagolható. Tartalmaz 1) egy alapos helyzetértékelést, amely megfogalmazza Magyarország fő kihívásait és a fontosabb nemzetközi trendeket. 2) Egy többszintű célrendszert dolgoz ki: átfogó célokat, ágazati célokat, területi célokat és decentralizált célokat fogalmaz meg. 3) A célok megvalósítását biztosító forrásokra és eszközökre vonatkozóan elveket határoz meg.

Az OFTK előzetes fenntarthatósági hatásvizsgálatát azzal a céllal végezzük el, hogy teszteljük az EFV módszertanának alkalmazhatóságát. Jelen hatásvizsgálatot a társadalmi egyeztetésre bocsátott koncepció⁴⁸ alapján készítettük el.

Az OFTK-ra azért esett a választás, mivel elfogadása és megvalósítása esetén

⁴⁸ Az OFTK társadalmi egyeztetési vitaanyaga letölthető: http://www.nth.gov.hu/download_files/504/oftk_tarsadalmi_egyeztetes_1217.pdf (A letöltés ideje: 2013.03.21.)

jelentősen befolyásolhatja a 2014-2020 időszakban az NFFS céljainak elérését.

6.2 Az OFTK egyszerű előzetes fenntarthatósági vizsgálata

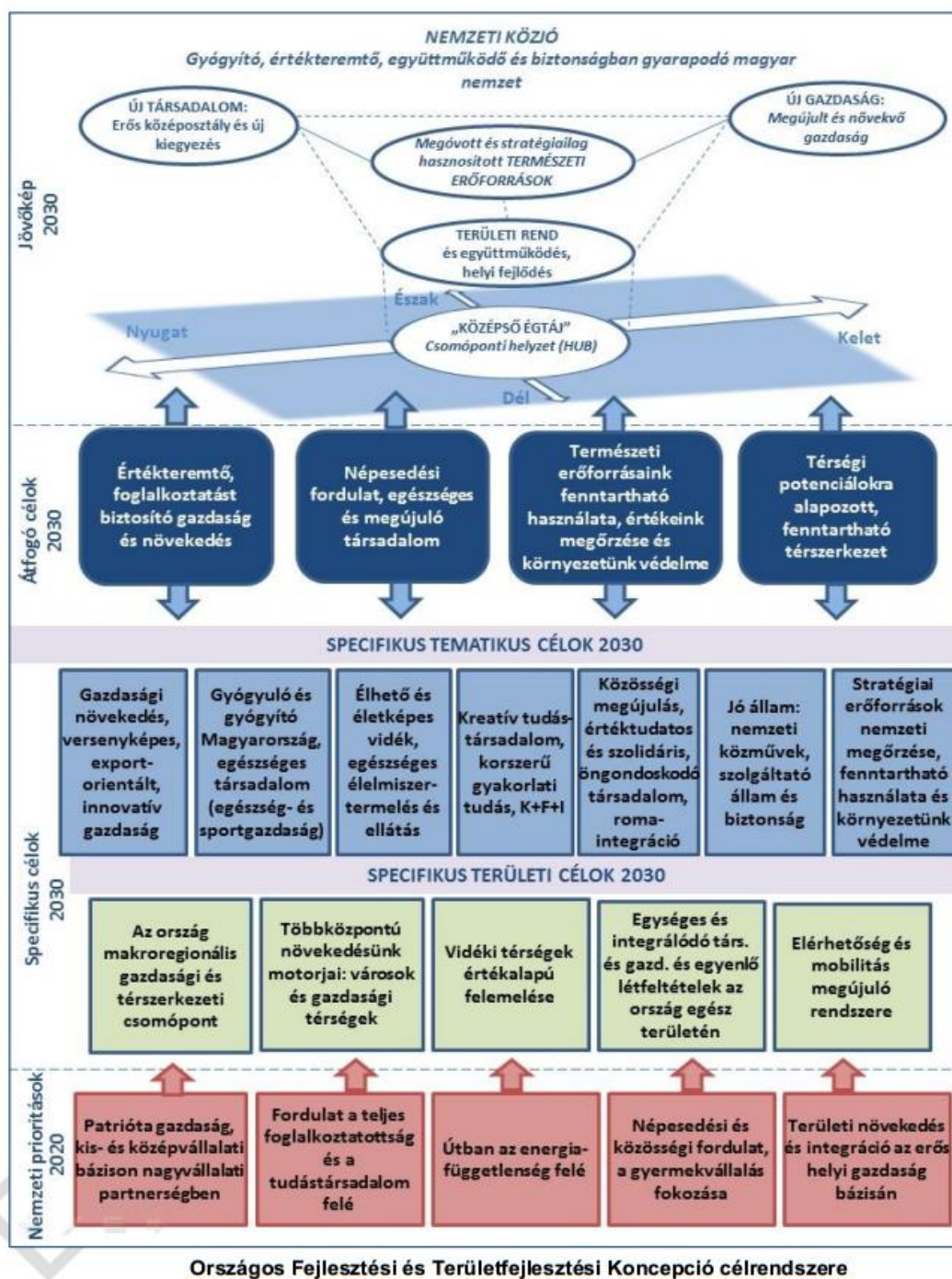
A vizsgálatot az egyszerű EFV kitöltési útmutató alapján végeztük el.

1. Töltse ki a dokumentum/előterjesztés nevét és a kitöltés dátumát a Munkatábla'hevű munkalapon.

Az OFTK egyszerű EFV-jének elkészítése során először kitöltöttük a dokumentum nevét és a hatásvizsgálat készítésének idejét.

2. Gondolja végig az előterjesztés fontosabb céljait és beavatkozásait a Munkatáblán" megjelölt fenntarthatósági célok szempontjából!

Az alábbi ábrán látható az OFTK célrendszere. Az egyszerű EFV kitöltése során azt vizsgáltuk meg, hogy az e célrendszer alapján kibontott célok (jövőkép, átfogó célok, specifikus célok, 2014-2020-as fejlesztési célok, szakpolitikai ágazati fejlesztési irányok és területi fejlesztési irányok) összhangban vannak-e az NFFS-ben definiált fenntarthatósági célokkal.

6.1 ábra Az OFTK célrendszere⁴⁹

Szükség volt arra, hogy a dokumentum többszöri átolvasásával megismerjük az OFTK célkitűzéseit és beavatkozásait, valamint a beavatkozási logikát feltárjuk. A célok összefüggéseinek azonosítása után kezdődhetett el a fenntarthatósági hatások tényleges becslése.

⁴⁹ OFTK 108. oldal.

3. Értékelje a Munkatáblán'az előterjesztés céljait és beavatkozásait olyan szempontból, hogy milyen hatást gyakorolnak a fenntarthatóság szempontjából fontos egyes erőforrásokra.

Az útmutató szerint értékeltük a fenntarthatósági célokra gyakorolt hatások mértékét. A kitöltött hatásvizsgálati lap az alábbi ábrán található.

Előzetes Fenntarthatósági Vizsgálat									
a 18/2003. OGY határozattal elfogadott Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia szempontrendszere alapján									
Dokumentum, előterjesztés címe: OFTK									
Erőforrás típus	CÉLTERÜLET	FENNTARTHATÓSÁGI CÉL	INTÉZKEDÉS HATÁSA A FENNTARTHATÓSÁGI CÉL ELÉRÉSÉRE						
			Negatív -3 -2 -1	1 2 3	Positív	Nincs hatás			
Emberi	Demográfia	A párkapcsolatokhoz és a családhoz kapcsolódó értékek támogatása	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐
		Az elvándorlás lefékezése (versenyképes munkabérek biztosítása a kritikus elvándorlással rendelkező szakmákban)	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐
		Népességfogyás lelassítása a születések számának növelésével	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐
		A bevándorlás kulturális, társadalmi problémáit kezelő bevándorlási politika kialakítása	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒
		Az idősek társadalmi aktivitásának erősítése	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐
	Egészségi állapot	Egészségtudatos magatartásminták kialakítása, terjedése	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐
		A krónikus, nem fertőző megbetegedések számának csökkentése	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐
		A halandóság terén felzárkózás a közép-európai átlaghoz	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐
	Tudás	Minőségi oktatás (a munkavégzéshez szükséges tudás, készségek és kompetenciák elsajátításának biztosítása, erkölcsi normák és közösséghez kötődés kialakítása, pedagógus pálya elismerttségének növelése)	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐
		Az oktatásban töltött idő növelése	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒
		Az oktatási rendszer szelektivitásának csökkentése	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐
		A tudás jobb hasznosítása a társadalomban és a gazdaságban (a gazdasági-társadalmi fejlődés tudásintenzív tevékenységekre alapozása)	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐
		A fenntarthatóság értékeit és gyakorlatát szolgáló életstratégiák elterjesztése (pl. egyszerű mezőgazdasági, kertművelési és háztartási ismeretek)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒
		A munkavégzéshez szükséges, életen át tartó tanulására való igény terjedése	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐
	Társadalmi kohézió, leszakadó csoportok integrációja	A társadalmi ki-rekesztettség mérséklése (szolidáris társadalom)	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐
		A szegénység mérséklése	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐

Társadalmi	Szemléletformálás	A fenntarthatóságot előmozdító jó példák megjelenítése a közvélemény előtt (fenntarthatóságot támogató kultúra, értékek, erkölcsi normák és attitűdök)	● ● ● ● ● ● ● ●
		A fenntarthatóság szempontjából előnyös magatartásmintákat követő civil kezdeményezések, szakmai és vallási közösségek elismerése, támogatása	● ● ● ● ● ● ● ●
	Szubszidiaritás	Szubszidiaritás elvének érvényesülése a fenntarthatósági problémákra vonatkozóan (az egyéni és közösségi felelősségvállalás erősödése)	● ● ● ● ● ● ● ●
	Bizalom infrastruktúrájának erősítése	A bizalom infrastruktúrájának erősítése (normák betartásának biztosítása, korrupció és járadékvádászat visszaszorítása, kormányzás kiszámíthatóságának erősítése)	● ● ● ● ● ● ● ●
	A munka társadalmi körülményei	A munkakörülményekkel való elégedettség növekedése, munkahelyi stressz csökkentése	● ● ● ● ● ● ● ●
		Gyermekvállalás és munka összeegyeztethetősége	● ● ● ● ● ● ● ●
Természeti	Kultúra és nemzeti összetartozás	A múlt örökségének ápolása (szellemi, tárgyi és épített örökség megőrzése, kibontakoztatása, fenntartható használata)	● ● ● ● ● ● ● ●
		A határainkon túl élő magyarokkal való együttműködés erősítése	● ● ● ● ● ● ● ●
	Megújuló természeti erőforrások, biodiverzitás	Megújuló természeti erőforrások felhasználására vonatkozó korlátok érvényesítése (fenntartható hozamon alapuló gazdálkodás)	● ● ● ● ● ● ● ●
		A környezetterhelést csökkentő technológiák és termékszabványok elterjedésének ösztönzése (anyag- és energiainteztés csökkentése)	● ● ● ● ● ● ● ●
		A fajgazdagság fenntartása, a táj és a természeti értékek megőrzése, az ökoszisztéma-szolgáltatások kimerítésének megakadályozása	● ● ● ● ● ● ● ●
		A talaj termőképességének fenntartása	● ● ● ● ● ● ● ●
	A természetes területek beépítési sebességének csökkentése	● ● ● ● ● ● ● ●	
Embert érintő környezeti terhelések	Az embert érő környezeti terhelés csökkentése	● ● ● ● ● ● ● ●	
Nem megújuló természeti	Az ásványkincsekkel, energiahordozókkal való ésszerű, beosztó gazdálkodás támogatása	● ● ● ● ● ● ● ●	
Gazdasági	A vállalkozói tőke és az innováció erősítése, a foglalkoztatás bővítése	A helyi vállalkozások és nemzetközi gazdasági szereplők tevékenysége közötti egyensúly megteremtése	● ● ● ● ● ● ● ●
		A helyi, térségi gazdasági kapcsolatok erősítése	● ● ● ● ● ● ● ●
		Vállalkozásokra nehezedő terhek csökkentése	● ● ● ● ● ● ● ●
		A bizalom infrastruktúrájának fejlesztése az üzleti életben (ésszerű kockázatvállaláson, fejlesztő-újító képességen és kitartó munkán alapuló siker)	● ● ● ● ● ● ● ●
		Az innovációs ráfordítások és a forrásfelhasználás hatékonyságának növelése	● ● ● ● ● ● ● ●
		A foglalkoztatottság növelése	● ● ● ● ● ● ● ●
Makrogazdasági egyensúly	Az államadósság ésszerű szintre való csökkentése	● ● ● ● ● ● ● ●	
	Tartósan felelős, prudens költségvetési gazdálkodás	● ● ● ● ● ● ● ●	
	A korosztályos egyensúly biztosítása (Az erőforrások generációk közötti, jóléti célú átcsoportosításai tekintetében.)	● ● ● ● ● ● ● ●	
Kitöltés dátuma:		2013.06.13	
Kitöltő neve, szervezete:		Hétfő Kutatóintézet	
Összegezz!			

©Hétfő Kutatóintézet 2013

6.2 ábra Az OFTK-ra készített EFV munkatábla lapja

Értékelésünk alapján a megvizsgált 40 fenntarthatósági cél közül 33-at támogat az OFTK célrendszere, és 7 olyan fenntarthatósági cél azonosítható, amelyre nincs hatással a vizsgálat stratégiai dokumentum.

Az OFTK célkitűzéseinek jól definiált rendszere (jövőkép, átfogó cél, specifikus cél, 2014-20-as fejlesztési célok, szakpolitikai-ágazati fejlesztési igények, területpolitikai irányok) biztosította, hogy megállapítható legyen, hogy mely NFFS célok esetében valószínűsíthetőek releváns hatások. A hatások mértékének megállapítása során az OFTK

szövegéből, a dokumentum hangsúlyaiból következően tudtuk értékelni, mivel a dokumentum – jellegénél fogva – nem tartalmazza a konkrét eszközök, finanszírozási források hozzárendelését. Azon hatások esetében, amelyek prioritásként jelennek meg, illetve amelyeket többször kiemel a koncepció, nagyobb várható hatást becsültünk. Amik csak egy-egy említés szintjén jelennek meg az anyagban, ott azt valószínűsíthetjük, hogy ha várható is szándékolt hatás, az kisebb mértékű lesz. Maximális pozitív értéket ugyanakkor egy tényező esetében sem adtunk – éppen a pontos beavatkozások ismerete hiányában.

Általánosságban elmondható, hogy **az OFTK-ban megfogalmazott célok alapvetően a fenntarthatósági szempontok előmozdítása irányába hatnak**, vagyis többnyire támogatják a fenntartható fejlődés ügyét. **Közvetett hatásaikban viszont más területeken kezelendő fenntarthatósági kockázatokat keletkeztethetnek.**

Némely, összességében pozitívnak tekinthető elmozdulás mellett azonosítani tudtunk felmerülő kockázatokat: miközben bizonyos szándékolt hatások a fenntarthatóság felé, addig a nem szándékolt hatások a fenntarthatósággal ellentétes irányba mozdítottak el meglévő trendeket. (Negatív közvetett hatást valószínűsítettünk például a fajgazdagság fenntartása, a táj és a természeti értékek megőrzése és az ökoszisztéma-szolgáltatások kimerítésének megakadályozása dimenzióiban.)

A negatívnak jelzett hatások esetében nem egyértelmű, hogy a negatív elmozdulások milyen valószínűséggel következnek be, mivel ez attól függ, milyen módon kezelik őket a jövőben. A negatív hatások/kockázatok ezért figyelmeztető jellegűek, a beavatkozások részletes kidolgozása során érdemes velük fenntarthatósági szempontból komolyabban foglalkozni.

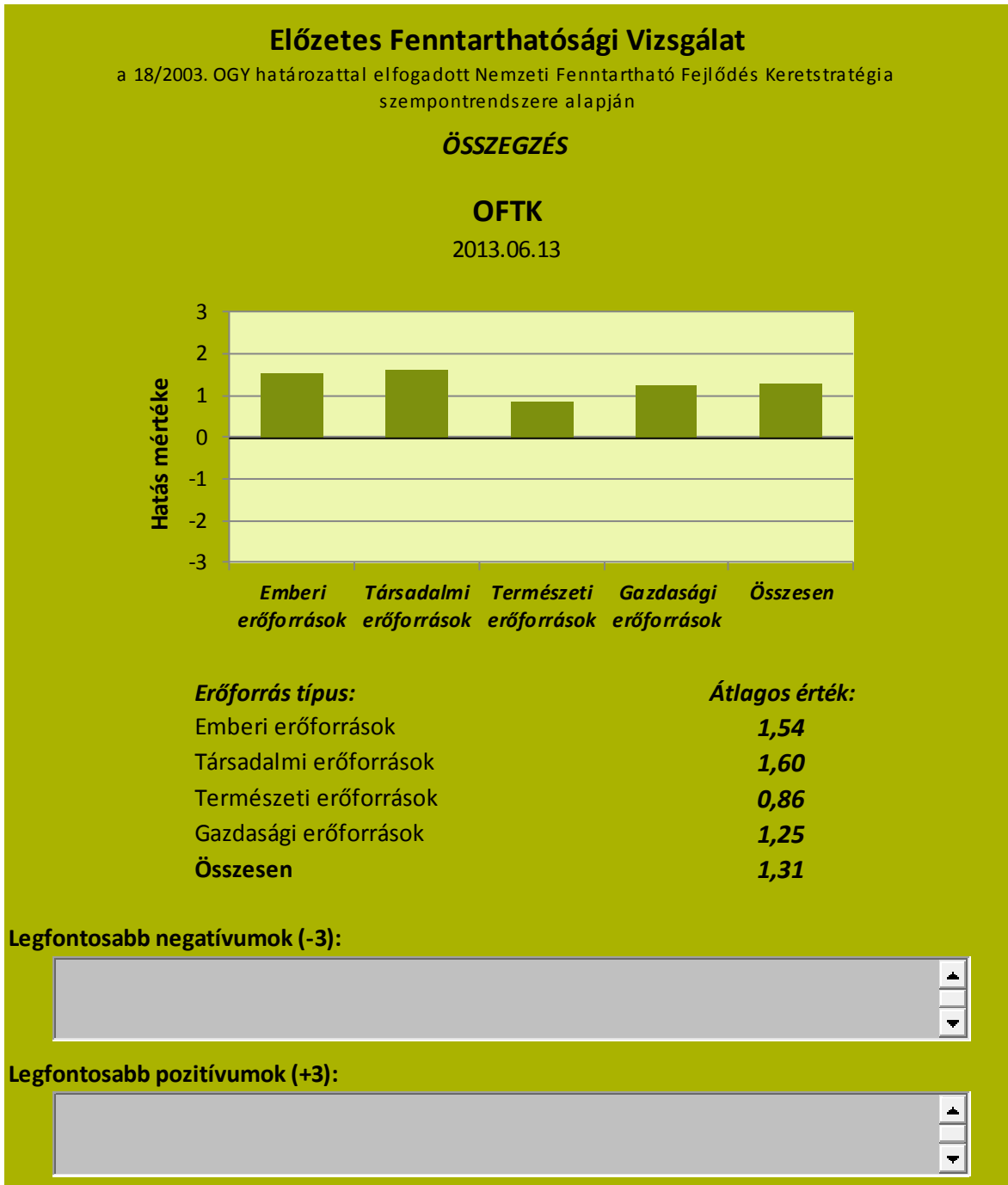
Mindezek alapján a 33 releváns tényező 90%-a pozitív (+1, vagy +2) értéket vett fel, negatív (–1 értékű) hatást 3 esetben becsültünk.

4. Miután végzett az értékeléssel, az oldal alján adja meg a kitöltés dátumát és a kitöltő nevét, majd nyomja meg az Összegezz!'gombot. Ekkor a program összegzi a válaszokat, és automatikusan az Összegző tábla'hevű lapra ugrik.

Az „Összegez” gomb megnyomása után a hatásvizsgálati lap átnavigált minket az összegző táblára.

5. A program az Összegző tábla'munkalapon az egyes erőforrás-csoportok összesített hatásait számszerűen és grafikusán is megjeleníti.

Az alábbi ábra az OFTK-ra kitöltött EFV Összegző munkalapját mutatja be.

6.3 ábra Az OFTK-ra készített EFV összegző lapjának automatikusan töltődő elemei

Az OFTK célrendszere tehát nagyfokú összhangot mutat az NFFS-sel, sok dimenzióban tudatosan próbálja érvényesíteni a keretstratégiai célrendszerét. Az OFTK szándékolt hatásai fenntarthatósági szempontból mind pozitívak, így a hatások átlaga is pozitív az összes erőforrástípus esetében. A legnagyobb pozitív hatás a társadalmi és emberi erőforrások területén jelentkezett, míg a leggyengébb pozitív hatásokat a természeti erőforrások tekintetében fedeztük fel – elsősorban a nem szándékolt hatások lehetséges negatív környezeti következményei miatt.

Amint a fentiekben leírtuk, a koncepció jellegénél fogva kiemelkedő pozitív vagy negatív hatások nagy biztonsággal nem azonosíthatók. Ezért a program által automatikusan kitöltött „Legfontosabb negatívumok” és „Legfontosabb pozitívumok” részek üresen maradtak.

6. Készítse el az összefoglaló értékelést az 'Összegzés a kitöltő részéről' nevű mezőbe.

Összegzés a kitöltő részéről

Az OFTK célrendszerének megvalósulása esetén erős pozitív fenntarthatósági hatásokat várhatunk elsősorban az emberi erőforrások területén – ezen belül is elsősorban a népességfogyás lassítása, a foglalkoztathatóság elősegítése és a foglalkoztathatóság javításához szükséges tudás megszerzése, az innováció

6.4 ábra Az OFTK-ra készített EFV összegző lapjának összegző sora

Az összefoglaló az értékelőlap kitöltése során végiggondolt hatások alapján készíthető el. Az alábbi táblázatban összegyűjtöttük azokat az NFFS és OFTK célkitűzéseket, ahol ellentmondásokat tapasztaltunk. Az összegzés során e céloknak kiemelt figyelmet szenteltünk.

6-1 Az OFTK fenntarthatóság szempontjából ellentmondásos célkitűzései

NFFS célkitűzés	OFTK célkitűzés
A talaj termőképességének fenntartása	Agrárfejlesztések
	Biomassza használatának támogatása
A természetes területek beépítési sebességének csökkentése	Ipari fejlesztések (járműipar, egészségipar, élelmiszeripar kapacitásainak növelése)
Tartósan felelős, prudens költségvetési gazdálkodás	Munkaerő-piaci kiadások növelése
	Foglalkoztatás területén célzott tőkejuttatás a kkv-knak, bér és járulék támogatások
	Kkv-k exporttámogatása
	Vállalkozókat terhelő adók csökkentése
	Összehangolt turizmus szolgáltatások fejlesztése költségvetési forrásokból
	K+F+I ráfordítások növelése
	Tranzitgazdasági - Közlekedési hálózat fejlesztése
	Turisztikai látványosságok közlekedési elérhetőségének javítása

NFFS célkitűzés	OFTK célkitűzés
A fajgazdagság fenntartása, a táj és a természeti értékek megőrzése, az ökoszisztéma-szolgáltatások kimerítésének megakadályozása	Közlekedésfejlesztés
	Biomassza használatának támogatása
	Termál- és ásványvizek kiaknázásnak erősítése

Az „Összegzés a kitöltő részéről” a fentieket figyelembe véve a következő: „Az OFTK célrendszerének megvalósulása esetén erős pozitív fenntarthatósági hatásokat várhatunk elsősorban az emberi erőforrások területén – ezen belül is elsősorban a népességfogyás lassítása, a foglalkoztathatóság elősegítése és a foglalkoztathatóság javításához szükséges tudás megszerzése, az innováció, a társadalmi kohézió javítása és a megújuló energiák felé való fordulás dimenzióiban. Jelentős negatív hatások az OFTK céljaiból nem következnek, viszont kisebb mértékű negatív elmozdulásokat jeleztünk előre a talaj termőképességének fenntartása, a természetes területek beépítési sebességének csökkenése, valamint a tartósan prudens költségvetési gazdálkodás területén a nem szándékolt hatásokból következően. A negatív hatások oka elsősorban az erőteljes ipari és agrárfejlesztések, az útvonalhálózat bővítése és a foglalkoztatottság növelése érdekében indított programok jelentős finanszírozási igénye. Ellentmondásos, de összességében pozitív várható hatás a fajgazdagság és az ökoszisztéma szolgáltatások kimerítésének megakadályozása – a részleges negatív hatások itt az ipari fejlesztések, valamint a biomassza alkalmazásának támogatásából fakadnak.”

7. Az Összegző tábla'munkalap alján válassza ki a legördülő menüből a megfelelőnek ítélt végkövetkeztetést.

Az előzetes EFV konklúziója, hogy az OFTK kezelhető szinten tartja a fenntarthatósági problémákat, amennyiben a jogalkotó a célok beavatkozásokra való lefordítása során fokozottan figyelembe veszi a fenntarthatósági szempontokat is. A hatások pontosabb és magabiztosabb megállapításához viszont részletes vizsgálatra van szükség.

6-2 táblázat Az OFTK-ra készített EFV összegző lapjának végkövetkeztetése

Végkövetkeztetés:

D) Részletes fenntarthatósági hatásvizsgálatra van szükség

Mentés

©Hétfa Kutatóintézet 2013

Mindezek alapján a „D” alternatíva, vagyis a részletes fenntarthatósági hatásvizsgálat elkészítése indokolt.

Az OFTK egyszerű EFV készítésére fordított idő:

- Dokumentum megismerése: Kb. 10-12 óra
- Célok strukturálása: Kb. 1 óra
- Szándékolt hatások összegyűjtése: kb. 2-3 óra
- Nem szándékolt hatások végiggondolása: kb. 1 óra
- Konklúzió megfogalmazása: Kb 1-1,5 óra

Összesen: 15-18,5 óra.

Ez az idő jelentősen rövidíthető, ha a kitöltő már ismeri az OFTK-t, illetve tisztában van a célrendszerével és annak struktúrájával. Az OFTK részletes ismerete esetén számításaink szerint legfeljebb 4-6 órát vesz igénybe az egyszerű EFV kitöltése.

6.3 Az OFTK-ra vonatkozó részletes EFV feladat-meghatározásának elkészítése

Az egyszerű elemzés rámutatott számos olyan fenntarthatósági kérdésre, amely tüzetesebb elemzést igényel. **A következőkben azt mutatjuk be, hogyan gondolható végig és állítható össze a részletes EFV feladat-meghatározása.** A 5. fejezetben bemutattuk a REFV tartalomjegyzékét, amely összefoglalja azokat a kérdéseket, amelyekre választ kell adni ahhoz, hogy a részletes EFV elvégezhető legyen. Az alfejezet első részében részletesen megválaszoljuk e kérdéseket, a második részében pedig a konkrét feladat-meghatározást mutatjuk be.

6.3.1 Mi a vizsgálat tárgya?

Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió túl van a társadalmi egyeztetésen, de az Országgyűlés még nem fogadta el. Jelenleg készül róla a stratégiai környezeti vizsgálat és egy *ex ante* értékelés is, amelyek javaslatait az előterjesztő még beépítheti a dokumentumba. A részletes EFV tárgyát a társadalmi egyeztetés utáni változat képezheti, de – amennyire az idő- és erőforráskorlátok engedik – tekintettel kell lennie a jelenleg folyó értékelések eredményeire és a koncepcióban azok hatására időközben átvezetett változtatásokra.

A feladat tehát az OFTK aktuális változatának elemzése, várható hatásainak összevetése a *status quo*-val. Ha a részletes elemzés megkezdése előtt szövegszerű változások jelennek meg, azokat figyelembe kell venni.

6.3.2 Mi a vizsgálandó fenntarthatósági problémák köre?

Az OFTK a fejlesztéspolitikai és területfejlesztési irányokat teljeskörűen határozza meg 2030-ig. Egyúttal a 2014-2020-as EU-s források felhasználásának ernyődokumentuma. Módszere a teljes tervezés, tehát az, hogy mind az EU-s, mind a hazai források szerepeljenek benne.

A dokumentum kettős jellegét – hosszú távú általános célok, fejlesztési irányok és középtávú, konkrétabb prioritások – a részletes EFV-nek is figyelembe kell vennie. Az elemzésnek ezért két szintjét érdemes elkülöníteni:

- az átfogó, 2030-ig definiált célrendszer összevetését az NFFS célrendszerével;
- a 2014-2020-as időszak középtávú fejlesztési prioritásaiból fakadó várható hatások fenntarthatósági szempontú vizsgálatát.

A középtávú prioritások elemzése egyrészt azért fontos, mert ezek tartalmazzák azokat a konkrétabb kormányzati intézkedéseket, amelyek hatásai kellően konkrétak ahhoz, hogy megalapozottan értékelhetők legyenek abból a szempontból, hogy támogatják-e vagy akadályozzák egyes fenntarthatósági célok elérését. Másrészt a rövidebb távú intézkedések és a hosszabb távú célok között gyakran jelentkezik feszültség: fenntarthatósági szempontból éppen az az érdekes, hogy az előbbieket valóban az – általában kevésbé vitatható – hosszú távú célok vezérlik-e.

Az OFTK célrendszere a legfontosabb dimenziók mentén támogatja a fenntartható fejlődés ügyét. Az OFTK készítése során támaszkodtak az NFFS-ben megfogalmazott

szempontokra. **Az átfogó célok (lásd 6.1 ábra) a következők:**

- értékteremtő, foglalkoztatást biztosító gazdaság és növekedés;
- népesedési fordulat, egészséges és megújuló társadalom;
- természeti erőforrásaink fenntartható használata, értékeink megőrzése és környezetünk védelme;
- térségi potenciálokra alapozott, fenntartható térszerkezet.

A 2014-2020 közötti időszakra az OFTK öt prioritást határoz meg:

- 1) Patrióta gazdaság, kis- és középvállalati bázison, nagyvállalati partnerségben
- 2) Fordulat a teljes foglalkoztatottság és a tudástársadalom felé
- 3) Útban az energiatfüggetlenség és hatékonyság felé
- 4) Népesedési és közösségi fordulat, a gyermekvállalás fokozása
- 5) Területi növekedés és integráció az erős helyi gazdaság bázisán

Az NFFS – eltérően a jellemző nemzetközi gyakorlattól, amely csak a társadalmi, gazdasági és környezeti erőforrásokat nevesíti – az emberi erőforrások dimenzióját külön kiemeli. Nagy hangsúlyt kapnak a demográfia, az egészség, a tudás és a társadalmi kohézió szempontjai. Azt látjuk, hogy ez visszaköszön az OFTK prioritásai között is.

Hangsúlyosan jelenik meg benne a foglalkoztatás növelése és a tudástársadalom előmozdítása, amelyek az NFFT meghatározása szerint fontos célok a fenntartható fejlődés biztosításában. Szintén visszatükröződik a KKV-multinacionális duális gazdaságszerkezet egyensúlyának kialakítása, valamint a helyi gazdaság erősítése és a térségi kapcsolatok fejlesztése. A népesedési fordulat szükségessége kiemelten szerepel az OFTK-ban és az NFFS-ben is.

6.3.3 Milyen fenntarthatósági kérdésköröket vizsgáljunk részletesen?

6.3.3.1 A fenntartható fejlődést előmozdító elemek

Az OFTK számos célkitűzése elősegíti az NFFS-ben meghatározott erőforrások megőrzését, gyarapítását. Ezek közül a legfontosabbak a következők:

- a) **Megújuló energiák és energiahatékonyság.** Az OFTK átfogó célja a természeti erőforrások fenntartható használata, az értékek megőrzése és a környezet védelme. Az energiabiztonság érdekében a megújuló energiák használata és az energiahatékonyság térnyerése kiemelt szempontok.

- b) **Foglalkoztatottság.** A foglalkoztatottság növelése, a foglalkoztathatóság fejlesztése visszatérő eleme az OFTK-nak és az NFFS-nek egyaránt. A foglalkoztatottság növekedésével mind a gazdasági, mind a társadalmi, mind a környezeti fenntarthatósági célok elősegíthetőek.
- c) **Tudás alapú társadalom.** Az OFTK célja a köz- és felsőoktatás, valamint a szakképzési rendszer fejlesztése, az innováció térnyerésének támogatása, az infokommunikációs megoldások mind jobb ismerete és alkalmazása. A tudás alapú társadalom erősödésével az emberi erőforrások fenntarthatósága és fejlesztése érhető el.
- d) **Versenyképes gazdaság - tudás gazdaság.** Az OFTK a magas hozzáadott értékű iparágak térnyerésének támogatása, a gazdasági innovációk erősödésével és a vállalkozói környezet fejlesztésével az üzleti fenntarthatóságot célozza. A tudás intenzív iparágak jellemzően alacsony környezeti terheléssel járnak, támogatják a környezeti fenntarthatóságot.
- e) **Helyi vállalkozások és külföldi tőke egyensúlya.** A magas hozzáadott értékű iparágak mellett a helyi gazdasági tőke fejlesztését, a duális gazdaságszerkezeti problémák oldását is célul tűzte ki az OFTK.
- f) **Élhető vidék, helyi térségek öfenntartása.** A vidék fejlesztése, a vidéki lakosság megőrzése, Budapest kiemelt gazdasági és kulturális gócpont helyzetének ellensúlyozása az OFTK több helyen hangsúlyozott célkitűzése, amelyet alátámaszt az igény, hogy a városok mind inkább nagyobb közvetlen támogatási forrásokat kapjanak. A területi kiegyensúlyozottság elősegítése és a helyi fejlesztések fontossága az NFFS-ben is megjelenik „A fenntarthatóságnak nemcsak országos dimenziója van, hanem a fenntarthatósági követelményeknek az egyes térségekre is teljesülniük kell.”
- g) **Demográfia.** Az OFTK népesedési fordulatot tűz ki célul, amit családbarát munkahelyekkel, gyermekvállalást ösztönző munkarendek és foglalkoztatási formák támogatásával, valamint családbarát közszolgáltatásokkal tervez támogatni. A népesedési fordulattal megállítható a magyarság fogyása és csökkenthető az időskori eltartottsági ráta.
- h) **Idősek aktivitásának elősegítése.** A demográfiai célokkal részben összefügg az idősek egészségi állapotának, társadalmi és gazdasági aktivitásuk fenntartásának

támogatása. Ez egyrészt elősegíti a társadalmi kohéziót, másrészt gazdasági szempontokat szolgál.

- i) **Szolidáris társadalom.** A szegénység felszámolása, a társadalmi befogadás, a hátrányos helyzetűek integrációja, a közösségi élet fejlesztése célkitűzések az OFTK célhierarchiájának több szintjén megjelenő fejlesztési irányok, amelyek a társadalmi erőforrások fenntarthatóságát szolgálják.
- j) **Népegészségügy és egészséges életmód.** Az egészséges élelmiszer-termelés, az egészséges életmód népszerűsítése az emberi erőforrásaink megőrzésére, fejlesztésére szolgál.
- k) **Kultúra.** A magyar kultúra, az örökségeink védelme egyrészt a vidékfejlesztés egy kiemelt eszköze, másrészt a nemzeti összetartozást erősíti.

6.3.3.2 Felmerülő kockázatok

Az OFTK a tagadhatatlanul pozitív szándékolt elmozdulásai mellett számos olyan célkitűzést tartalmaz, melyek kockázatot jelenthetnek a társadalmi, gazdasági, emberi vagy környezeti erőforrások fenntarthatósága szempontjából, ezért ezek hatásait részletesen elemezni kell. A részletes hatásvizsgálat eredményeit mérlegelve lehetséges a végleges beavatkozási irányokat olyan módon meghatározni, hogy a lehető legkevésbé ártsanak a fenntarthatósági erőforrásoknak, vagy olyan alternatív beavatkozásokra változtatni ezeket, amelyek nem hátráltatják ezek megőrzését.

- a) **Tranzit közút hálózatfejlesztés.** Az OFTK célul tűzi ki, hogy Magyarország regionális, valamint Ázsiát Európával összekötő kereskedelmi, közlekedési és innovációs központtá (HUB) váljon. Ehhez a fejlesztéshez ugyanakkor a közlekedési útvonalak, valamint a logisztikai bázisok jelentős bővítésére van szükség, ami ellentmondást keletkeztet a természetes területek beépítési sebességének csökkentése, valamint a táj és természeti értékek megőrzése céljaival.
- b) **Termálvizek, gyógyvízturizmus, ásványvizek kiaknázásának fejlesztése.** Az OFTK-ban a turizmushoz és az egészségipar fejlesztéséhez is kapcsolódó törekvés a hazai termálvízkészlet hasznosítása, az ásványvizekben rejlő potenciál kihasználása. Fenntarthatósági szempontból viszont ellentmondásos a célkitűzés, mivel a vizek felszínre hozása veszélyeztetheti a természetes ökoszisztéma szolgáltatásokat, valamint az ásványkincsekkel való ésszerű gazdálkodás elvét.

- c) **Termőföld fokozottabb bevonása a gazdasági növekedésbe.** A mezőgazdaság fejlesztése, gazdasági teljesítménynövelése olyan célkitűzés, amely elősegítheti vagy hátráltathatja a fenntarthatóságot, attól függően, hogy az agráriumba bevont földterületeken miképp folyik a gazdálkodás. Így például a biogazdálkodás elősegítése a fenntarthatóságot támogatja, míg a biomassza elterjedése – annak ellenére, hogy megújuló erőforrásról van szó – veszélyezteti a talaj minőségét, termőképességét. Fenntarthatóság szempontjából éppen ezért kockázatos, vagyis külön figyelmet érdemlő terület a termőföld használatának kérdése.
- d) **Költségvetési kiadások növelése.** Az OFTK-ban több olyan területtel is találkozunk, amely a költségvetési kiadások növelésének igényét fogalmazza meg. Így például a munkaerő-piaci programok esetében az OFTK deklarálja, hogy Magyarország GDP arányosan keveset költ ilyen programokra, így a források arányának növelése indokolt.⁵⁰ Hasonló módon célul tűzi ki az OFTK a kkv-k exporttámogatását, a vállalkozói adóterhek csökkentését és a gyermekvállalást elősegítő közszolgáltatások (pl. óvodafejlesztés) támogatását. Prudens költségvetési politikára utal ugyanakkor az, hogy az OFTK deklarálja,⁵¹ hogy az állami támogatások GDP arányos összege EU szinten kiemelkedően magas.
- e) **Ipari fejlesztések.** A gazdasági növekedés céljából nemcsak a tudástársadalom, hanem az ipar fejlesztését is célul tűzi ki az OFTK – különös tekintettel a járműipar, az elektronikai ipar és az élelmiszeripar kapacitásainak növelése területén. Az ipari fejlesztések fenntarthatósági szempontból a környezeti erőforrásokat veszélyeztethetik.
- f) **Turizmus fejlesztése.** Az ipar mellett a turizmus fejlesztése kiemelt célkitűzés. A turizmus fejlesztése során ugyanakkor tekintettel kell lenni arra, hogy a megnövekedő vendégforgalom növekvő környezeti terheléssel jár.
- g) **Ásványkincsek hasznosítása.** Az ásványkincsek hasznosítása területén az OFTK a fenntarthatóság szempontjainak mind jobb figyelembevételével mellett a meglévő ásványkincsek kiaknázását célozza.⁵² Fontosnak tartjuk, hogy az ásványkincsekkel való gazdálkodás során – a gazdaságosságon túl – a környezet- és természetvédelmi szempontok kiemelt figyelmet kapjanak.

⁵⁰ OFTK 128. oldal

⁵¹ OFTK 53. oldal.

⁵² OFTK 86. oldal.

A felsorolt fenntarthatósági kockázatok háttérében elsősorban a gazdasági növekedés rövid távú kormányzati prioritása és a hosszabb távú fenntartható egyensúlyra törekvés közötti feszültség húzódik meg. A társadalom elvárásait követve rövidtávon a fő hangsúly a foglalkoztatottság és a gazdasági versenyképesség növelésén van. A részletes EFV során ezért talán a legfontosabb feladat annak azonosítása, hogy rövidtávon milyen fenntarthatósági célok szorulnak háttérbe, és javaslatok megfogalmazása arra, hogyan lehetne mérsékelni a célok közötti átváltásokat.

A gazdasági növekedés egyik legfontosabb fenntarthatósági kérdése, hogy merjünk-e a környezeti fenntarthatóság kárára gazdasági növekedést ösztönözni. Tudjuk-e kezelni később azokat a környezeti fenntarthatósági célokat, amelyek ma esetleg hátrányosan érintenek a beruházásokat? Át tudjuk-e váltani a most feláldozott erőforrásokat gazdasági tőkére? Az OFTK általában törekszik a környezeti erőforrások tiszteletben tartására, de – amint a fenti felsorolás mutatja – vannak kivételek.

További kérdésként merül fel, hogy egy-egy dimenzió belül valóban célt ér-e a felvázolt stratégia. Az OFTK elemzése szerint a duális gazdaság – vagyis a nemzetközi piacra termelő vállalatok és a lokális piacon működő kkv-k egymás mellett élése – kialakult rendszere a jelenlegi modellben nem biztosítja 10 millió ember számára a megélhetést. Az OFTK szándékolt célja a hazai kis- és középvállalkozások versenyképességének javítása. A stratégia azonban már csak újszerűségénél fogva is kockázatos: kérdéses, hogy ilyen módon milyen mértékben indítható be a gazdasági növekedés.

A demográfiai helyzet szintén változtatási kényszert eredményez. Olyan problémák kialakulása fenyeget, amelyek megoldása érdekében most kell lépnie az országnak. Sürgető tehát a helyzet, és komoly ösztönző intézkedések szükségesek. A veszély ugyanakkor itt is fennáll, hogy nem lesznek eredményesek a tervezett lépések.

A foglalkoztatás területén a fő dilemma, hogy miképp tudjuk megoldani a jelenlegi foglalkoztatási problémát és a jövőbeni versenyképességet megalapozó foglalkoztatási összetétel elérését. Bizonyos fokig választani kell a gyors, alacsonyan képzett munkaerőt felszívó és a magas hozzáadott értékű iparágak fejlesztése között. Az OFTK rövidtávon a foglalkoztatottság növelésére törekszik, miközben a jövő generációk képzettségének növelésével próbálja a jövőbeli szerkezeti változásokat támogatni.

6.3.4 Milyen módszereket és szakértői tudást alkalmazzon a részletes EFV?

Az értékelési szintézis elkészítéséhez figyelembe kell venni – amennyiben időben rendelkezésre állnak – az OFTK-ról készülő *SKV* és az *ex ante értékelés* eredményeit.

Az OFTK tudatosan épít a kiemelt *nemzeti és nemzetgazdasági stratégiai tervdokumentumokra* (Magyar Növekedési Terv, Széll Kálmán Terv, Új Széchenyi Terv, Nemzeti Vidékstratégiai, Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia, Nemzetpolitikai Stratégia), valamint *szakpolitikai stratégiai tervezési anyagokra* (Energiastratégia, Darányi Ignác Terv, Semmelweis Terv, Magyary Terv, Külpolitikai Stratégia, Wekerle Terv, Nemzeti Környezetvédelmi Program, Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia), az eszközök koordinálása tekintetében pedig a *nemzeti költségvetésből finanszírozott fejlesztési célú programokra*, valamint a területi tervek (Országos Területrendezési Terv, egyéb területfejlesztési koncepciók és területrendezési tervek). Az OFTK értelmezése, várható hatásainak azonosítása céljából érdemes lehet ezekre a dokumentumokra is támaszkodni.

Az OFTK átfogó tartalmára tekintettel szakértők olyan körét kell bevonni a munkába, akiknek a hatásvizsgálati gyakorlata lefedi az összes erőforrás-területet.

A dokumentum jellege miatt (általános célok, fejlesztési irányok, nem pedig konkrét beavatkozások meghatározása) nem javasolt új kutatáson alapuló *ex ante* értékelés elvégzése

6.3.5 A részletes EFV feladat-meghatározása

A fenti részletes előkészítő elemzés alapján összeállítható a részletes EFV feladat-meghatározása. A 5. fejezetben megadott sablont követjük, azt konkretizáljuk – töltjük, illetve egészítjük ki – az OFTK sajátosságai alapján meghatározott elemekkel (ezeket kiemelt háttérrel jeleztük a szövegben).

A feladat-meghatározást egy valós EFV esetében természetesen az NFFT (felelős munkacsoportja) dolgozná ki, egyeztetve a tervezet előterjesztőjével.

6.3.5.1 Vizsgálat tárgya

Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció társadalmi egyeztetési változatának elemzése, várható hatásainak összevetése a *status quo*-val. (Ha a részletes elemzés megkezdése előtt szövegszerű változások jelennek meg, azokat figyelembe kell venni.)

6.3.5.2 Vizsgálendő fenntarthatósági problémák köre

Az NFFS teljes célrendszere teljesülésének vizsgálata:

- az OFTK átfogó célrendszerének szintjén;
- a 2014-2020 közötti időszakra vonatkozó nemzeti prioritások szintjén.

Kiemelten azoknak a fejlesztési prioritásoknak a vizsgálata, amelyek esetében az előzetes elemzés ellentmondásos hatásokat azonosított:

- tranzit közút hálózatfejlesztés,
- termálvizek, gyógyvízturizmus, ásványvizek kiaknázásának fejlesztése,
- termőföld fokozottabb bevonása a gazdasági növekedésbe,
- költségvetési kiadások növelése,
- ipari fejlesztések,
- turizmus fejlesztése.

6.3.5.3 Alkalmazandó módszerek, szakértői tudás

A részletes EFV követendő módszere az előzetes értékelési szintézis, azaz a meglévő tudományos és szakértői tudás szintetizálása.

Minimálisan figyelembe veendő dokumentumok:

- OFTK-ról készített SKV és *ex ante* értékelés,
- háttéranyagok: érvényes nemzeti és nemzetgazdasági stratégiai tervdokumentumok, szakpolitikai stratégiai tervezési dokumentumok, nemzeti szintű fejlesztési célú programdokumentumok, területi tervek.

Opcionális elem: Kiemelt fenntarthatósági kérdéskörökben új kutatáson alapuló *ex ante* értékelés elvégzése meghatározott módszertani elvárásokkal. Értékelési feladat definiálása:.....

A dokumentum jellegére (általános célok, fejlesztési irányok, nem pedig konkrét beavatkozások meghatározása) nem javasolt új kutatáson alapuló *ex ante* értékelés elvégzése

Szakértői tudással kapcsolatos minimális elvárások: legalább egy-egy értékelési, hatásvizsgálati gyakorlattal rendelkező szakértő bevonása a

- (i) természeti,
- (ii) gazdasági,

- (iii) emberi-társadalmi erőforrások vizsgálata terén,
- továbbá a (iv) fejlesztések területi hatásainak vizsgálata terén.

6.3.5.4 Mérföldkövek és ütemezés

Mérföldkövek (határidők, minimális elvárások):

- **projektindító jelentés** (határidő: kb. 1 hónap): releváns fenntarthatósági célok, alapvető oksági kapcsolatok azonosítása, értékelési módszerek bemutatása
- **részletes vitaanyag** (határidő kb. 2-4 hónap): oksági kapcsolatok elemzése, értékelési szintézis, új értékelési eredmények (opcionális), szakértői ítéletalkotás, javaslattétel
- **végleges változat** (határidő: kb. 3-5 hónap): véglegesítés a részletes vitaanyag vitája, a javaslatok előterjesztővel való egyeztetése alapján

6.3.5.5 Részletes EFV minimális tartalma:

A részletes EFV minimálisan tartalmazza a következő elemeket:

- **elméleti oksági összefüggések feltárása** az előterjesztés és a releváns fenntarthatósági célok között – elkülönülten a négy erőforrás-típusra (természeti, gazdasági, társadalmi, emberi tőke) vonatkozóan, továbbá a négy erőforrás-típusra gyakorolt hatások közötti összefüggések feltárása;
- **értékelési eredmények szintetizálása**: az azonosított fenntarthatósági összefüggésekről készült értékelések tapasztalatainak áttekintése és szintetizálása;
- **új értékelés elvégzése (opcionális)**: önálló, új empirikus vizsgálatok elvégzése egyes fenntarthatósági kérdéskörökben; - nem javasolt (lásd fent)
- **szakértői ítéletalkotás**: a fenntarthatósági hatásokra vonatkozó összegző állítások megfogalmazása;
- **javaslattétel**: a feltárt összefüggések és értékelési eredmények alapján a fenntarthatósági célokat támogató módosító javaslatok megfogalmazása.

A részletes EFV választ ad legalább a következő kérdésekre:

- Mely fenntarthatósági célok eléréséhez járul hozzá várhatóan a javaslat? Milyen feltételek esetén várható ez a pozitív hozzájárulás?
- Mely fenntarthatósági célok elérését akadályozza várhatóan a javaslat? Milyen feltételek esetén mérsékelhető (vagy szüntethető meg) ez a negatív hatás?

- Mely fenntarthatósági célokra gyakorolt várható hatásokról nem tehetők megalapozott kijelentések? Milyen adatgyűjtés, adatfeldolgozás, értékelés lenne szükséges a jövőben ahhoz, hogy megalapozottabb EFV készülhessen?
- Hogyan lehetne a jelenleginél jobban érvényesíteni a fenntarthatósági szempontokat, mérsékelni a fenntarthatósági kockázatokat az előterjesztés módosításával, illetve az előterjesztésen kívül meghozandó jövőbeli intézkedésekkel?
- A javaslatoknak ki kell térniük a következőkre:
 - Mely NFFS-célok nem jelennek meg az OFTK-ban? Hogyan lennének ezek integrálhatók az OFTK-ba?
 - Milyen fenntarthatósági kockázatokat azonosít, de nem kezel megfelelően az OFTK? Hogyan kezelhetné ezeket adekvát módon?
 - Milyen fenntarthatósági kockázatok azonosítása hiányzik az OFTK-ból? Hogyan lehetne ezeket megjeleníteni, és kezelni?
- A javaslatokat az OFTK átfogó céljainak szintjén és 2020-ig tartó nemzeti prioritások szintjén kell megfogalmazni.

6.4 Az EFV elkészítésének tapasztalatai, javaslatok a módszertanra vonatkozóan

Javaslatok az EFV továbbfejlesztésére vonatkozóan

A fenntarthatósági vizsgálatnak a kézikönyvben ismertetett módszertanát – a külföldi tapasztalatok alapján – úgy kell értelmezni, hogy az az EFV **intézményesítési folyamatának egy állomása**, melynek működését a későbbiekben vizsgálat tárgyává kell tenni, s ennek eredményeképpen akár módosítások is szükségesek lehetnek. Ennek megfelelően az OFTK társadalmi egyeztetési verzióján elvégzett előzetes fenntarthatósági vizsgálat tapasztalatai alapján az EFV módszertan vonatkozásában a következő megállapításokat, javaslatokat fogalmazhatjuk meg:

- **Módszertan alkalmas a tervezett szerep betöltésére.** Az egyszerű vizsgálati lap kitöltése gyorsan, viszonylag magától értetődően elvégezhető, a következtetések megfogalmazására jól vezeti a kitöltőt.
- **Átfogó, stratégiai előterjesztések esetén** az intézkedések nagy száma miatt megfontolandó a tervezett beavatkozásokból **beavatkozás-csoportok kialakítása**. A

kialakított beavatkozási-csoportokra (2-5) érdemes lehet külön-külön kitölteni a hatásvizsgálati munkalapot.

- Jelenleg zajlik az NFFS-ben foglalt fenntarthatósági tényezőkre vonatkozó indikátorok kialakítása. Az indikátorrendszer és vonatkozó célértékek meghatározása után érdemes az egyszerű EFV hatásvizsgálati lapján feltüntetni az indikátorok aktuális és cél-értékét a hatások mechanizmusának jobb megragadásának érdekében. Ezzel párhuzamosan a részletes vizsgálati módszertan oksági modelljeiben is javasolt felhasználni az indikátorokat a hatások elemzéséhez.
- Az egyszerű vizsgálati módszertan korlátai a következők:
 - A hatások átlagolása elfedi a kisebb negatív hatásokat – éppen ezért fontos a szöveges értékelés kitöltése is.
 - Hasonlóan kezelendő a lokális szinten kiemelkedő, de országos szinten nem jelentős hatások bemutatása is.
 - Szintén az összegző értékelésben kezelhető az a probléma, hogy a hatásmátrixban nincs lehetőség megkülönböztetni a tervezett beavatkozásokat olyan szempontból, hogy mekkora költségvetési forrás áll rendelkezésre a megvalósításukhoz.
 - A hatásvizsgálati lapon nincs lehetőség a kockázatok jelölésére. Így a várható értékben nem jelentős, de alacsony valószínűséggel nagy negatív hatással járó eseményeket szintén a szöveges összegzésnél kell kiemelni.
- Az EFV jelenlegi verziója a szempontrendszer beépítésére fókuszál a döntés-előkészítés során, ezért a fenntarthatósági célrendszer a kiindulási pontja (ezek értelmezéséhez az NFFS-hez irányítja a kitöltőt). ***A szempontrendszer elterjesztésében sikeres, kiforrott intézményi gyakorlat mellett összetettebb vizsgálati módszertani elemek beillesztése megfontolandó.*** Ilyen lehet többek között a fenntarthatósági célok súlyozása a közösség értékrendje alapján, minimumértékek meghatározása egyes kritikus tényezők esetén vagy a fenntarthatósági célok finomításához a hajtóerők beépítése a hatásvizsgálati mátrixba.
- A részletes EFV feladatmeghatározása jól definiálható az OFTK-ra, annak ellenére, hogy egy rendkívül átfogó dokumentumról van szó. Fontos tapasztalat ugyanakkor, hogy **a várható fenntarthatósági hatások azonosítása annál nehezebb, minél**

hosszabb távú stratégiai célokról van szó. Az OFTK esetében ezért az elemzést érdemes a rövidebb távú és konkrétabb 2014-2020-as prioritásokra fókuszálni. Az általános, hosszú távú célokat illetően azt lehet és érdemes vizsgálni, hogy maga a célrendszer, célhierarchia mennyire van összhangban az NFFS célrendszerével.

- Az egyszerű és részletes **EFV módszertanát** a gyakorlati alkalmazása tapasztalati alapján **kétévente felül kell vizsgálni.**
- Megfontolandó, hogy **az egyszerű EFV készítése kapcsolódjon össze a jogszabályi hatásvizsgálati lap kitöltésével.** Ennek előnye, hogy az egyszerű fenntarthatósági vizsgálat minden, az igazgatási folyamatban megjelenő előterjesztésre elkészülne, és ezáltal a fenntarthatóság NFFS-ben foglalt szempontrendszere beépülne a közösségi döntéshozatal folyamatába. Az EFV bevezetése során a két hatásvizsgálat összekapcsolása esetén szükséges az átfedő témák duplikációjának körültekintő kiszűrése, és a vonatkozó szabályozás módosítása.
- **A részletes EFV és az SKV szoros együttműködésben készüljön:** amennyiben REFV és SKV is készül egy adott témában, akkor több szempontból is összehangolandó a két vizsgálat. Az NFFS környezeti céljainak vizsgálata során a témában elérhető SKV ajánlásai mérvadóak, ez alapozza meg a részletes EFV környezeti elemzését.
- Annak eldöntésekor, hogy **milyen jogszabály-tervezetet érdemes előzetes fenntarthatósági vizsgálatnak alávetni,** két jellemzően egymásnak ellentmondó szempontot érdemes figyelembe venni:
 - a tervezet kellően nagy horderejű és hosszú távra szóló legyen;
 - a tervezet kellően konkrét kormányzati intézkedéseket, illetve szabályváltozásokat tartalmazzon.

E két szempont között kell a megfelelő egyensúlyt megtalálni. Az OFTK esetében ezek mérlegelése alapján javasoltuk, hogy a részletes elemzések a viszonylag konkrét, középtávú fejlesztési prioritásokra koncentráljanak. A jövőben vizsgálatra javasolhatók többek között a következő típusú jogszabály-tervezetek:

- ágazati, szakpolitikai stratégiák;
- EU-s források felhasználását szabályozó operatív programok, illetve hasonló szintű, hazai forrásfelhasználást szabályozó programok, tervek;

- ágazatok, nagyobb szakpolitikai területek jelentős mértékű újraszabályozását előirányzó tervezetek;
- a (központi és decentralizált) kormányzati intézményrendszer jelentősebb átalakítását célzó jogszabály-tervezetek;
- a költségvetés-tervezés és -végrehajtás folyamatainak változtató jogszabály-tervezetek,
- költségvetési törvények.

7 Irodalom

7.1 Hazai irodalom

24/2011. (VIII. 9.) KIM rendelet alapján készítendő jogszabályi hatásvizsgálati lap tájékoztató oldala <http://hatasvizsgalat.kormany.hu/>

Az ÚMFT 2011-2013-as akcióterveinek környezeti vizsgálata - A Környezet és Energia Operatív Program, valamint a regionális operatív programok kapcsolódó konstrukcióinak környezeti vizsgálata. Energiastratégia,

HÉTFA (2013): Hatásvizsgálati módszertani kézikönyv I. és II. kötet (kézirat). Kézikönyv elemzőknek és Kézikönyv menedzsereknek. A folyamatosan frissülő kézirat letölthető: <http://hetfa.hu/hatasvizsgalat/> (A letöltés ideje: 2013.05.29)

Környezeti értékelés a Nemzeti Energiastratégia 2030-ig, kitekintéssel 2050-re című dokumentum Stratégiai Környezeti Vizsgálatához.

KSH (2013): A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon, 2012.

MENSZT (2002): Milleniumi fejlesztési célok. Letölthető: http://www.menszt.hu/tudnivalok_az_egyesult_nemzetek_szervezeterol/millenniumi_fejlesztési_celok (A letöltés ideje: 2013. április 2.)

Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal (2012): Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió stratégiai vitaanyaga – társadalmi egyeztetési változat. Letölthető: http://www.nth.gov.hu/tarsadalmi_sitas (A letöltés ideje: 2013. március 21.)

NOVÁKY Erzsébet (2011): A participatív módszerek az interaktív jövőkutatásban. Jövőelméletek sorozat 18. Budapesti Corvinus Egyetem Jövőkutatás Tanszék. Letölthető: <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/370/1/jovoelmeletek18.pdf> (A letöltés ideje: 2013. május 13.)

PATAKI György (2007): Bölcs „laikusok” – Társadalmi részvételi technikák a demokrácia szolgálatában. Civil Szemle, 2007/3. szám.

Stratégiai Környezeti Vizsgálat (2009): „Tanulmányok a Duna hajózhatóságának javításáról” program.

SZÁNTÓ Richárd (2012): Több szempontú részvételi döntések a fenntarthatósági értékelésekben. A legnépszerűbb módszerek összehasonlítása. Közgazdasági Szemle, 59. évf. 2012. december. 1336-1355. o.

Városkutatás Kft. (2008): A fővárosi teherforgalmi behajtási rendszer gazdaság, társadalmi és területfejlesztési hatástanulmánya. A Parking Szervező, Fejlesztő és Tanácsadó Kft. megbízásából készítette a Városkutatás Kft. és a PPH Közpolitikai Elemző Kft.

7.2 Nemzetközi irodalom

BOND, Alan - MORRISON-SAUNDERS, Angus – POPE, Jenny (2012): Sustainability assessment: the state of the art. In: Impact Assessment and Project Appraisal, 30:1, 53-62.

BRUNDTLAND, Gro Harlem et al. (1987): Közös Jövők. Mezőgazdasági Kiadó, szerk.: Persányi M., 1988.

Bundensamt für Raumenwicklung ARE (2008): Sustainability Assessment – Guidelines for federal agencies and other interested parties. Federal Office for Spatial Development, ARE.

BMI (2009): Arbeitshilfe zur Gesetzesfolgenabschätzung. Bundesministerium des Innern. Letölthető:

http://www.bmi.bund.de/cae/servlet/contentblob/565864/publicationFile/31426/ah_gf_a.pdf (A letöltés ideje: 2013. április 9.)

Comhar Sustainability Development Council (2011): Sustainability Assessment – A methodological proposal for Ireland.

Department of the Taoiseach (2009): Revised RIA Guidelines. How to conduct a Regulatory Impact Analysis. Letölthető:

http://www.taoiseach.gov.ie/eng/Publications/Publications_Archive/Publications_2011/Revised_RIA_Guidelines_June_2009.pdf (A letöltés ideje: 2013. április 9.)

EEAC (2009): Sustainable development and the Governance of Long-term Decisions. RMNO-series Preliminary studies and background studies. Nr. V.17. European Environment and Sustainable Development Advisory Council.

Európai Bizottság Főtitkárságának honlapjáról letölthető kész hatásvizsgálatok: http://ec.europa.eu/governance/impact/ia_carried_out/cia_2013_en.htm#sanco_entr

European Commission (2006): Handbook for Trade Sustainability Impact Assessment. European Commission External Trade. Letölthető:

<http://ec.europa.eu/trade/analysis/sustainability-impact-assessments/> (A letöltés ideje: 2013. április 9.)

- European Commission (2013): Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy. European Development Fund, European Social Fund, Cohesion Fund. Guidance document on ex-ante evaluation - The Programming Period 2014-2020. European Commission Directorates-General for Regional and Urban Policy and for Employment, Social Affairs.
- European Sustainable Development Network (2010): National assessment of sustainable development in Finland. ESDN Case Study No. 2
- Federal Office for Spatial Development ARE: <http://www.are.admin.ch/index.html?lang=en>
- Foresight Horizon Scanning Centre (2012): Foresight Annual Review 2012. UK Government Department for Business Innovation and Skills. Letölthető: <http://www.bis.gov.uk/foresight/publications/annual-reviews/annual-review-2012> (A letöltés ideje: 2013. április 12.)
- GAO (1990): Prospective Evaluation Methods – The Prospective Evaluation Synthesis. U.S. General Accounting Office, GAO/PEMD-10.1.10.
- GIBSON, Robert B. (2006): Sustainability assessment: basic components of a practical approach. In: Impact Assessment and Project Appraisal, 24:3, 170-182.
- Government of Ireland (2012): Our Sustainable Future. A Framework for Sustainable Development for Ireland. Department of the Environment, Community and Local Government. Letölthető: <http://www.environ.ie/en/Publications/Environment/Miscellaneous/FileDownload.30452.en.pdf> (A letöltés ideje: 2013. április 5.)
- GÜNTHER, Dirk: Accounting tools, physical analysis tools and indicator sets. In: Institute for Environmental Studies: Sustainability A-test. Letölthető: <http://www.sustainabilitya-test.net/> (A letöltés ideje: 2013. 05.30.)
- Van HERWIJNEN Marjan: Multi-criteria analysis. In: Institute for Environmental Studies: Sustainability A-test. Letölthető: <http://www.sustainabilitya-test.net/> (A letöltés ideje: 2013. 05.30.)
- HM Government (2011): IA Toolkit. How to do an Impact Assessment.
- In 't Veld et al. (eds.) (2008): Horizon Scan Report 2007. Towards a Future Oriented Policy and Knowledge Agenda. COS/The Hague.
- Institute for Environmental Studies (2006): Final case study report. Project no. 505328. Sustainability A-Test. Advanced Techniques for Evaluation of Sustainability

- Assessment Tools. Letölthető: http://www.ivm.vu.nl/en/Images/D15_tcm53-161497.pdf (A letöltés időpontja: 2013. április 10.)
- International Institute for Sustainable Development (1997): Assessing Sustainable Development: Principles in Practice. Letölthető: <http://www.iisd.org/pdf/bellagio.pdf> (A letöltés ideje: 2013. április 2.)
- International Institute for Sustainable Development (2008): Bellagio Sustainability Assessment and Measurement Principles. Letölthető: <http://www.iisd.org/measure/principles/progress/bellagiostamp/> (A letöltés ideje: 2013. április 2.)
- International Institute for Sustainable Development (2012): IISD Fast Facts. Letölthető: <http://www.iisd.org/about/> (A letöltés ideje: 2013. április 2.)
- JACOB, Klaus – GUSKE, Anna-Lena – von PRITTWITZ, Volker (2011): Consideration of Sustainability Aspects in Policy Impact Assessment: An International Comparative Study of Innovations and Trends. Bertelsmann Stiftung.
- KUIK, Onno: Cost benefit analysis and cost-effectiveness analysis. In: Institute for Environmental Studies: Sustainability A-test. Letölthető: <http://www.sustainabilitya-test.net/> (A letöltés ideje: 2013. 05.30.)
- LOTZE-CAMPEN, Hermann: Modelling Tools . In: Institute for Environmental Studies: Sustainability A-test. Letölthető: <http://www.sustainabilitya-test.net/> (A letöltés ideje: 2013. 05.30.)
- Millennium Ecosystem Assessment (2003): Ecosystems and Human Well-being: A Framework for Assessment. World Resource Institute, Island Press, Washington.
- NIESTROY, Ingeborg (2008). Sustainability Impact Assessment and regulatory Impact Assessment. In: Conducting Sustainability Assessments. OECD Sustainable Development Studies. OECD Publishing.
- NILSSON, Måns (2006): Assessment frameworks. In: Institute for Environmental Studies: Sustainability A-test. Letölthető: <http://www.sustainabilitya-test.net/> (A letöltés ideje: 2013. 05.30.)
- OECD (2001): Sustainable Development: Critical Issues. OECD Publishing.
- OECD (2008a): Annual Report on Sustainable Development Work in the OECD. OECD Publishing.
- OECD (2008b): Conducting Sustainability Assessments. OECD Publishing.
- OECD (2010): Guidance on Sustainability Impact Assessment. OECD Publishing.

- PEDROSA, Tiago – PEREIRA, Ângela Guimarães: Participatory tools. In: Institute for Environmental Studies: Sustainability A-test. Letölthető: <http://www.sustainabilitya-test.net/> (A letöltés ideje: 2013. 05.30.)
- PRICE, Vincent F. – NEIJENS, Peter 2007: A deliberatív közvélemény-kutatás. In: Angelusz Róbert - Tardos Róbert Terestyéni Tamás (szerk): Média, nyilvánosság, közvélemény. Budapest, Gondolat. 698-732. o.
- SIMON, Karl-Heinz – MATOVELLE, Alexa – PEREIRA, Ângela Guimarães – PEDROSA, Tiago: Scenario analysis. In: Institute for Environmental Studies: Sustainability A-test. Letölthető: <http://www.sustainabilitya-test.net/> (A letöltés ideje: 2013. 05.30.)
- UN (2012): The Millenium Development Goals Report 2012. Letölthető: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG%20Report%202012.pdf> (A letöltés ideje: 2013. április 2.)

7.3 Hazai és uniós jogszabályok

1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól
- 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet a környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról
- 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról
- 24/2011. (VIII. 4) KIM rendelet az előzetes és utólagos hatásvizsgálatról
- 1254/2012. (VII.19.) Kormány határozat a területfejlesztési politika megújításáról, az új Országos Területfejlesztési és az új Országos Fejlesztési Konceptió kidolgozásáról
- 18/2013. (III. 28.) OGY határozat A Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiáról
- Communication from the Commission: A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development. COM (2001) 264 final, 15.05.2001. Brussels.
- European Commission (2002): Communication from the Commission on Impact Assessment. COM (2002) 276. Brüsszel, 2002. 06.05.
- European Commission (2009): Impact Assessment Guidelines. SEC (2009) 92
- Az Európa Parlament és a Tanács 2001/42/EK irányelve (2001. július 27.) bizonyos tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról. HL L 197/30.